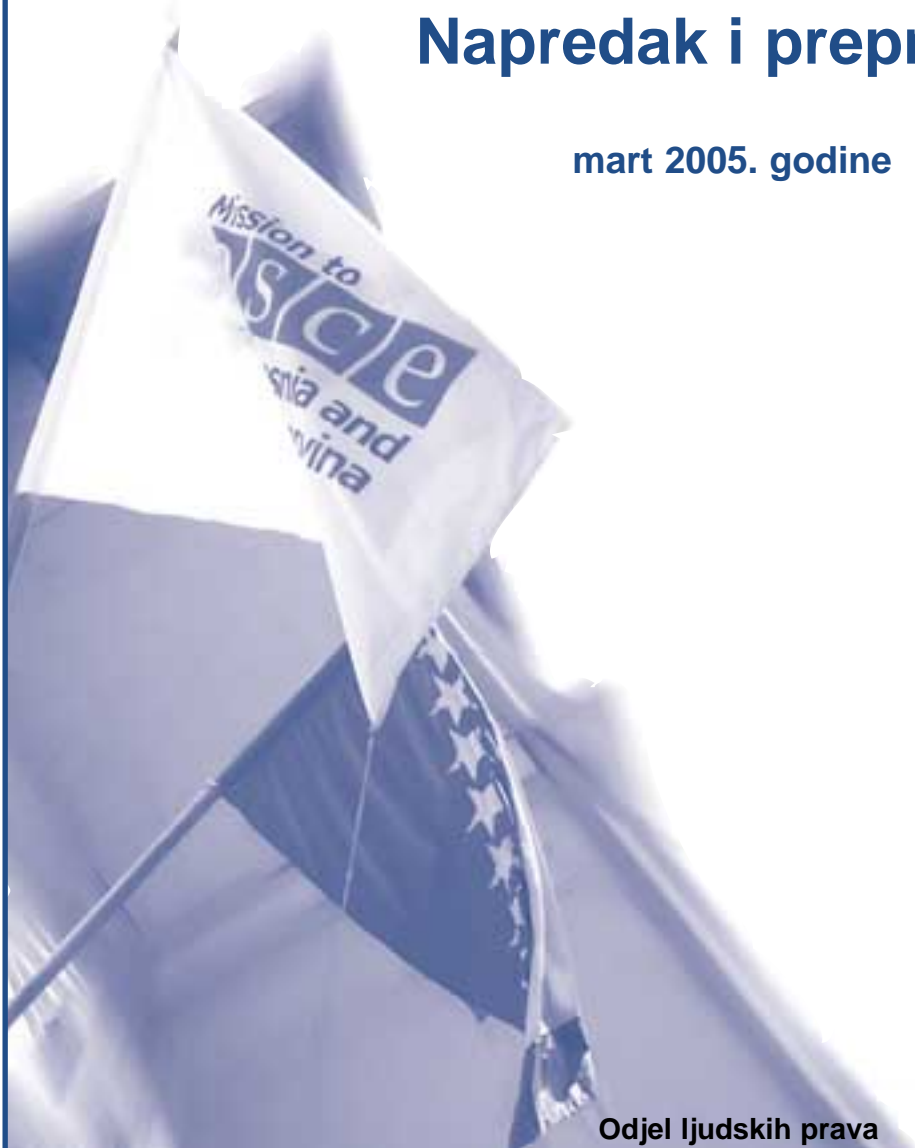

Suđenje ratnih zločina
na sudovima u Bosni i Hercegovini

Napredak i prepreke

mart 2005. godine

Odjel ljudskih prava

Prevod i adaptacija

Suđenje ratnih zločina
na sudovima u
Bosni i Hercegovini

Napredak i prepreke

Uspostava Odjela za ratne zločine na Državnom sudu Bosne i Hercegovine (BiH), u januaru 2005. godine, ne umanjuje značaj i potrebu da se posveti pažnja naporima koje poduzimaju nadležni organi BiH u vezi sa procesuiranjem predmeta ratnih zločina na kantonalnim i okružnim sudovima. Novi Odjel na nivou BiH, u svom sastavu će imati domaće i strane tužioce i sudije. Tužilaštvo BiH potvrdilo je da će Odjel, nakon što bude poznat broj predmeta, procesuirati samo najteže, "vrlo osjetljive" predmete, jer Odjel neće imati 'ni resursa ni vremena da procesuiraju sve predmete ratnih zločina.' Imajući u vidu veliki broj neriješenih predmeta ratnih zločina, može se sa sigurnošću tvrditi da će nadležni sudovi u entitetima – okružni sudovi u Republici Srpskoj (RS), kantonalni sudovi u Federaciji BiH (FBiH) i Sud Brčko Distrikta procesuirati većinu predmeta.

Ovim izvještajem Misija Organizacije za evropsku sigurnost i suradnju u Bosni i Hercegovini (Misija OSCE-a u BiH) želi skrenuti pažnju na broj, prirodu i značaj koje procesuiranje predmeta ratnih zločina ima na sudovima u Bosni i Hercegovini (BiH). U tom smislu, ovaj izvještaj predstavlja do sada najsveobuhvatnije poduzetu analizu postignuća, kao i prepreka u procesuiranju ovih predmeta.

Praćenjem sudskih postupaka, kao i drugim vidovima prikupljanja informacija, OSCE je za period od juna 1996. godine do danas, prikupio informacije o 114 predmeta ratnih zločina, koji se nalaze u različitim fazama krivičnog postupka. Ovi predmeti odnose se na 184 počinioca. Znatan porast broja postupaka za ova krivična djela na kantonalnim sudovima FBiH obilježio je 2004. godinu, te vrlo malo slične aktivnosti na okružnim sudovima RS. U toku 2004. godine kantonalni sudovi u FBiH izrekli su prvostepene presude po kojima je petnaest (15) optuženih oslobođeno odgovornosti, a za devet optuženih izrečene su kazne zatvora od 18 mjeseci do 15 godina. Osim toga, u januaru 2005. godine izrečene su dvije osuđujuće presude na kantonalnim sudovima u FBiH, gdje visine kazni iznose 7 godina i 4 godine i 6 mjeseci zatvora.

U vrijeme pisanja ovog izvještaja vodi se 14 postupaka protiv 34 osobe, koje su optužene za izvršenje krivičnih djela ratnih zločina.

Putem ovog izvještaja OSCE nije samo uputio uobičajene kritike u pogledu rada domaćih organa vlasti, nego je istovremeno istakao niz primjera u kojima sudije i tužioci, naročito u FBiH, efikasno i ažurno procesuiraju predmete ratnih zločina. Međutim, skoro deceniju nakon završetka sukoba, aktivnosti koje poduzimaju organi vlasti na istraživanju ratnih zločina i krivičnom gonjenju počilaca, kao i na obeštećenju žrtava ili njihovih porodica, nisu dovoljne. Dosadašnji neuspjeh organa vlasti da procesuiraju odgovorne za ratne zločine ozbiljno podriva vladavinu prava i negativno utječe na povjerenje javnosti u policiju i pravni sistem uopće, posebno među povratničkom populacijom. Ova ocjena odnosi se naročito na RS.

Ovim izvještajem OSCE ukazuje na brojne prepreke koje treba otkloniti na putu efikasnog procesuiranja ratnih zločina. Ovo se, prije svega, odnosi na političku nezainteresiranost pristrasnih organa vlasti, te prisutan strah kod sudija i tužilaca za njihovu ličnu sigurnost. Osim toga, uočene su i teškoće u pronalaženju i osiguranju prisustva svjedoka i optuženih na sudu, kao i poteškoće u uspostavi efikasne međudržavne suradnje. U procesuiranju predmeta ratnih zločina, sudovi i tužioci su suočeni sa brojnim poteškoćama koje se odnose na svjedoke. Primijećeno je da se svjedoci veoma često ne odazivaju na poziv suda, da ih je strah, te da su svjedoci zaboravili događaje o kojima trebaju svjedočiti. Dalje je uočeno da ne postoji adekvatan sistem za zaštitu svjedoka. Sudovi su opterećeni velikim brojem predmeta, a istaknuto je da je pravna literatura, koja može poslužiti kao referenca u procesuiranju ovih predmeta,

neadekvatna. Primijećeno je da nije osigurano redovno snabdijevanje sudova biltenima, kao i stručnim tekstovima iz oblasti međunarodnog humanitarnog prava. Edukacija sudija i tužilaca u ovoj oblasti, kao i općenito o pripremi optužnice, načinu unakrsnog ispitivanja i izboru dokaza, je nedovoljna. Materijalna sredstva na raspolaganju sudova dostatna su da zadovolje osnovne potrebe, dok se dodatni izdaci, neophodni za efikasno procesuiranje ovih krivičnih dijela, ne smatraju prioritetnim. Donošenje novih zakona o krivičnom postupku u 2003. godini, kao i uspostava Odjela za ratne zločine na državnom nivou, otvorili su čitav niz pitanja vezanih za postupanje i nadležnost, što je proizvelo određenu neizvjesnost u ovim predmetima. Novonastala situacija predstavlja dodatni izazov za sudove u entitetima.

Dugogodišnjim praćenjem predmeta ratnih zločina na sudovima u BiH, OSCE ukazuje na to da su sudovi nerado provodili efikasne postupke protiv osumnjičenih osoba koje su bile na utjecajnim funkcijama u toku sukoba, ili još uvijek imaju utjecaja u sredini. Restriktivna tumačenja činjenica, kao i propust da se utvrde sve okolnosti, rezultirali su znatnim brojem oslobađajućih presuda. Iako su u 2004. godini izrečene osuđujuće presude na kazne zatvora, uočeno je da su osuđeni uglavnom bili pripadnici nižerangiranog vojnog osoblja. Praćenje sudskih postupaka u predmetima ratnih zločina koje su vršili službenici OSCE-a ukazuje na to da predmeti nisu vođeni efikasno u slučajevima u kojima su optuženi bili pripadnici “većinskog” naroda, a svjedoci optužbe pripadnici “manjinskog” naroda u tom području.

Dodatni značaj predmeta ratnih zločina koji se procesuiraju u zemljama bivše Jugoslavije predstavlja njihova regionalna povezanost, budući da se žrtve, svjedoci i počinioci, nalaze na teritorijima ovih država. Iako postoji određeni nivo suradnje između država u regiji, OSCE smatra da postojeći postupci i praksa nisu efikasni i dovoljno uređeni. Dosadašnja spremnost, te postojeći mehanizmi za suradnju država u regiji, kao i između samih entiteta u BiH, ne zadovoljavaju potrebe pri istragama i procesuiranju ratnih zločina, te se stoga moraju poduzeti dodatni napor za poboljšanje suradnje u 2005. godini.

Smatra se da će uspostava mješovitog Odjela za ratne zločine BiH, koji je dobio opću podršku, stvoriti pozitivni momentum u 2005. godini za procesuiranja ratnih zločina, što bi moglo imati pozitivnog utjecaja na rad kantonalnih i okružnih sudova. Međutim, dok se sredstva i pažnja usmjeravaju na Odjel za ratne zločine, koji će, uglavnom, procesuirati značajne predmete, veoma je bitno skrenuti pažnju organa vlasti u BiH i međunarodne zajednice na potrebu osiguravanja neophodnih sredstava za sudije, tužioce i advokate na nivou entiteta, kako bi mogli efikasno procesuirati ratne zločine. Konačni uspjeh u procesu krivičnog gonjenja ratnih zločinaca neće samo ovisiti o efikasnosti novog Odjela za ratne zločine nego i o sposobnosti kantonalnih i okružnih sudova da izvrše svoj dio posla u procesuiranju velikog broja predmeta ratnih zločina.

Struktura izvještaja

Izvještaj je koncipiran tako da daje retrospektivni i statistički pregled procesuiranja ratnih zločina u BiH, a istovremeno daje analizu tematskih pitanja koja se odnose na efikasno i pravično procesuiranje predmeta ratnih zločina. Sa ciljem da se pruži pomoć organima vlasti BiH, institucijama, praktičarima, kao i međunarodnoj zajednici, izvještaj daje niz preporuka kojima se ukazuje na potrebu pružanja dodatnih finansijskih sredstava, donošenje potrebnih uputstava, tumačanja zakona, kao i daljnju stručnu edukaciju. Navedene preporuke predstavljaju stavove koje je dao Odjel za ljudska prava Misije OSCE-a u Bosni i Hercegovini.

U I poglavlju dat je pregled ciljeva i svrhe izvještaja. Dalje, ovo poglavlje opisuje OSCE-ov program praćenja sudskih postupaka i metodologiju rada, kao i druge izvore podataka, uključujući i podatke prikupljene anketom koju je OSCE proveo u kantonalnim i okružnim tužilaštvima u maju i junu 2004. godine o pitanju procesuiranja ratnih zločina.

U II poglavlju dat je hronološki prikaz procesuiranja ratnih zločina, koji uključuje i formiranje Haškog suda, pregled ranije vođenih postupaka u predmetima ratnih zločina u BiH, i donošenje *Pravila puta* na temelju Rimskog sporazuma iz 1996. godine. Ova *Pravila* omogućila su da Haški sud vrši nadzor nad postupcima koje vode organi vlasti u BiH.

U III poglavlju predstavljen je statistički pregled predmeta koji se vode pred domaćim sudovima u BiH. Ovo poglavlje ukazuje na broj i kategoriju predmeta ratnih zločina koje je Jedinica Haškog suda za primjenu *Pravila puta* vratila organima vlasti u BiH, kao i napredak koji su ti organi ostvarili u procesuiranju predmeta. Posebna pažnja poklonjena je predmetima u kojima je izrečena prvostepena presuda u toku 2004. godine, kao i visinama kazni koje su optuženima izrečene u presudama.

U IV poglavlju dat je pregled krivičnog sistema u BiH u dijelu koji se odnosi na ratne zločine. Poglavlje pruža kratak pregled glavnih promjena u reformi krivičnog sistema u BiH, kako procesnih, tako i organizacijskih promjena u sudovima i tužilaštvima, koje su u januaru 2005. godine dovele do uspostave mješovitog Odjela za ratne zločine na Sudu BiH.

U V poglavlju su predstavljena zapažanja, analize i preporuke OSCE-a u vezi sa teškoćama i preprekama sa kojima se susreću kantonalni i okružni sudovi pri procesuiranju ratnih zločina. Ovo poglavlje sastoji se od deset podnaslova koji obrađuju niz pitanja, kao što su: teškoće u vezi sa pronalaženjem i hapšenjem osumnjičenih, nadležnosti za postupanje, zaštita svjedoka, procesna pitanja i dokazi, međudržavna suradnja, neovisnost i nepristrasnost suda, prava oštećenih stranaka, kao i potrebe u edukaciji, resursima i izgradnji kapaciteta sudova, tužilaštava i advokata.

U VI poglavlju dat je prikaz postupka propisanog *Pravilima puta*. U njemu su izneseni problemi koji se javljaju u vezi sa njihovim tumačenjem i primjenom od strane domaćih organa vlasti u BiH. Konačno, u svjetlu zatvaranja Jedinice Haškog suda za primjenu *Pravila puta* od 29. septembra 2004. godine i prijenosa njenih nadležnosti na Tužilaštvo BiH, OSCE je ukazao na pitanja koja je potrebno riješiti.

U VII poglavlju nalazi se sažetak OSCE-ovih zaključaka u vezi sa postignućima koja su organi vlasti u BiH ostvarili, kao i prepreke koje još stoje na putu pravičnog i efikasnog procesuiranja ratnih zločina.

Dodatak A sadrži pregled 32 predmeta ratnih zločina, koji su bili, ili su još uvijek u postupku pred domaćim sudovima. Dodatak sadrži kratki pregled svih predmeta u kojima je, u 2004. godini i početkom 2005. godine, izrečena prvostepena presuda, kratki pregled predmeta koji su još u toku i kratki pregled značajnijih predmeta koji su završeni prije 2004. godine.

Mart 2005. godine

Skraćenice

ABA-CEELI	Američko udruženje pravika – centralno-evropska i evroazijska inicijativa
BiH	Bosna i Hercegovina
CCIAT	Tim za ocjenu primjene krivičnih zakona
CDSS	Odjel za pravnu pomoć pri Sudu BiH
EUPM	Policijska misija Evropske unije
FBiH	Federacija Bosne i Hercegovine
GFAP	Daytonski mirovni sporazum
Haški sud	Međunarodni krivični tribunal za bivšu Jugoslaviju
HJPC	Visoko sudsko i tužilačko vijeće
HVO	Hrvatsko vijeće odbrane
IJC	Neovisna pravosudna komisija
JNA	Jugoslovenska narodna armija
OHR	Ured visokog predstavnika
OSCE	Organizacija za sigurnost i suradnju u Evropi
Pravilnik	Pravilnik o pregledu predmeta ratnih zločina
RS	Republika Srpska
SFRJ	Socijalistička Federativna Republika Jugoslavija
SIPA	Državna agencija za istragu i zaštitu
Sl. nov.	Službene novine
UNHCR	Komesarijat Ujedinjenih naroda za izbjeglice
UNMBiH	Misija Ujedinjenih naroda za Bosnu i Hercegovinu
VRS	Vojska Republike Srpske
KZ	Krivični zakon
ZKP	Zakon o krivičnom postupku

Kratak sadržaj	i
Skraćenice	iv
Sadržaj	v
Poglavlje I: Uvod	
1.1. Svrha i opseg izvještaja	1
1.2. Metodologija	1
Poglavlje II: Osnovne informacije	
2.1. Sukob 1992.-1995. godine i Bosne i Hercegovine nakon Daytonu	3
2.2. Procesuiranje ratnih zločina na Haškom sudu	3
2.3. Počeci procesuiranja ratnih zločina u BiH	4
2.4. Potreba za međunarodnim nadzorom – Rimski sporazum i “Pravila puta”	5
Poglavlje III: Statistički podaci o predmetima koji su vođeni na domaćim sudovima u BiH	
3.1. Kratak pregled	6
Poglavlje IV: Pregled krivičnog pravnog sistema u BiH po pitanjima koja se odnose na procesuiranje predmeta ratnih zločina	
4.1. Sudovi, sudije i tužilaštva	9
4.2. Formiranje Odjeljenja za ratne zločine BiH	10
4.3. Međunarodni instrumenti	11
4.4. Važeće zakonodavstvo u BiH	12
Poglavlje V: Teškoće u krivičnom gonjenju ratnih zločinaca u BiH	
5.1. Pronalaženje i hapšenje osumnjičenih	13
5.2. Nadležnost	15
5.3. Pitanja u vezi sa materijalnim zakonom	20
5.4. Svjedoci – strah, amnezija, odsustvovanje i zaštita	23
5.5. Pitanja u vezi sa krivičnim postupkom i izvođenjem dokaza	29
5.6. Nezavisnost, nepristrasnost i sposobnost sudstva i tužilaštava	32
5.7. Međudržavna pravna saradnja	37
5.8. Uticaj zakonodavnih i organizacionih reformi	41
5.9. Prava oštećene stranke	43
5.10. Potrebe za edukacijom sudija i tužilaca i jačanjem kapaciteta	44
Poglavlje VI: “Pravila puta” – Pogled natrag i u budućnost	47
Poglavlje VII: Zaključak	51
Dodatak A: Pregled predmeta	52
Dodatak B: Pomoćna literatura	60

1.1 Svrha i opseg izvještaja

Kontinuirani rad Međunarodnog suda za ratne zločine počinjene u bivšoj Jugoslaviji (Haški sud) omogućio je da osobe odgovorne za najteže zločine počinjene u oružanom sukobu u periodu od 1991. do 1995. godine odgovaraju za svoja djela. Međutim, Haški sud je već sada počeo smanjivati broj predmeta, sa ciljem da svoj rad okonča do 2008. godine i otpočetak nije pretendovao da može u potpunosti procesuirati ogroman broj predmeta ratnih zločina koji su počinjeni u bivšoj Jugoslaviji.

U ovom izvještaju, Misija Organizacije za evropsku sigurnost i suradnju (OSCE) u Bosni i Hercegovini (BiH), pruža do sada najsveobuhvatniji pregled postignuća, koja su napravili domaći organi vlasti u vezi sa procesuiranjem predmeta ratnih zločina. Bez obzira na uspostavu Odjela za ratne zločine Suda BiH u januaru 2005. godine, u čijem sastavu je domaće i strano osoblje, i dalje je jednako važno da se skrene pažnja na napore koje čine organi vlasti u vezi sa predmetima koji se vode na kantonalnim i okružnim sudovima, naročito u svjetlu činjenice da će većina njih vjerovatno ostati u nadležnosti tih sudova. Ovi predmeti nisu bili izloženi javnom mnijenju, te do sada nisu bili predmet detaljnih istraživanja i analiza.

Cilj izvještaja jeste da se skrene pažnja na broj, prirodu i značaj krivičnog procesuiranja predmeta ratnih zločina na domaćim sudovima. Pored toga što navodi pozitivne promjene, OSCE istovremeno ukazuje na prepreke za efikasno procesuiranje ovih predmeta. Na kraju su predstavljeni zaključci i preporuke upućene domaćim organima vlasti i međunarodnim organizacijama o tome kako da poboljšaju situaciju na sudovima i tužilaštvima po pitanju i svjedoka i žrtava.

1.2 Metodologija

Misija OSCE-a u BiH, kao i druge međunarodne organizacije, od 1996. godine prati krivične postupke u predmetima ratnih zločina na domaćim sudovima. Praćenje sudskih postupaka do 2003. godine bilo je uglavnom zasnovano na *ad hoc* principu. Međutim, zbog činjenice da su druge međunarodne organizacije smanjile svoje aktivnosti vezane za praćenje predmeta, ili su potpuno napustile BiH,⁴⁾ OSCE je postao najaktivnija organizacija u ovom području. Od novembra 2003. godine OSCE ima uspostavljen program praćenja sudskih postupaka, koji je usmjeren na praćenje i izvještavanje o svim vrstama krivičnih predmeta, među kojima predmeti ratnih zločina predstavljaju značajnu kategoriju. Tim posmatrača OSCE-a čine 24 domaća službenika koji prate krivične postupke na 38 sudova u cijeloj državi. Službenici-posmatrači koriste standardizirani obrazac izvještaja u koji unose detaljna zapažanja i analize sa ročišta. Posmatrači primjenjuju strogu politiku nemiješanja u rad sudova. Politika nemiješanja zasnovana je na principu da ostvarenje potpune neovisnosti svakog sudskog sistema podrazumijeva postojanje odgovarajućih, zakonom propisanih postupaka za donošenje odluka, postojanje pravnih lijekova, i, u okviru tog procesa, potpunu slobodu od vanjskog uplitanja.

U periodu od juna 1996. godine do danas, OSCE je, putem praćenja sudskih postupaka ili iz drugih izvora, prikupio podatke o 114 predmeta ratnih zločina protiv 184 osobe, koji se nalaze u različitim fazama krivičnog postupka. Ovim aktivnostima prikupljena je velika količina informacija potrebnih za ovaj izvještaj. Od 114 predmeta, 41 je okončan izricanjem pravosnažne presude. U tom smislu, zaključci koji su predstavljeni nisu potpuni, budući da je procesne i materijalne greške moguće ispraviti u žalbenom

---

⁴⁾ Naprimjer, mandat Misije Ujedinjenih naroda u BiH završen je 31. decembra 2002. godine

postupku. U tekstu ovog izvještaja spominju se imena samo u predmetima u kojima je donesena pravosnažna presuda, ili gdje su se komentarama jednostavno nastojale objektivno naglasiti značajne radnje u toku postupka.

Potrebno je napomenuti da, počevši od novembra 2003. godine, OSCE više ne prati istražnu fazu krivičnog postupka (tj. onaj dio postupka koji prethodi podizanju optužnice, a koji vode policija i tužilac). U pojedinim predmetima, podaci o istražnoj fazi krivičnog postupka prikupljeni su prije 2003. godine. Iako su do sada praćeni brojni postupci u predmetima ratnih zločina, sistematsko prikupljanje podataka u ovoj fazi postupka nadilazi objektivne mogućnosti bilo koje međunarodne organizacije u BiH.

Neki podaci u ovom izvještaju potiču iz praćenja suđenja koje je OSCE proveo u suradnji sa drugim međunarodnim organizacijama, uključujući Ured visokog predstavnika (OHR), Misiju UN-a u Bosni i Hercegovini (UNMBiH), Policijsku misiju EU (EUPM) i organizacije Human Rights Watch, Helsinški odbor za ljudska prava i Amnesty International.

Kao dodatni izvor koji pruža podatke koji se odnose na istragu, OSCE je u periodu maj-juni 2004. godine proveo anketu na svim kantonalnim i okružnim tužilaštvima u cijeloj BiH. Svrha ove aktivnosti bila je da se prikupe stavovi tužilaštava u vezi sa procesuiranjem predmeta ratnih zločina. Pojedina zapažanja i stavovi tužilaca predstavljani su u izvještaju. Pitanja u anketi odnosila su se na nadležnost, krivični postupak, dokaze i svjedoke, te potrebe za edukacijom, što je detaljno obrađeno u daljem tekstu.

Iako većina podataka u ovom izvještaju proizilazi iz praćenja sudskih postupaka i ankete provedene u tužilaštvima, OSCE je, od samog osnivanja misije u BiH 1996. godine, prikupio veliki broj podataka i iz drugih izvora. Ovi izvori uključuju podatke dostavljene od strane različitih međunarodnih organizacija, Haškog suda, podatke prikupljenje putem ostalih aktivnosti u okviru rada Misije u oblasti vladavine prava, odnosno ljudskih prava, kao što je, naprimjer, nedavno učešće u Radnoj grupi za uspostavu Odjela za ratne zločine na Sudu BiH i obimna arhiva medijskih izvještaja.

2. Osnovne informacije

2.1. Sukobi 1992.-1995. godine - Bosna i Hercegovina nakon Daytona

Sukobi u BiH zvanično su okončani 14. decembra 1995. godine, kada je potpisan Opći okvirni sporazum o miru u BiH (engl. skr. GFAP), odnosno Daytonski mirovni sporazum. Procjenjuje se da je u sukobima poginulo između 150.000 i 250.000 ljudi,⁽²⁾ što je praćeno velikim razaranjem zemlje, uz masovne migracije i raseljavanje ljudi. Pored ogromnih gubitaka u ljudskim životima, približno 1 milion građana postali su izbjeglice, a isto toliko je interno raseljeno.⁽³⁾ Uništeno je 35 procenata predratnih stambenih jedinica, a tehnička infrastruktura pretrpjela je značajna razaranja.

Opći okvirni sporazum o miru u BiH (Daytonski sporazum) od 14. decembra 1995. godine uspostavio je poslijeratno ustavnopravno uređenje BiH. Prema ovom Sporazumu, državu Bosnu i Hercegovinu čine dvije administrativne jedinice-entiteta: Republika Srpska (RS), koja obuhvata 49% teritorija i Federacija BiH (FBiH), koja obuhvata 51% teritorija.⁽⁴⁾ FBiH se sastoji od 10 kantona, sa visokim stepenom autonomije u odnosu na entitet, a svaki ima svoje ministarstvo pravde i unutrašnjih poslova, iako ministarstva postoje na nivou entiteta. RS ima centralizirana ministarstva pravde i unutrašnjih poslova sa sjedištem u Banjoj Luci i sastoji se od 5 administrativnih jedinica-okruga. Ustavnopravni status Brčkog konačno je riješen 05. marta 1999. godine. Uspostavljen je distrikt, koji ima samoupravu sa jedinstvenom multietničkom policijom, koja djeluje pod jedinstvenom komandnom organizacijom, i sa odvojenim pravosuđem.

2.2 Procesuiranje ratnih zločina na Haškom sudu

Napori međunarodne zajednice da se sudi osobama koje su optužene za ratne zločine započeli su mnogo prije završetka sukoba. Srazmjere svirepih zločina počinjenih na teritoriju bivše Jugoslavije bile su takve da je 25. maja 1993. godine Vijeće sigurnosti Ujedinjenih naroda jednoglasno zaključio da treba formirati međunarodni krivični sud koji će suditi pojedincima za teška kršenja međunarodnog prava, do kojih je došlo na području bivše Jugoslavije od 01. januara 1991. godine.⁽⁵⁾ Na temelju ovoga, domaći sudovi imaju uporednu nadležnost u procesuiranju spomenutih krivičnih djela, ali Haški sud ima prvenstvo u postupanju nad nacionalnim sudovima⁽⁶⁾. Nadležnost Haškog suda također je priznata u članu IX i Aneksu IV, član II, stav 8 Daytonskog sporazuma, koji kaže:

“Svi nadležni organi vlasti u BiH će surađivati sa... Međunarodnim sudom za bivšu Jugoslaviju i omogućiti mu neograničen pristup (a naročito će postupati po naredbama koje su izdate u skladu sa članom 29 Statuta ovog Suda).”

⁽²⁾ Većina procjena o broju osoba poginulih u ratu u Bosni i Hercegovini kreće se od 200.000 do 250.000. U Centru za istraživanje i dokumentaciju Sarajevo procjenjuju da konačna cifra vjerovatno nije veća od 150.000

⁽³⁾ “Slika internog raseljavanja: Bosna i Hercegovina” Globalna IDP baza podataka Norveškog vijeća za izbjeglice (“Profile of Internal Displacement: Bosnia i Herzegovina”. Norwegian Refugee Council Global IDP Database), 28. januar 2004. godine.

⁽⁴⁾ Pogledati <http://www.ohr.int/dpa/default>.

⁽⁵⁾ Pogledati Rezoluciju 827 (1993.) 32 ILM 1203 Vijeća sigurnosti UN-a u Poglavlju VII Povelje UN-a i članove 1 i 8 Statuta Haškog suda priloženog uz nju (nalazi se na http://www.un.org/Haški_sud/legaldoc/index.htm).

⁽⁶⁾ Id. Čl. 9 koji sadrži princip primata u odnosu na domaće sudove.

2.3 Počeci procesuiranja ratnih zločina u BiH

Domaći sudovi u BiH, i redovni i vojni, počeli su procesuirati predmete ratnih zločina još u vrijeme sukoba i neposredno nakon njega. Odliv stručnih kadrova u pravosuđu i advokaturi, te materijalna razaranja i nedostatak odgovarajuće opreme i prostorija, onemogućio je sudove u BiH da sude na efikasan i ispravan način. Nastala situacija dalje je pogoršana složenošću ustavnopravnog okvira u državi sa dva entiteta, s odvojenim pravnim sistemima, policijom i ministarstvima pravde. Također, odredbe zakona o krivičnom postupku nisu doprinosile efikasnosti u procesuiranju ovih predmeta. Migracije i odliv velikog broja predratnih sudija i tužilaca su, u različitim dijelovima države, rezultirali time da je kadrovski sastav sudova i tužilaštava odražavao pripadnost “većinskom” narodu. Nove, nedovoljno iskusne sudije i tužioci imenovani su na etničkim i političkim osnovama. Neefikasne istrage, prevelika i sistematska odugovlačenja u rješavanju predmeta, upitne odluke, zajedno sa nepovjerenjem koje je vladalo u sudski sistem, ozbiljno su doveli u pitanje ostvarenje vladavine prava, naročito u vezi sa procesuiranjem ratnih zločina.

U ovakvom, nestabilnom i ispolitiziranom kontekstu, pojedini istražni organi, policija i tužioci, počeli su s istragama i procesuiranjem predmeta u kojima se navodno radilo o ratnim zločinima. Osnovano se sumnjalo da je u velikom broju predmeta dolazilo do proizvoljnih hapšenja i nepravdičnih sudskih postupaka. Naprimjer, u periodu od 1993. i 1995. godine, Vojni sud Orašje je, u *odsustvu*, osudio 47 osoba optuženih za ratne zločine.⁽⁷⁾ U nekim od ovih predmeta izrečena je smrtna kazna,⁽⁸⁾ koja je, nakon ukidanja smrtno kazne 1998. godine, preinačena u kaznu zatvora u trajanju od 20 godina.⁽⁹⁾ Nakon upućivanja ovih predmeta na Haški sud 2001. godine (pogledati poglavlje 3.4), 42 predmeta su dobila kategoriju B (nedovoljno dokaza da se opravda hapšenje ili podizanje optužnice) ili C (nemoguće utvrditi da li su dokazi dovoljni). Dalje, 1993. godine na Okružnom vojnom sudu Sarajevo, Sretko Damjanović je proglašen krivim za genocid i ratni zločin protov civilnog stanovništva i osuđen na smrt, a što je kasnije preinačeno u kaznu zatvora u trajanju od 20 godina. Po ovom predmetu Dom za ljudska prava BiH⁽¹⁰⁾ je 1997. godine donio odluku da je Okružnom vojnom sudu u ovom predmetu *‘nedostajao izgled dovoljne neovisnosti’*⁽¹¹⁾ i zbog toga se nije mogao *‘smatrati “sudom” u smislu člana 6(1) Konvencije.’* Presuda protiv Damjanovića poništena je u julu 2002. godine. OHR, OSCE, kao i druge međunarodne organizacije oštro su osudile suđenje Ibrahimu Đedoviću na Kantonalnom sudu Sarajevo 1997. i 1998. godine, jer optuženi nije, u brojnim aspektima, imao pravično suđenje.⁽¹²⁾ Presuda protiv Đedovića poništena je nakon ponovnog postupka, 27. marta 2000. godine. U predmetu *Golubović* (pogledati pregled predmeta u Dodatku) na Kantonalnom sudu Mostar, proces je trajao duže od sedam godina, sa dugim periodima odgađanja i brojnim prekidima, kako u istrazi, tako i na glavnom pretresu. Iako je tužilac podnio zahtjev za pokretanje istrage u aprilu 1994. godine, glavni pretres nije zakazan, niti je efikasno vođen sve do februara 2000. godine.

⁽⁷⁾ Neki predmeti vođeni su na Višem sudu Bosanski Brod, koji je također bio u Orašju.

⁽⁸⁾ U većini slučajeva izricane su kazne od 15 do 20 godina zatvora.

⁽⁹⁾ Član 393.1 KZ-a FBiH CC (1998.), objavljen u Sl.nov. FBiH br. 43/98, 20. novembra 1998. godine.

⁽¹⁰⁾ Član II(1) Ustava BiH i Daytonskog sporazuma, Aneks 6.

⁽¹¹⁾ Predmet br. CH/96/30, odluka Doma za ljudska prava.

⁽¹²⁾ Đedović je uhapšen pod sumnjom da je počinio ratne zločine nad civilima i ratnim zarobljenicima. Kantonalni sud Sarajevo ga je 06. oktobra 1998. godine proglasio krivim. Nakon drugog suđenja 2000. godine proglašeno je da nije kriv. Đedović je proveo 3 godine u pritvoru i tvrdio da je njegovo hapšenje i suđenje bilo politički motivirano. Đedović je bio zamjenik ministra odbrane i policije u ‘autonomnoj pokrajini Zapadna Bosna’ koju je proglasio Fikret Abdić u septembru 1993. godine u Velikoj Kladuši. Došlo je do oružanog sukoba između snaga lojalnih Fikretu Abdiću i Petog korpusa Armije BiH.

2.4. Potreba za međunarodnim nadzorom – Rimski sporazum i “Pravila puta”

Mogućnost proizvoljnih hapšenja i nepravdičnih sudskih postupaka bila su osnovna pitanja, koja su plijenila pažnju međunarodne zajednice, u periodu neposredno nakon sukoba u BiH. Zlodjela i masovno raseljavanje civila dovela su do uspostave vladavine većine na teritorijima gdje su se oni desili. U ovakvom okruženju bilo je teško ostvarljivo da se građani kreću po BiH bez straha od proizvoljnih hapšenja ili pritvaranja. Osiguranje pune slobode kretanja bilo je posebno bitno za izbjeglice i raseljene osobe, radi uspješnog održavanja općinskih izbora u BiH u septembru 1996. godine. Kandidati i birači su poticani da se kandidiraju i glasaju u prijeratnim izbornim jedinicama.

Usljed navedenih razloga uveden je postupak pod nazivom “Pravila puta,” koji je predstavljao dodatak Rimskom sporazumu, kao političkom sporazumu tri strane kojeg su, 18. februara 1996. godine, potpisali predsjednik BiH Alija Izetbegović, predsjednik Republike Hrvatske Franjo Tuđman i predsjednik Savezne Republike Jugoslavije Slobodan Milošević. “Pravila puta” su služila kao instrument koji omogućava da Haški sud nadzire krivična gonjenja koja poduzimaju nadležni organi u BiH.⁽⁴³⁾ Rimski sporazum predstavlja politički sporazum tri strane. Prema Sporazumu, nadležni organi BiH morali su svaki predmet dostaviti Haškom sudu, koji bi odobravao hapšenje i podizanje optužnice. Ured glavnog tužioca Haškog suda uspostavio je Jedinicu “Pravila puta,” kako bi dala mišljenje da li ima

“...dovoljno dokaza po međunarodnim standardima da se opravda hapšenje ili optužnica protiv osumnjičenog, ili nastavak pritvora pritvorenog.”

Kategorija “A” daje se za konkretnu osumnjičenu osobu, za konkretnu optužbu, kako bi se označilo da ima “...dovoljno dokaza po međunarodnim standardima koji pružaju osnovanu sumnju da je (ime optuženog) možda počinio (konkretno)... ozbiljno kršenje međunarodnog humanitarnog prava.”

Pored ovih, postoji još sedam (7) kategorija (B-H), među kojima B i C predstavljaju najznačajnije kategorije po broju i prirodi. “B” kategorija znači da nema “*dovoljno dokaza*”, dok u predmetima “C” kategorije Haški sud nije “*mogao odlučiti da li ima dovoljno dokaza*” i uputio je organe vlasti BiH da prikupe relevantne dokaze, nakon čega predmet treba podnijeti na ponovnu kategorizaciju.

S obzirom na planirano zatvaranje Haškog suda,⁽⁴⁴⁾ glavna tužiteljica Haškog suda je, 27. augusta 2004. godine, pismeno obavijestila Predsjedništvo BiH da od 01. oktobra 2004. godine Tužilaštvo Haškog suda više neće biti u mogućnosti pregledati i kategorizirati predmete ratnih zločina, te da Tužilaštvo BiH treba preuzeti ovu obavezu u skladu sa Pravilima puta. Predsjedništvo BiH pismenim je putem prihvatilo prekid izvršenja mjera koje su dogovorene Rimskim sporazumom, čime je Tužilaštvo BiH preuzelo ovu obavezu. (Pogledati poglavlja 5.2 i 6).

⁽⁴³⁾ Rimski sporazum koji su 18. februara 1996. godine potpisali A. Izetbegović, F. Tuđman i S. Milošević. Nalazi se na www.ohr.int/ohr-dept/hr-rol/thedep/war-crime-tr/. Pogledati Dodatak “Pravila puta.”

⁽⁴⁴⁾ Rezolucija Vijeća sigurnosti UN-a 1503 (2003.).

3. Statistički podaci o predmetima koji su procesuirani na domaćim sudovima u BiH

3.1 Kratak pregled

Jedinica Haškog suda za *Pravila puta* primila je od 1996. godine spise protiv ukupno 5.789 osoba koje se sumnjiče za ratne zločine.⁽¹⁵⁾ Jedinica je do 29. septembra 2004. godine pregledala i odredila kategoriju predmeta za ukupno 3.489 osoba, i vratila ih na postupanje domaćim organima vlasti. Od predmeta koji su vraćeni domaćim organima, u skladu sa *Pravlima puta*, 846 je dobilo oznaku "A" kategorije,⁽¹⁶⁾ 2.346 "B" kategorije i 675 je dobilo oznaku "C" kategorije.⁽¹⁷⁾

Prema informacijama kojima raspolaže OSCE, u periodu od 1996. godine do kraja januara 2005. godine, 54 predmeta s oznakom "Kat. A" protiv 94 optužena došla su do faze glavnog pretresa na sudovima u BiH. Ovo predstavlja oko 11% predmeta koje je Haški sud vratio u BiH, a imaju oznaku "A Kat." OSCE ima podatke da se u najmanje 44 predmeta protiv 73 osobe (18 Bošnjaka, 38 Hrvata, 17 Srba) vrši aktivna istraga, ili su u fazi pred početak glavnog pretresa. Od predmeta koji se nalaze u fazi glavnog pretresa, samo dva se vode u RS (postupanje po druga dva predmeta u RS prekinuto je u nekoj od faza postupka). Ostali predmeti procesuiraju se u FBiH. Izrečena je 41 pravosnažna presuda⁽¹⁸⁾ za 50 optuženih (27 Bošnjaka, 6 Hrvata i 17 Srba), od kojih je 30 osuđeno (14 Bošnjaka, 3 Hrvata i 13 Srba). Kazne zatvora kretale su se od 6 mjeseci do 20 godina. Pored ovih, 17 predmeta, koji se odnose na 39 optuženih (23 Bošnjaka, 9 Hrvata, 7 Srba), u postupku je po žalbi ili je vraćeno prvostepenom sudu na ponovni postupak.

Povećan broj procesuiranja predmeta ratnih zločina na kantonalnim sudovima FBiH karakterizira 2004. godinu, uz vrlo malo slične aktivnosti na okružnim sudovima RS. U periodu od januara do novembra 2004. godine, 15 glavnih pretresa, sa 24 optužena (7 Bošnjaka, 10 Hrvata, 7 Srba), završeno je na kantonalnim sudovima u FBiH. Petnaest optuženih je oslobođeno (7 optuženih u predmetu '*Konjic 7*', 4 optužena u predmetu '*Mostar 4*' i 4 optužena u pojedinačnim predmetima). Osuđujuće presude, koje su izrečene za ostalih 9 optuženih, sadrže kazne u visini između 18 mjeseci i 15 godina zatvora. U vrijeme pisanja ovog izvještaja vodi se 14 postupaka protiv 34 osobe, koje su optužene za izvršenje krivičnih djela ratnih zločina, a koje OSCE prati.

⁽¹⁵⁾ Statističke podatke OSCE je dobio od Haškog suda, 10. novembra 2004. godine.

⁽¹⁶⁾ Još 11 predmeta dobilo je oznaku "G" kategorije, što znači da je Ured glavnog tužioca Haškog suda utvrdio da dokazi za konkretno navedeno teško kršenje međunarodnog humanitarnog prava nisu dovoljni, ali su dovoljni za drugu kvalifikaciju kršenja međunarodnog humanitarnog prava.

⁽¹⁷⁾ Pošto Haški sud od organa vlasti BiH dobija spise po događajima, a ne po osumnjičenom, neki osumnjičeni dobili su više od jedne standardne kategorije. Prema evidenciji Haškog suda, ima 3.965 oznaka s određenom kategorijom, koje se odnose na 3.489 osumnjičenih.

⁽¹⁸⁾ Ova cifra možda ne uključuje predmete u kojima su optuženi osuđeni za ratne zločine prije nego što su *Pravila puta* stupila na snagu. U nekim slučajevima spisi su naknadno dostavljeni Haškom sudu, ali nisu uključeni u ovu cifru, osim ako postupak nije nakon toga ponovno aktiviran. Sudovi nisu, sami od sebe, poništavali presude donesene u toku rata zbog toga što predmeti nisu bili kategorizirani prema *Pravlima puta* – pogledati primjer 47 predmeta u kojima su presude donesene u toku rata u odsustvu optuženih na Vojnom sudu u Orašju i sve su ostale u arhivi Kantonalnog suda Orašje i PO, bez obzira na naknadnu kategorizaciju prema *Pravlima puta*: 5 predmeta je kategorije "A", a ostali su kategorije "B" i "C". Niko od optuženih nikada se nije pojavio na Sudu – ni prije, ni kasnije.

Sljedeći primjeri presuda koje su izrečene tokom 2004. godine (pogledati pregled predmeta u Dodatku), odnose se na:

- Predmet *Ratko Gašević*, koji je 09. februara, na Kantonalnom sudu Sarajevo, proglašen krivim za ratne zločine protiv civilnog stanovništva (za silovanje, prinudni rad i nečovječno postupanje) i osuđen na 10 godina zatvora;
- Predmet *Ivan Baković*, koji je 07. aprila, na Kantonalnom sudu Livno, proglašen krivim za ubistvo 9 civila i osuđen na 15 godina zatvora;
- Predmet *Vlastimir Pušara*, koji je 29. juna, na Kantonalnom sudu Sarajevo, proglašen krivim za ratne zločine protiv civilnog stanovništva i osuđen na 10 godina zatvora. Vrhovni sud FBiH je 08. decembra 2004. godine preinačio presudu i snizio kaznu na 7 godina zatvora;
- Predmet *Mario Matić*, koji je 06. jula, na Kantonalnom sudu Mostar, proglašen krivim za ratne zločine protiv civilnog stanovništva i osuđen na 6 godina zatvora;
- Predmet *Dragan Bunoza*, koji je 12. jula, na Kantonalnom sudu Mostar, proglašen krivim za ratne zločine protiv civilnog stanovništva i osuđen na 9 godina zatvora;
- Predmet *Zoran Knežević*, koji je 09. decembra, na Kantonalnom sudu Sarajevo, proglašen krivim za ratne zločine protiv civilnog stanovništva i osuđen na 10 godina zatvora.

U predmetu *Konjic 7*, 28. juna, na Kantonalnom sudu Mostar, svih 7 optuženih je oslobođeno optužbi za nezakonito zatvaranje, mučenje i ubistvo dva civila srpske nacionalnosti, nakon što je veliki broj svjedoka optužbe povukao svoje prvobitne izjave.

U Okružnom sudu Banja Luka u RS u toku je glavni pretres u predmetu *Matanović* protiv 11 policajaca optuženih za nezakonito zatvaranje.⁽¹⁹⁾ Ovo je tek drugi slučaj predmeta ratnih zločina koji se nalazi u fazi glavnog pretresa pred sudovima u RS (prvi je bio 1997. godine)⁽²⁰⁾. Na Sudu BiH u toku je glavni pretres protiv Abduladhima Maktoufa, porijeklom Iračanina, a prvo ročište održano je 20. decembra 2004. godine.

⁽¹⁹⁾ Ne u vezi s ubistvom, kao što je navedeno u drugim izvještajima.

⁽²⁰⁾ *Ferid Halilović*, osuđen 23. oktobra 1997. godine, Osnovni sud Modriča u RS i kažnjen sa 15 godina zatvora (pogledati pregled predmeta).

U početku 2005. godine također su izrečene još dvije osuđujuće presude za ratne zločine protiv civilnog stanovništva, na kantonalnim sudovima u FBiH, i to: u predmetu *Veselin Čančar*, na Kantonalnom sudu Sarajevo, u kojem je optuženi 12.01.2005. godine osuđen na 4 godine i 6 mjeseci zatvora i predmetu *Salem Pinjić*, na Kantonalnom sudu Mostar, gdje je optuženi 17.01.2005. godine osuđen na 7 godina zatvora.

Novi zakoni o krivičnom postupku koji su stupili na snagu u toku 2003. godine predviđaju novi procesni institut "sporazuma o priznavanju krivice."⁽²¹⁾ Primjenom ovog instituta, u FBiH, okončan je predmet *Milorada Rodića* (pogledati pregled predmeta u Dodatku) u julu 2004. godine, kojem je izrečena kazna od 5 godina zatvora za ratne zločine protiv civilnog stanovništva.

Uporedni statistički podaci za 2003. godinu pokazuju znatno manje aktivnosti. Prema ovim podacima, nakon provedenog glavnog pretresa, dva optužena oslobođena su krivice, a jedan optuženi je proglašen krivim. Predmeti, *Enes Šakrak* i *Mustafa Hota*, okončani su primjenom sporazuma o priznavanju krivice u oktobru i decembru 2003. godine, kojima su izrečene kazne od 10 i 9 godina zatvora za ratne zločine protiv civilnog stanovništva. Dva predmeta su prekinuta zbog neuračunljivosti optuženih.

Iako je povećan broj glavnih pretresa u predmetima ratnih zločina, gotovo deceniju nakon završetka sukoba, policija i tužilaštva još uvijek nisu okončali istrage u velikom broju predmeta, kako bi omogućili efikasno procesuiranje počinitelja pred sudovima u BiH. Ovo se posebno odnosi na RS.

⁽²¹⁾ Član 231 KZP-a BiH, član 246 KZP-a FBiH, članovi 238-239 KZP-a RS.

4. Pregled krivičnog sistema u BiH u svjetlu procesuiranja predmeta ratnih zločina

4.1. Reforma pravosuđa

Organizacija krivičnog sistema u BiH bila je predmet najskorije reforme. U realizaciji projekata koje su vodili Ured visokog predstavnika (OHR) i Neovisna sudska komisija (engl. skr. IJC),⁽²²⁾ sudovi i tužilaštva su reorganizirani, pri čemu je racionaliziran broj sudova u BiH, a tužilaštva su centralizirana na kantonalnom i okružnom nivou, sa područnim uredima (pogledati dio 8 poglavlja 5).⁽²³⁾ Uporedo s ovim reformama započeo je proces ponovnog imenovanja svih sudija i tužilaca (pogledati dio 5 poglavlja 6). Cilj je bio da se unaprijedi neovisnost i stručnost sudstva i tužilaštva koji su bili kompromitirani miješanjima političara i političkim imenovanjima na osnovu nacionalne pripadnosti i političke podobnosti. Izbor sudija i tužilaca vršilo je Visoko sudsko i tužilačko vijeće (HJPC), koje se sastoji od domaćih i stranih članova. Vijeće je imalo za cilj uspostaviti ispravnu ravnotežu u nacionalnom sastavu sudija. Proces ponovnog imenovanja sudija i tužilaca značio je da je mandat trenutno zaposlenih sudija i tužilaca okončan, te je raspisan javni konkurs za popunjavanje svih sudijskih i tužilačkih pozicija. Ranije zaposleni, kao i potpuno novi kandidati, imali su se pravo prijaviti na konkurs. Entitetska vijeća su u martu 2003. godine objavila konkurse za 874 sudijske i tužilačke pozicije u Federaciji BiH, u kantonalnim i općinskim sudovima, i u RS, u okružnim i osnovnim sudovima.⁽²⁴⁾ Ponovno imenovanje pojedinih sudija i tužilaca počelo je u aprilu 2003. godine, i nastavljeno do kraja 2003. godine, tako da je većina sudija i tužilaca imenovana krajem 2003. godine.⁽²⁵⁾ Novo objedinjeno Vijeće je do kraja 2004. godine imenovalo 96% svih sudija i tužilaca.

Do pred kraj 2004. godine procesuiranje ratnih zločina uglavnom se odvijalo na nivou sudova u entitetima, a ne na državnom nivou.⁽²⁶⁾ U FBiH sudski sistem se sastoji od 10 kantonalnih sudova i 28 općinskih sudova, dok se sudski sistem u RS sastoji od 5 okružnih sudova i 19 osnovnih sudova. Kantonalni sudovi (FBiH), okružni sudovi (RS) i Sud Brčko Distrikta donedavno su jedini imali stvarnu nadležnost da sude predmete ratnih zločina u prvoj instanci. Vrhovni sudovi u entitetima i Apelacioni sud Brčko Distrikta nadležni su da rješavaju po žalbama u ovim predmetima. Nadležnost za postupanje u predmetima ratnih zločina promijenjena je 24. januara 2003. godine, kada je visoki predstavnik nametnuo novi Krivični zakon kojim je uspostavio nadležnost Suda BiH. Krivični zakon BiH propisuje nadležnost Suda BiH, prvenstveno za krivična djela protiv države i krivična djela međunarodnog karaktera, u koja spadaju i krivična djela ratnih zločina. Novi Zakon je stupio na snagu 01. marta 2003. godine.

⁽²²⁾ Pogledati Konačni izvještaj Neovisne sudske komisije, novembar 2004. godine.

⁽²³⁾ Pogledati web stranicu <http://www.hjpc.ba/> za više informacija.

⁽²⁴⁾ Periodični izvještaj #1 Vijeća, 01. januar 2003. - 31. mart 2003. godine. Nalazi se na www.hjpc.ba.

⁽²⁵⁾ Periodični izvještaj #5 Vijeća, 01. oktobar 2003. - 31. decembar 2003. godine. Nalazi se na www.hjpc.ba.

⁽²⁶⁾ Do sada, jedino suđenje ratnih zločina na državnom nivou je slučaj Maktouf, koje je počelo 20. decembra 2004. godine (vidi pregled predmeta u Dodatku).

4.2. Uspostava Odjela za ratne zločine BiH

Uspostava Odjela za ratne zločine na nivou BiH (Odjel koji je u okviru Suda BiH) sastavni je dio novog sistema u kome je nadležnost nad ratnim zločinima prenesena Sudu BiH, a pod određenim uvjetima postoji mogućnost prenošenja nadležnosti na sudove u entitetima. Uspostava Odjela prvi put je predložena na sastanku Upravnog odbora Vijeća za implementaciju mira, 12. juna 2003. godine,⁽²⁷⁾ a bila je i predmet razgovora između Haškog suda i OHR-a u toku 2003. i 2004. godine. Ovaj Odjel je formalno osnovan 06. januara 2005. godine⁽²⁸⁾ i planirano je da počne procesuiranje predmeta u toku 2005. godine. U skladu sa strategijom Haškog suda za okončanje rada, predmeti koji su klasificirani kao manje i srednje složeni, bit će proslijeđeni ovom specijaliziranom Odjelu za ratne zločine BiH. Odjel bi bio nadležan za postupanje u najosjetljivijim predmetima, koji se trenutno procesuiraju pred pravosudnim organima u entitetima. Predviđa se da će Odjel postupati u tri vrste predmeta: predmeti koje mu uputi Haški sud u skladu sa Pravilom 11 *bis*⁽²⁹⁾ Pravila o postupku i dokazima Haškoga suda (oko 15 optuženih), predmeti koje mu uputi Tužilaštvo Haškog suda u kojima optužnica još nije podignuta (oko 45 osumnjičenih) i oni predmeti koji su pregledani u skladu sa *Pravilima puta*, a koji, zbog osjetljivosti, trebaju biti procesuirani na nivou BiH.

Prema OHR-ovom Izvještaju o napretku u implementaciji projekta za uspostavu Ureda registrara (Project Implementation Plan Registry Progress Report) od 20. oktobra 2004. godine, Odjel za ratne zločine će biti institucija BiH koja će raditi u skladu sa važećim zakonodavstvom države BiH. Međutim, u prvoj fazi svoga rada, Odjel će imati privremenu međunarodnu komponentu što se tiče sudija i sudske administracije. U prvoj fazi projekta sudska vijeća na glavnom pretresu i žalbenom postupku bit će sastavljena od dvojice stranih sudija i jednog domaćeg sudije. U kasnijem periodu, sudska vijeća će biti sastavljena uglavnom od domaćih sudija. Planirano je da, po isteku perioda od 5 godina, Odjel čine isključivo domaće sudije. Isto tako, posebni Odjel u Tužilaštvu BiH, početak će rad sa 7 stranih tužilaca, ali će prerasti u odjel u kojem će u većini biti domaći tužioci. U završnoj fazi sastav ovog Odjela će isključivo činiti domaći tužioci. Neovisni Ured registrara pružat će tehničku podršku i obavljati administrativne poslove za Odjel za ratne zločine, a posebno za Odjel za ratne zločine pri Tužilaštvu BiH. Vremenom će i Ured registrara prerasti u isključivo domaće tijelo.

Određivanje vrste predmeta koji će biti procesuirani u Odjelu je aktivnost koja predstoji jer je glavni tužilac BiH istakao da će Odjel postupati samo u najtežim "vrlo osjetljivim" predmetima (pogledati dio 5.2), budući da Odjel neće imati "ni sredstava ni vremena suditi sve predmete ratnih zločina."⁽³⁰⁾ Zbog toga je jasno da će se, usljed velikog broja predmeta, najveći broj procesuirati pred sudovima u entitetima – okružnim sudovima u Republici Srpskoj i kantonalnim sudovima u Federaciji BiH, odnosno Sudu Brčko Distrikta.

⁽²⁷⁾ Deklaracija Upravnog odbora Vijeća za implementaciju mira od 12. juna 2003. godine. Upravni odbor za implementaciju mira osnovan je nakon Konferencije za implementaciju mira u Londonu, u decembru 1995. godine. Njegova osnovna svrha je da osigura punu implementaciju Daytonskog mirovnog sporazuma.

⁽²⁸⁾ Zakoni koje je bilo potrebno donijeti za formiranje Odjela za ratne zločine i prijenos predmeta sa Haškog suda na sudove BiH objavljeni su u Sl. nov., br. 61/04 i stupili su na snagu 06. januara 2005. godine. Objavljeni su sljedeći zakoni: Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o Sudu BiH, Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o Tužilaštvu BiH, Zakon o prijenosu predmeta sa Haškog suda na Tužilaštvo BiH i korištenju dokaza koje je prikupio Haški sud u postupcima na sudovima u BiH; Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o zaštiti ugroženih svjedoka i svjedoka pod prijetnjom; Zakon o izmjenama i dopunama Krivičnog zakona BiH.

⁽²⁹⁾ Optužnica potvrđena, bez obzira da li je optuženi u pritvoru u Haškom sudu ili ne.

⁽³⁰⁾ Pogledati Orijehtacijske kriterije za osjetljive predmete na koje se primjenjuju *Pravila puta* Tužilaštva BiH od 12. oktobra 2004. godine (pogledati dio 5.2 dalje u ovom izvještaju).

4.3. Međunarodni standardi

Članom II(2) Ustava BiH određeno je da se prava i slobode ustanovljene u Evropskoj konvenciji o ljudskim pravima (Konvencija) direktno primjenjuju u BiH i da “*imaju prioritet u odnosu na sve druge zakone.*” BiH je obavezna “*osigurati najveći nivo međunarodno priznatih ljudskih prava i osnovnih sloboda.*”⁽³¹⁾ Daytonskim sporazumom je također uspostavljen Dom za ljudska prava za BiH, pravosudno tijelo nadležno za primanje i rješavanje aplikacija o navodnim povredama ljudskih prava. Mandat Doma za ljudska prava prestao je 31. decembra 2003. godine i Ustavni sud BiH je postao glavni sud koji rješava aplikacije o navodnoj povredi ljudskih prava.⁽³²⁾ BiH je ratificirala Konvenciju 12. jula 2002. godine, čime je omogućeno da se predmeti podnose Evropskom sudu za ljudska prava u Strassbourgu.

Jugoslavija je 21. aprila 1950. godine potpisala Ženevske konvencije iz 1949. godine, a Protokole iz 1977. godine 11. juna 1979. godine⁽³³⁾ (u daljem tekstu Ženevske konvencije). BiH je formalno postala strana potpisnica ovih Konvencija nakon izvršene sukcesije od 31. decembra 1992. godine i, shodno tome, BiH podliježe primjeni odredaba međunarodnog prava,⁽³⁴⁾ bez obzira da li imaju svojstvo međunarodnog običajnog prava.

Primijećena je izvjesna sporost po pitanju potpisivanja, ratificiranja i primjene bilateralnih sporazuma koji se odnose na međudržavnu suradnju, prvenstveno onih pod pokroviteljstvom Vijeća Evrope. Uzrok ovome nalazi se prvenstveno u složenom ustavnopravnom uređenju BiH, koje je uspostavljeno Daytonskim sporazumom. Sve do donošenja Zakona o ministarstvima i drugim tijelima uprave BiH, u martu 2003. godine,⁽³⁵⁾ na državnom nivou BiH nisu postojali Ministarstvo pravde, ni Ministarstvo sigurnosti, koji bi nadgledali i regulirali njihovu primjenu na entitetskom i državnom nivou. Nakon prijema BiH u Vijeće Evrope, 24. aprila 2002. godine, BiH je obavezna ratificirati i primjenjivati različite međunarodne sporazume koji se odnose na krivičnopravna pitanja i primjenjivati brojne preporuke Vijeća Evrope u području krivičnog prava, uključujući one koje se odnose na zaštitu žrtava i svjedoka.⁽³⁶⁾ BiH je, 05. februara 2002. godine, ratificirala Konvenciju UN-a o transnacionalnom organiziranom kriminalu, koja također sadrži obaveze u vezi sa transnacionalnom pravnom suradnjom i suradnjom u istražnim postupcima.⁽³⁷⁾

Međunarodnopravne obaveze koje proističu iz nadležnosti Haškog suda i Rimskog sporazuma već su navedene u gornjem dijelu teksta.

⁽³¹⁾ Daytonski sporazum, član II(1) i u Aneksu 6(1).

⁽³²⁾ Sporazum u skladu sa Daytonskim sporazumom, Aneks 6, član XIV.

⁽³³⁾ Uz rezervu, pogledati www.icrc.org.

⁽³⁴⁾ Ovo je pravo koje regulira ponašanje u oružanom sukobu i koje je ranije bilo poznato kao Zakon o oružanom sukobu.

⁽³⁵⁾ Zakon o ministarstvima i drugim tijelima uprave, 07. mart 2003. godine, Sl. novine BiH, br. 5/03.

⁽³⁶⁾ Pogledati Information Document SG/Inf (2004)10 Vijeća Evrope, 10. mart 2004. godine “Bosnia i Herzegovina: Compliance with obligations and commitments and implementation of the post-accession co-operation programme” 6. izvještaj. Paragrafi 69-82 Vladavina prava. Također pogledati “Program of activities for realization of priorities in 2004 from the report of the European Commission to the Council of Ministers on the preparedness of BiH for negotiations with SAA with EU”, koji je izdala Direkcija za evropske integracije BiH 27.05.04. Nalazi se na <http://www.dei.gov.ba/en/prioriteti.asp>.

⁽³⁷⁾ Sl. glasnik BiH, međunarodni sporazumi 3/02 (Konvencija je stupila na snagu 27.03.2002. godine).

4.4. Zakonski okvir BiH

Iako su u poslijeratnom periodu usvojeni novi krivični zakoni u FBiH, RS i na nivou države BiH, na djela koja su počinjena u toku rata primjenjuje se Krivični zakon Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije (SFRJ) iz 1977. godine.⁽³⁸⁾ Releventne odredbe ovog Zakona, u članovima od 141 do 153, inkriminiraju djela koja su zabranjena prema Ženevskim konvencijama.⁽³⁹⁾ Međutim, izmjenama i dopunama Krivičnog zakon BiH stvorene su pretpostavke za procesuiranje krivičnih djela ratnih zločina po odredbama novog Krivičnog zakona BiH (pogledati dio 5.3).

FBiH i RS su usvojili nove zakone o krivičnom postupku u 2003. godini, pa se neki predmeti ratnih zločina procesuiraju u skladu sa novim zakonima⁽⁴⁰⁾ ali, ovisno o datumu potvrđivanja optužnice, neki su procesuirani u skladu sa procesnim zakonima koji su prije bili na snazi. Postoje brojne razlike između zakona o krivičnom postupku iz 2003. godine i ranijih zakona. Raniji zakoni koji su važili u okviru krivičnog pravnog sistema bivše Jugoslavije sadržavali su neke od karakteristika inkvizitorskog sistema, prema kojima je istražni sudija bio nadležan za cijeli istražni postupak. Rukovođenje glavnim pretresom bila je dužnost postupajućeg sudije. Uloge tužioca i branioca su, u skladu sa time, bile manje izražene. Novi zakoni, koji su skoro potpuno isti u RS i FBiH, predstavljaju radikalno približavanje prema postupcima koji su karakteristični za adversarni sistem krivičnog prava. Funkcija istražnog sudije je ukinuta i zamijenjena sistemom u kome istražne radnje obavlja policija i tužilac. Na samom glavnom pretresu, postupak je adversaran po svojoj prirodi, što znači da je sada zadatak tužioca i branioca da iznesu argumente, izvedu dokaze, unakrsno ispitaju svjedoke i aktivno postavljaju prigovore. Sudija koji vodi glavni pretres više nema primarnu ulogu pri ispitivanju svjedoka. S uvođenjem novih postupaka, kao što je sporazum o priznavanju krivice, ove promjene predstavljaju značajno reformiran sistem krivičnog prava. OSCE je intenzivno pratio primjenu zakona o krivičnom postupku tokom cijele 2004. godine. Misija OSCE-a je, 17. decembra 2004. godine, objavila izvještaj o tome, pod nazivom: *Izveštaj o primjeni zakona o krivičnom postupku na sudovima u BiH*, koji predstavlja prvi detaljan pregled primjene novih zakona o krivičnom postupku.⁽⁴¹⁾

⁽³⁸⁾ U skladu sa načelom da se primjenjuje onaj zakon koji je bio važeći u vrijeme izvršenja krivičnog djela, osim ako kasniji zakon nije povoljniji za počinioca.

⁽³⁹⁾ Krivični zakon SFRJ usvojen je u BiH 1992. godine, a u samoproglašenoj RS 1993. godine.

⁽⁴⁰⁾ Zakon o krivičnom postupku FBiH, Sl. novine FBiH, br. 35/03 i Zakon o krivičnom postupku RS, Sl. glasnik RS, br. 50/03.

⁽⁴¹⁾ Među pitanjima koja su obrađena u ovom izvještaju, a koji je pripremio Tim za vladavinu prava OSCE-a BiH, su: zapažanja u vezi sa primjenom instituta sporazuma o priznavanju krivice, novim adversarnim postupkom na glavnom pretresu; zapažanja o efikasnosti novog postupka; pravo na branioca i druga pitanja u vezi sa efikasnom, pravičnom i dosljednom primjenom novih zakona o krivičnom postupku na sudovima u BiH. U izvještaju se nalaze konkretne preporuke za mjere koje trebaju poduzeti domaći organi vlasti. Nalazi se na www.oscebih.org.

5. Teškoće u krivičnom gonjenju ratnih zločinaca u BiH

5.1. Pronalaženje i hapšenje osumnjičenih

Sukobi na teritoriju BiH doveli su ne samo do masovnog raseljavanja osoba u okviru BiH, nego su prisilili mnoge da potpuno napuste državu. Boravišta građana u BiH i izvan nje često nisu poznata organima gonjena, a osobe koje imaju saznanja da ih organi vlasti sumnjiče za navodno počinjene ratne zločine, najčešće su u bjekstvu. Tako dostupnost organima gonjenja velikog broja osumnjičenih, koji borave u drugom entitetu ili inozemstvu, i dalje ovisi o suradnji organa vlasti gdje se oni nalaze.

Kao i u predmetima pred Haškim sudom, tako i pred sudovima u BiH, najznačajniji izazov predstavlja pronalazak osumnjičenih za ratne zločine i osiguravanje njihovog prisustva u postupku.

U anketi, provedenoj u tužilaštvima, tužioci su naveli da *“je veoma teško ući u trag počinilcima”* i da *“suradnja između entitetskih policija nije na visokom nivou, što ima veliki utjecaj na otkrivanje počinilaca koji nisu dostupni organima gonjenja.”*

Radnje na pronalaženju *počinilaca* poduzimaju se putem ministarstava unutrašnjih poslova, ali, prema riječima tužilaca, uglavnom iz FBiH, ono je otežano zbog slabe međuentitetske suradnje i nepostojanja državnog tijela koje bi koordiniralo razmjenu podataka između entitetskih organa. Tužioci su istakli kako bi rješenje ovih problema mogla biti primjena ovlasti sa državnog nivoa radi prikupljanja informacija i izdavanja naloga za hapšenje. Primjena disciplinskih mjera protiv službenika koji ne surađuju i pažljivo praćenje zahtjeva za pružanje pravne pomoći trebaju biti predmet supervizije od strane Policijske misije Evropske unije (EUPM).

Problem osiguranja prisustva osumnjičenog u postupku tužioci vide u dostavljanju sudskih poziva, uz koje nisu priložena rješenja kojima se određuje pritvor. Poziv je uobičajena mjera kojom se osigurava prisustvo na sudu prije nego što se pribjegne drugim mjerama (kao što je, naprimjer, nalog za hapšenje ili izdavanje potjernice). Tužioci ističu da je korist od upućivanja poziva upitna, posebno u slučajevima teških krivičnih djela, imajući u vidu činjenicu da se osumnjičeni u predmetu koji je dobio oznaku “Kat. A” neće odazvati pozivu, nego će se nalaziti u bjekstvu. Iako je efikasnost dostavljanja sudskog poziva u osjetljivim predmetima diskutabilna, to je ustaljena praksa i izgleda da mnogi sudovi nisu spremni od nje odstupiti. Sudovi prvo nastoje iscrpiti sve mogućnosti sudskog dostavljanja poziva prije nego što se odluče izdati nalog za hapšenje.

Imajući u vidu da je proteklo devet godina od završetka sukoba i da je usvojen Zakon o pravnoj pomoći i službenoj suradnji u krivičnim predmetima između RS, FBiH i Brčko Distrikta (u daljem tekstu: “Zakon o pravnoj pomoći”),⁽⁴²⁾ koji je stupio na snagu u maju 2002. godine, bilo je razumno očekivati da će se situacija poboljšati. Tužioci su upoznati sa odredbama ovog Zakon koji propisuje da su: *“Nalozi, odluke i presude sudova u krivičnim predmetima, doneseni 20. maja 1998. godine i nakon toga, važeći na teritoriju Bosne i Hercegovine i mogu se izvršavati bez dodatnog potvrđivanja ili priznavanja.”*⁽⁴³⁾ Zakonom je uspostavljena obaveza sudova i policije entiteta i Brčko Distrikta da međusobno pružaju pravnu pomoć i suradnju u krivičnim predmetima.⁽⁴⁴⁾

⁽⁴²⁾ Sl. novine BiH, br. 13/02 (Nametnuo ga OHR, odlukom 23.05.2002. godine).

⁽⁴³⁾ Id., član 3.

⁽⁴⁴⁾ Id., član 4.

Zahtjevi se mogu podnositi direktno ili putem telefona, osim ako prava pojedinih osoba ne bi bila direktno ugrožena, a u tom slučaju moraju biti dostavljeni nalozi za hapšenje⁽⁴⁵⁾ koji trebaju biti izvršeni “bez odlaganja.” Zakon predviđa da, u slučaju “*potjere za počiniocima*,” policija može vršiti svoje ovlasti na teritoriju u nadležnosti organa policije drugog entiteta.⁽⁴⁶⁾ Sud BiH nadležan je da rješava sporove u slučaju odbijanja zahtjeva za pravnu pomoć ili službenu suradnju.⁽⁴⁷⁾ Tužiocima u FBiH imaju nizak nivo povjerenja u međuentitetsku suradnju po pitanju primjene ovog Zakona. Tužiocima navode da se, čak i kada izdaju potjernicu, ne mogu pouzdati da će ona biti izvršena od strane organa drugog entiteta. U anketi, u jednom tužilaštvu, težina situacije koja vlada između entiteta opisana je “*kao da se radi o odnosima između dvije suverene države*.” U drugom tužilaštvu su izjavili kako se nisu mogli pouzdati u policiju ili tužioce RS u vezi bilo kojeg zahtjeva koji se odnosio na ratne zločine, zbog bojazni da tajnost informacija neće biti osigurana. Dalje, jedan tužilac je naveo da “*Ministarstva unutrašnjih poslova na entitetskom nivou ne surađuju jedno sa drugim*.”

OSCE je utvrdio da postoje problemi u postupcima za izdavanje potjernica, kako u samim entitetima, tako i između njih. U FBiH, kantonalna ministarstva unutrašnjih poslova često ne dostavljaju potjernice jedni drugima. Ne postoji metod za kontinuirano dostavljanje potjernica, niti centralizirane liste “traženih” osoba. Kada je OSCE provodio istraživanje ovog pitanja u 2003. godini, nije postojala regulativa u smislu operativne provedbe postupka za izdavanje i izvršenje potjernica u FBiH. FBiH je podnijela mali broj zahtjeva RS. Poduzete aktivnosti po raspisanim potjericama izvršavane su na *ad hoc* osnovi, odnosno po vlastitom nađenju, a potrage za osumnjičenim počiniocima ratnih zločina nisu bile prioritet.

U dva predmeta (*Milan Ninković - predmet se trenutno nalazi pod istragom Kantonalnog tužilaštva Zenica i Tomo Mihajlović – predmet se trenutno vodi pred Kantonalnim sudom Zenica*), organi vlasti u FBiH podnijeli su zahtjev za pravnu pomoć RS, koji se odnosio na dostavu poziva ili privođenje osumnjičenog. Budući da su se osumnjičene osobe odazvale pozivu suda, spremnost organa vlasti RS da ispoštuju svoje obaveze prema Zakonu o pravnoj pomoći nije moguće u potpunosti utvrditi. Zahtjev za prikupljanjem dokaza u RS podnesen je u slučaju Mihajlović, a trebalo je preko četiri mjeseca da se dobije djelimičan odgovor. Radi ilustracije, u jednom drugom predmetu, nastojanje organa FBiH da se optuženom koji se nalazi u RS uruči poziv, završilo je tako što se dostavnica vratila sa naznakom “u zatvoru.” Ova napomena zaposlenika pošte dovela je do toga da je optuženi naknadno doveden pred sud iz zatvora u RS, a u skladu sa Zakonom o pravnoj pomoći. Tužilac je tvrdio da ova informacija, u suprotnom, ne bi bila prihvaćena od organa vlasti FBiH. Kako je istaknuto, nepostojanje razmjene obavještajnih podataka između entiteta naročito se odražava na izdavanje potjernica i osuđujućih presuda.

Osim toga, primjer predstavlja hapšenje osam (8) osoba srpske nacionalnosti, osumnjičenih za ratne zločine koje je policija RS, u skladu sa nalogom za hapšenje, izdatih od strane Kantonalnog suda Sarajevo, lišila slobode 14. novembra 2004. godine, i predala organima vlasti FBiH.⁽⁴⁸⁾ Ostaje da se vidi da li ovaj događaj ukazuje na poboljšanje suradnje između RS i FBiH i da li se navedeni problemi mogu riješiti jačanjem ovlasti na nivou BiH.

⁽⁴⁵⁾ Id., član 5(3).

⁽⁴⁶⁾ Id., član 8.

⁽⁴⁷⁾ Id., član 9.

⁽⁴⁸⁾ Sudija Kantonalnog suda Sarajevo, Sreto Crnjak, potvrdio je da je 14. novembra 2004. godine, specijalna policija Republike Srpske uhapsila 8 osoba, pod sumnjom da su počinili ratne zločine, i predala ih Kantonalnom sudu Sarajevo. Ovih 8 osoba srpske nacionalnosti su: Goran Vasić, Veselin Čančar, Momir Glišić, Svetko Novaković, Jovan Škobo, Željko Mitrović, Dragoje Radanović i Momir Skakavac... Operacija hapšenja izvedena je u Lukavici, Palama i Foči u RS, u skladu sa nalogom za hapšenje, koji je izdao Kantonalni sud Sarajevo; *Izveštaj novinske agencije SRNA iz RS*.

Preporuke:

- Ministarstvo unutrašnjih poslova trebalo bi uspostaviti i nadzirati centralizirani i standardizirani metod za izdavanje, prosljeđivanje i izvršenje naloga za hapšenje u entitetima i između njih. Ove aktivnosti trebale bi biti pod nadzorom EUPM-a.
- Ministarstvo unutrašnjih poslova trebalo bi, odgovarajućim aktom, propisati sankcije za pripadnike organa unutrašnjih poslova, koji ne izvršavaju naloge za hapšenje.

5.2. Nadležnost

Krajem 2001. godine OHR je smatrao da zbog,

“Činjenica da procedura "Pravila puta" ne precizira gdje se trebaju raspravljati predmeti koje Haški tribunal vrati BiH, često je dovodila do politiziranja suđenja, neprimjerenog pritiska na sudstvo ili optužbi da ishod suđenja nije pravedan.”⁽⁴⁹⁾

Ovom izjavom je priznata činjenica da neki ratni zločini nisu istraženi i počiniocima nije suđeno na sudu s odgovarajućom mjesnom nadležnošću. Ta činjenica može stvoriti utisak da je ovaj proces pristrasan po nacionalnoj osnovi, jer svaki narod istražuje i sudi navodne ratne zločine počiniocima iz drugog naroda. U zakonima BiH oduvijek je bio ustanovljen opći princip *forum delicti commissi*, koji znači da ‘je mjesno nadležan sud na čijem području je krivično djelo izvršeno ili pokušano.’⁽⁵⁰⁾ Međutim, odmah nakon sukoba, istrage su u mnogim predmetima vršene izvan mjesne nadležnosti sudova jednostavno zato što su svjedoci prijavljivali krivično djelo u mjestu u koje su izbjegli, ili u mjestu koje se nalazilo na putu njihovog odlaska iz BiH. Kada su predmeti, koji su bili prosljeđeni na kategorizaciju, vraćeni iz Jedinice Haškog suda za *Pravila puta*, oni su često dostavljani sudu koji je predmet i uputio. Ta činjenica dovela je do toga da sudovi i tužiocima smatraju kako imaju nadležnost za vođenje postupka, bez obzira na odredbe domaćih zakona o nadležnosti.

Postoje određena otvorena pitanja u vezi sa primjenom zakonskih odredaba o mjesnoj nadležnosti. Uzrok problema u primjeni odredaba o mjesnoj nadležnosti nalazi se u tome što je BiH nakon rata *de facto* podijeljena po etničkoj osnovi, tako da organi vlasti nisu imali povjerenja da će mjesno nadležni sudovi efikasno procesuirati predmete ratnih zločina. Organi vlasti su vjerovali kako bi optuženima jednostavno bilo dozvoljeno da izbjegnu krivično gonjenje. U nekim slučajevima, optuženi su bili pripadnici organa unutrašnjih poslova na tom području. Naprimjer, u slučaju *Novo Rajak*, osumnjičeni je bio policajac u Foči koji se dao u bjekstvo kako bi izbjegao uručenje sudskog poziva. Ovo pokazuje da je osumnjičeni bio upozoren na to da slijedi mogući poziv suda. Kasnije je uslijedilo hapšenje osumnjičenog i njegovo izvođenje pred nadležni sud.⁽⁵¹⁾

Pitanje mjesne nadležnosti bilo je predmet stalnih prigovora branilaca. U predmetu na Kantonalnom sudu Zenica (u FBiH), branilac je istakao prigovor mjesne nenadležnosti suda, jer su navedena krivična djela počinjena na području Okružnog suda Doboj (u RS). Prijedlog je dostavljen Sudu BiH, koji ga je prosljeđio Vrhovnom sudu FBiH na odlučivanje. Optuženi je u međuvremenu odustao od prigovora i

⁽⁴⁹⁾ Pogledati Obavještenje za štampu OHR-a, “Visoki predstavnik razvija strategiju za postupak prema “Pravilima puta,” 08. novembar 2001. godine. Dostupno na: www.ohr.int.

⁽⁵⁰⁾ ZKP FBiH, član 26, ZKP RS, član 25 (2003.). Ova odredba zamjenjuje odgovarajuće odredbe u ranijem ZKP-u.

⁽⁵¹⁾ Predmet je prebačen u Kantonalni sud Sarajevo sa Kantonalnog suda Gorazde. Drugi osumnjičeni, Boban Šimšić, koji je također bio policajac u Foči, nalazio se u bjekstvu, dok se nedavno nije predao EUFOR-u (januar 2005. godine).

predmet se vodi na Kantonalnom sudu Zenica. ZKP propisuje da se sud, po potvrđivanju optužnice, ne može oglasiti nenadležnim, niti stranke mogu isticati prigovor mjesne nenadležnosti.⁽⁶²⁾ U predmetu *Boškailo* na Okružnom sudu Trebinje u RS, optužnica je bila stupila na snagu prije nego što je branilac istakao prigovor mjesne nenadležnosti. Dakle, istekao je rok za isticanje prigovora mjesne nenadležnosti. Krivično djelo za koje se optuženi tereti, desilo se na području općine Čapljina u FBiH i, u skladu s tim, sud nadležan za procesuiranje ovog predmeta bio bi Kantonalni sud Mostar.

Iz navedenih slučajeva proizilazi da su sudovi upoznati sa zakonskim odredbama koje reguliraju pitanje mjesne nadležnosti. Naprimjer, u predmetu *Franje Radića*, Kantonalni sud Zenica je ustupio predmet Kantonalnom sudu Travnik (oba se nalaze u FBiH) zbog nenadležnosti. Pitanje mjesne nadležnosti pojavljuje se u kontekstu ustupanja predmeta na nadležnost sudova u drugom entitetu. U predmetu *Duška Tadića* istragu je vršilo Kantonalno tužilaštvo iz Goražda u FBiH, uprkos činjenici da su krivična djela počinjena na području gdje je mjesno nadležan Okružni sud Srpsko Sarajevo (sadašnje Istočno Sarajevo, koje se nalazi u RS).⁽⁶³⁾ Branilac je podnio prigovor na mjesnu nadležnost u aprilu 2003. godine, ali sud nije odlučivao po tom prigovoru. Odbrana je tvrdila da sud nije reagirao na njihov prigovor u zakonom propisanom roku.⁽⁶⁴⁾ Sud je odbacio prigovor u novembru 2003. godine, uz obrazloženje da je nepravovremen, ne ulazeći u meritum.

Tužioci su, tokom provedbe ankete, otvoreno ukazali na postojanje ovog problema. Osam tužilaca je smatralo da nemaju nadležnost voditi istrage i procesuirati predmete ratnih zločina koji su počinjeni izvan područja njihove sadašnje nadležnosti. Prilikom provedbe ankete, dva tužioca su izrazila mišljenja da bi imali nadležnost u ovim predmetima ukoliko bi im Tužilaštvo BiH ustupilo predmete na dalji postupak. Dva tužioca u FBiH navela su kako oni sada još strožije primjenjuju princip mjesne nadležnosti i kako ne bi oklijevali da predmete upute organima vlasti RS. OSCE je upoznat s određenim brojem predmeta koji su ustupljeni iz FBiH u Brčko Distrikt krajem 2004. godine. U pogledu mjesne nadležnosti, dvojica tužilaca izrazila su mišljenje da Haški sud može odrediti koji mjesno nadležni sud će postupati u predmetu ratnih zločina. Iznoseno mišljenje ukazuje na to da postoji pogrešna predstava o tome da Haški sud vraća predmete koji su poslani na kategorizaciju na osnovu kriterija mjesne nadležnosti, a ne da ih jednostavno upućuje natrag organu koji ih je podnio na pregled, što je u stvarnosti slučaj. S druge strane, četiri tužioca su mišljenja kako njihova nadležnost postoji, bez obzira na mjesnu nadležnost suda, dok ih je pet priznalo da, uprkos tome što nema nikakvih zakonskih osnova koje im daju ovu nadležnost, oni i dalje postupaju kao da je imaju. U jednom tužilaštvu izneseno je mišljenje da bi striktna primjena principa mjesne nadležnosti mogla dovesti do toga da se predmet ne procesuiru, jer nadležni tužilac namjerno ne poduzima gonjenje.

Postavlja se pitanje koje negativne posljedice, u smislu pravičnosti, mogu proizići ako se ne poštuju osnovne odredbe o nadležnosti. Jasno je da ove odredbe postoje kako bi se osigurala izvjesnost, predvidljivost i jasnoća u primjeni zakona, što služi kao dodatna garancija za ostvarivanje vladavine prava. U periodu između 2002. i 2004. godine, prije reformi koje su imale za cilj uspostavu neovisnih i

⁽⁶²⁾ Član 36 ZKP FBiH i član 34 ZKP RS (2003.).

⁽⁶³⁾ Ovaj predmet je na kraju prebačen u Kantonalni sud Sarajevo, zbog nedovoljnog broja sudija na Kantonalnom sudu Goražde.

⁽⁶⁴⁾ Član 151 ZKP-a FBiH (1998.).

kompetentnih organa pravosuđa, bilo je nerealno očekivati da predmete procesuiraju sudije i tužioci iste etničke pripadnosti kao počiniooci. Štaviše, situacija u pogledu razmjene relevantnih podataka, odnosno suradnje između entiteta u periodu neposredno nakon sukoba, mogla se porediti sa poslijeratnim odnosom između dvije suverene države. Zbog toga bi najsvrsishodnija bila primjena principa univerzalne nadležnosti koji je utvrđen u međunarodnom pravu, a koji omogućava da počiniooci ne ostanu nekažnjeni za zločine protiv čovječnosti i teška kršenja Ženevskih konvencija. U ranijoj atmosferi politički obojenog i nereformiranog sistema pravosuđa, osnovi pokretanja krivičnih gonjenja bili su slični spomenutom, i vršeni su tako što se hapšenje osumnjičenog odvijalo izvan entiteta ili kantona, jer nije bilo vjerovatno da će “većinski” narod u tom kantonu, odnosno entitetu, pokrenuti krivično gonjenje protiv osumnjičenog koji je pripadnik iste etničke grupe kao i oni.

Pitanje nadležnosti u predmetima ratnih zločina dodatno se komplicira u vezi sa nedavno uspostavljenom nadležnošću Suda BiH. Krivični zakon i Zakon o krivičnom postupku BiH od 01. marta 2003. godine propisuje stvarnu nadležnost Suda BiH za postupanje u predmetima ratnih zločina. Prema tome, sve nove prijave u vezi sa ratnim zločinima koje su podnesene poslije 01. marta 2003. godine, tužioci u entitetima trebaju podnijeti državnom tužiocu BiH, u skladu sa članom 215(3) ZKP-a BiH.⁽⁵⁵⁾ Ipak, Sud BiH može prenijeti nadležnost za krivično gonjenje počinitelaca mjesno nadležnom tužiocu u entitetima.⁽⁵⁶⁾ ZKP ne propisuje obavezu za tužioce u entitetima da nastave sa postupanjem u ‘novim’ predmetima nakon što ih prijave državnom tužiocu BiH, ali državni tužilac zadržava pravo da daje potrebna uputstva tužilaštvima FBiH, RS i Brčko Distrikta.⁽⁵⁷⁾ Što se tiče predmeta ratnih zločina koji su bili u postupku pred sudovima (‘stari’ predmeti), primjenjiv je niz odredaba ZKP-a. U slučajevima kada optužnica nije bila stupila na pravnu snagu, to jest nije potvrđena do 01. marta 2003. godine, obaveza tužilaca u entitetima bila je da te predmete prijave državnom tužiocu BiH.⁽⁵⁸⁾ Sud BiH, onda, ima ovlasti preuzeti predmet koji će se voditi na državnom nivou iako, dok se ta odluka ne donese, tužilac u entitetu je obavezan nastaviti svoj rad u predmetu do okončanja.⁽⁵⁹⁾ U predmetima u kojima je optužnica potvrđena, odnosno stupila na snagu prije 01. marta 2003. godine, sud u entitetu je dužan nastaviti sa radom po predmetu.⁽⁶⁰⁾ Osim predmeta koji su već u postupku i predmeta prijavljenih poslije 01. marta 2003. godine, Tužilaštvo BiH će od Haškog suda dobiti predmete na koje se primjenjuje Pravilo 11 *bis* i predmete u kojima istrage nisu završene pred Haškim tužilaštvom. Osim toga, nakon zatvaranja Jedinice Haškog suda za *Pravila puta* u septembru 2004. godine, Tužilaštvo BiH je nadležno za pregledanje velikog broja predmeta koji su bili dostavljeni Jedinici *Pravila puta* na kategorizaciju. Suočeno sa tako velikim brojem predmeta, Tužilaštvo BiH je usvojilo *Pravilnik o pregledu predmeta ratnih zločina*,⁽⁶¹⁾ kojim se regulira pregled predmeta, kako bi se odlučilo da li će se procesuiranje nastaviti ili ne, i da li će predmet biti procesuiran na državnom nivou pred Odjelom za ratne zločine, ili vraćen sudovima i tužilaštvima u entitetima.

⁽⁵⁵⁾ Član 230 ZKP-a FBiH i član 215 ZKP-a RS.[0]

⁽⁵⁶⁾ Član 27 ZKP-a BiH (Sl. novine BiH, br. 3/03).

⁽⁵⁷⁾ Id., član 37.

⁽⁵⁸⁾ Zakon o Tužilaštvu BiH, član 18 izmijenjen i dopunjen 24.01.2003. (Sl. novine BiH, br. 3/03).

⁽⁵⁹⁾ Član 449(2) ZKP-a BiH.

⁽⁶⁰⁾ Id., član 449(1).

⁽⁶¹⁾ Kao što je usvojeno na Kolegiju Tužilaštva BiH, 28.12.2004.godine.

U Pravilniku o pregledu predmeta ratnih zločina predviđaju se dvije vrste pregleda predmeta. Prvi pregled odnosi se na utvrđivanje da li postoji dovoljno dokaza da se ustanovi osnovana sumnja da je osumnjičeni izvršio ozbiljno kršenje međunarodnog humanitarnog prava, što je slično ocjeni koju je davala Jedinica Haškog suda za *Pravila puta*. U drugoj vrsti pregleda ustanovit će se osjetljivost predmeta i odlučiti da li će predmet suditi Odjel za ratne zločine ili sudovi u entitetima. I pored toga, u ovom pregledu će se utvrditi da li tužilaštvo koje je podnijelo predmet na pregled ima mjesnu nadležnost dalje nastaviti rad na predmetu.

Znači, svi predmeti koje nije kategorizirala Jedinica Haškog suda za *Pravila puta*, kao i predmeti koji su kategorizirani, ali nisu označeni kao "Kategorija A", bit će predmet dvije vrste pregleda, a to su: da li postoji dovoljno dokaza da se dozvoli dalje procesuiranje i kolika je osjetljivost predmeta.

Predmete koje je Jedinica Haškog suda za *Pravila puta* označiala kao "Kategoriju A" treba pregledati samo u smislu njihove osjetljivosti. Kriteriji za ocjenjivanje osjetljivosti usvojeni su da Tužilaštvu BiH služe kao smjernice za određivanje koji sud će postupati u predmetu, i sadržani su u dokumentu pod naslovom: "*Orijentacijski kriteriji za osjetljive predmete Pravila puta*", a usvojio ih je Kolegij Tužilaštva 12. oktobra 2004. godine kao Dodatak Pravilniku o pregledu predmeta ratnih zločina. Prema ovim kriterijima "*Vrlo osjetljive*"⁶²⁾ predmete sudit će Sud BiH, dok "*osjetljivi predmeti mogu, prema diskreciji glavnog tužioca, biti vraćeni kantonalnim i okružnim sudovima da ih sude.*" Procjenjuje se da će "*vrlo osjetljivi*" predmeti činiti mali dio od ukupnog broja predmeta.

Pravilnikom o pregledu predmeta ratnih zločina nastojale su se dati smjernice svim tužiocima kada odlučuju koje predmete trebaju uputiti Tužilaštvu BiH na pregled, međutim, i dalje postoje nejasnoće među sudijama i tužiocima u vezi s ovim postupkom. Naprimjer, tako je sudija, u predmetima *Matić* i *Kresić*, koji se vode na Kantonalnom sudu Mostar, 13. decembra 2004. godine, odgodio glavni pretres na neodređeno vrijeme, i objavio da će predmet biti upućen Sudu BiH koji će odlučiti o daljnjoj nadležnosti. Prema riječima sudije, kako je Odjel za ratne zločine formiran na Sudu BiH, svi predmeti ratnih zločina koji su trenutno u toku i predmeti u kojima je podignuta optužnica, moraju se provjeriti od strane Suda BiH. Sud BiH će odlučiti da li će se postupak nastaviti na sudu u entitetu ili pred Sudom BiH. Moguće je da su nejasnoće u ovom pogledu prouzrokovane činjenicom da se Pravilnik o pregledu predmeta ratnih zločina poziva na član 449 ZKP-a BiH, sugerirajući da čak i predmeti koji, u skladu sa članom 449(1) ZKP-a BiH, nisu u nadležnost Suda BiH, trebaju biti upućeni na pregled. Nejasnoća se pokazala u predmetu *Mostar 4*, kada je tužilac Kantonalnog tužilaštva Mostar, 05. januara 2005. godine izjavio novinarima da će predmet biti upućen Tužilaštvu BiH na pregled,⁶³⁾ iako ovaj predmet, u skladu sa članom 449 ZKP-a BiH, treba završiti Kantonalni sud, i to po starom ZKP-u. Ostalo je nejasno da li je namjera Tužilaštva BiH bila da predmeti koji potpadaju pod član 449(1) ZKP-a BiH također budu pregledani prema Pravilniku. Tekst Pravilnika o pregledu predmeta ratnih zločina mogao bi dovesti do zaključka da čak i predmeti koji se vode po starom ZKP-u, a koji se nalaze u fazi glavnog pretresa, trebaju biti prekinuti i upućeni na pregled, kao što pokazuje i slučaj *Matić*. Ukoliko je ovo intencija, niz pravnih i praktičnih pitanja zahtijevaju razjašnjenje, jer će se u suprotnom osjetiti negativne posljedice ove nejasnoće, što će dovoditi do prekida postupka i nepotrebnih odgađanja.

⁶²⁾ Određuje se na osnovu prirode krivičnog djela, funkcije počinioca koju je obavljao u vrijeme izvršenja djela ili koju trenutno obavlja i drugih okolnosti, kao što je mogućnost zastrašivanja svjedoka.

⁶³⁾ Sud Federacije BiH ukinuo oslobađajuću presudu za četvericu osumnjičenih za ratne zločine. Izvor: *Neovisna TV Hayat, Sarajevo, vijesti na bosanskom, hrvatskom, srpskom jeziku, 18.00 sati, 05.01.2005. godine.*

Problem se može pojaviti na osnovu činjenice da Tužilaštvo BiH nije kadrovski osposobljeno da izvrši preglede svih predmeta upućenih iz entiteta. Podaci prikupljeni od entiteta ukazuju na to da su odgovori Tužilaštva BiH, po zahtjevima za preuzimanje predmeta koje su upućivali tužioci, rijetki. U slučaju *Ninković*, koji se trenutno nalazi pod istragom Kantonalnog tužilaštva Zenica, upućen je prijedlog za preuzimanje predmeta od strane Suda BiH 23. juna 2003. godine. Sud je zahtjev za preuzimanje predmeta odbio, navodeći sljedeće razloge: odobrenje Haškog suda da se predmet vodi pred domaćim organom, a to je Kantonalni sud Zenica; znatan broj svjedoka koji su već ispitani u krivičnom postupku; dokazi koji su do sada izvedeni; kao i to što je Kantonalni sud spojio nekoliko predmeta u jedan postupak, te da je predmet u završnoj fazi. Ovo obrazloženje Suda zasnovano je na principima efikasnosti i ekonomičnosti. U vrijeme kada je pisan ovaj izvještaj, samo jedan predmet iz entiteta izabran je za procesuiranje na nivou BiH.

Nejasnoća u vezi sa pitanjima nadležnosti jasno se očituje u rezultatima ankete tužilaštava (koja je provedena prije usvajanja gore spomenutih *Orijentacijskih kriterija* i *Pravilnika*) u kojoj je 50% tužilaštava smatralo da su oni nadležni da istražuju nove slučajeve, dok je drugih 50% smatralo da je to u isključivoj nadležnosti Tužilaštva BiH. Dok su sva tužilaštva navela kako bi, ukoliko je u pitanju “novi” slučaj, obavijestila Tužilaštvo BiH, jedan tužilac je rekao kako za to nema zakonskih osnova, nego je to samo uobičajena praksa. U pogledu forme obavještavanja, četiri tužioca navela su da bi glavnog tužioca BiH obavijestili o tome putem telefona, dok su dva tužioca rekla da bi to uradila putem telefona samo ako se radi o hitnom predmetu koji zahtijeva intervenciju glavnog tužioca BiH. U pogledu daljih aktivnosti, šest tužilaca istaklo je da očekuje od Tužilaštva BiH da, nakon što primi obavještenje, odluči ko će postupati u predmetu (tj. glavni tužilac BiH ili tužilac u entitetu). Pet tužilaca očekuje od Suda BiH da preuzme predmet, dok dva tužioca očekuju da glavni tužilac BiH naredi poduzimanje potrebnih mjera. Jedan anketirani tužilac nije imao jasnih stavova u pogledu aktivnosti državnog tužioca. Primjetno je različito postupanje u vezi sa novim procedurama prijave i obavještavanja državnog tužioca, što je rezultat nepreciznosti zakonskog teksta, kao i razlika u tumačenju.

Može se zaključiti da su, prije marta 2003. godine, sudovi u entitetima imali nadležnost za procesuiranje predmeta ratnih zločina. Svi predmeti u kojima je optužnica potvrđena ostaju na tom nivou, prema odredbi člana 449.1 ZKP-a. Sudovi i tužioci u entitetima obavezni su da nastave postupanje u predmetima u kojima optužnica još nije podignuta, osim ako prime obavještenje od tužioca BiH. Međutim, kako je nadležnost za ratne zločine prenesena na Odjel, pojedine sudije i tužioci u entitetima ovo su protumačili kao razlog da odlože svoje postupanje o predmetima, preferirajući čekanje na uspostavu Odjela.

Preporuke:

- Sud BiH trebao bi osigurati da se sve odluke i obrazložene presude, koje su donesene na državnom nivou BiH, redovno objavljuju i dostavljaju sudovima i tužilaštvima.
- Tužilaštvo BiH trebalo bi organizirati redovne sastanke sa tužiocima u entitetima, kako bi osiguralo da oni tačno razumiju svoje obaveze iz Pravilnika.
- Tužilaštvo BiH trebalo bi dati dodatno pojašnjenje uz Pravilnik, kojim će pojasniti koje predmete treba uputiti Tužilaštvu BiH na pregled u skladu sa Pravilnikom.

5.3. Pitanja u vezi sa materijalnim zakonom

Međunarodno humanitarno pravo predstavlja veoma obimnu i složenu pravnu materiju. Sudska praksa međunarodnog humanitarnog prava razvijana je na sudovima pojedinih država, na međunarodnim sudovima, kao što je Međunarodni vojni sud u Nirnbergu i, nedavno, Haškom sudu. Međutim, sudije i tužioci u BiH do sada su imali veoma ograničena iskustva u vezi sa primjenom ovog prava, odnosno nisu imali odgovarajuću edukaciju, niti odgovarajuću literaturu. Ispravna primjena principa međunarodnog humanitarnog prava u kantonalnim, odnosno okružnim sudovima, neophodna je za osiguravanje pravičnog i efikasnog procesuiranja krivičnih djela ratnih zločina.

Prilikom provedbe ankete u tužilaštvima, 13 od 16 tužilaca izrazilo je mišljenje da se na krivična djela ratnih zločina, koja su počinjena tokom sukoba u BiH, treba primjenjivati Krivični zakon bivše SFRJ. Uopćeno govoreći, nedavno usvojene krivične zakone moguće je primijeniti jedino u predmetima gdje je propisana sankcija blaža za počinioca od sankcije propisane Krivičnim zakonom bivše SFRJ. Tri tužioca izrazila su mišljenje da je sadašnji Krivični zakon BiH primjenjiv na ove slučajeve. Ovakav stav bio bi suprotan principu primjene krivičnog zakona koji je bio na snazi u vrijeme izvršenja krivičnog djela, osim ako kasnije doneseni zakon nije blaži za počinioca. Kompleksna zakonska rješenja u vezi sa prijenosom nadležnosti u predmetima ratnih zločina na sudove i tužilaštva u entitetima BiH mogu dovesti do situacije da će se primjenjivati Krivični zakon BiH iz 2003. godine.

Dakle, nejasnoća i dalje postoji po pitanju koji krivični zakon će biti primijenjen u predmetima ratnih zločina po kojima tek treba postupati, odnosno koja će tužilaštva i sudovi postupati u ovim predmetima. Nedavno usvojene izmjene i dopune novog Krivičnog zakona BiH, u članu 4a propisuju da princip zakonitosti i princip da se primjenjuje krivični zakon koji je bio na snazi u vrijeme izvršenja krivičnog djela, osim ako kasniji zakon nije blaži za počinioca, ne utječe na suđenje ili kažnjavanje bilo koje osobe za bilo koje činjenje ili nečinjenje, ako je to djelo, u vrijeme izvršenja, predstavljalo krivično djelo prema općim principima međunarodnog prava. Sasvim je jasno da je cilj ovog člana da omogući primjenu novog Krivičnog zakona BiH, koji propisuje nove oblike krivičnih djela ratnog zločina, kao i novi oblik krivične odgovornosti, koji do sada nisu bili predviđeni zakonom, a priznati su u međunarodnom pravu.

Sud BiH će, vjerovatno, razmatrati ovo složeno pravno pitanje prilikom provedbe prvih sudskih postupaka u predmetima ratnih zločina, jer je vjerovatno za očekivati da će odbrana istaknuti pitanje retroaktivne primjene Krivičnog zakona iz 2003. godine.

Prilikom provedbe ankete tužilaca, odnosno prilikom praćenja sudskih postupaka od strane OSCE-a, uočena su određena pravna pitanja iz oblasti međunarodnog humanitarnog prava koja predstavljaju problem za sudije, tužioce i branioce. Iako 12 tužilaca navodi da nisu imali problema u pravnoj kvalifikaciji konkretnih djela ratnih zločina, 3 tužioca navela su da su imali teškoća da odluče da li da osumnjičenog gone za ubistvo kao ratni zločin, ili za obično ubistvo. Naprimjer, u slučaju *Cicmanović i ostali*, pripadnici Vojske RS optuženi su za krivično djelo silovanja, koje je počinjeno 1992. godine. Pet žrtava bile su osobe hrvatske nacionalnosti. Prvo ročište pred Osnovnim sudom Kotor-Varoš⁶⁴ u RS održano je 08. augusta 2000. godine. Tek 28. septembra 2004. godine Sud je promijenio pravnu kvalifikaciju iz krivičnog djela silovanja u krivično djelo ratnog zločina protiv civilnog stanovništva. Predmet je dostavio Sudu BiH, na dalje postupanje. U provedenoj anketi, jedan tužilac ukazao je na problem u vezi sa definicijom “ratne pljačke.” “Ratna pljačka,” koja može biti jedna od radnji izvršenja krivičnog djela ratnog zločina protiv civilnog stanovništva, nije dalje definirana, niti razrađena u domaćim krivičnim zakonima. Za ovo, kao i za druga krivična djela koja nisu preciznije uređena domaćim zakonima, izuzetnu važnost za sudije i tužioce imalo bi pozivanje na međunarodnu sudsku praksu, kao i na komentare pravne teorije. Međutim, praćenjem sudskih postupaka na sudovima u BiH, utvrđeno je da se ovo rijetko primjenjuje. Problemi u vezi sa pravnim određenjem “ratne pljačke” bili su izraženi u predmetu *Torbica* (pogledati pregled predmeta u Dodatku).

Jedan anketirani tužilac naveo je da se koncept komandne odgovornosti teško može definirati i izrazio je bojazan zbog “*nepostojanja pravne osnove za procesuiranje slučajeva komandne odgovornosti.*” Pretpostavljamo da je tužilac mislio na nepostojanje pravne osnove za ovaj koncept u domaćim zakonima. Zaista, Krivični zakon SFRJ nije sadržavao odredbu koja odražava definiciju komandne odgovornosti kako je ona definirana u članu 7 Statuta Haškog suda. Istina, Krivični zakon SFRJ propisuje da je onaj ko “*naređuje*” izvršenje inkriminiranog djela, krivično odgovoran za njegovo izvršenje. Osim toga, član 30 KZ-a SFRJ⁶⁵ propisuje da se krivično djelo može izvršiti i nečinjenjem. Pitanje komandne odgovornosti bilo je predmet rasprave u slučaju *Mirsada Ćupine i ostalih*, koji je u postupku pred Kantonalnim sudom Mostar. U ovom predmetu Sud je utvrdio da upravnik zatvora nije poduzeo potrebne mjere da spriječi čuvare u nečovječnom postupanju prema zatvorenicima, iako je za ovo znao. Sud se u ovom predmetu izričito pozvao na član 30 KZ-a SFRJ. Međutim, u predmetu *Mostar 4*, u toku glavnog pretresa u 2004. godini, Sud je odlučio da se krivična odgovornost može uspostaviti po osnovu komandne odgovornost jedino u slučaju ako je bila izdata direktna naredba. Prema obrazloženju Suda, odgovornost se ne može utvrditi po osnovu radnje izvršene nečinjenjem. U ponovnom postupku u ovom predmetu, Sud nije ulazio u razmatranje ovog pravnog pitanja, nego je samo obrazložio kako nije dokazano da je prvooptuženi obavljao komandnu funkciju.

⁶⁴ U međuvremenu je Cicmanović umro. Ostali optuženi su Mirko Božić, Ostoja Marković, Bosiljko Marković. Vojni tužilac je podigao optužnicu 01. novembra 1993. godine. Glavni pretres zakazan je na Vojnom sudu 21. jula 1994. godine, ali je otkazan zbog toga što se stranke u postupku nisu pojavile na Sudu. Nakon što su vojni sudovi ukinuti, predmet je dostavljen Osnovnom sudu Kotor-Varoš, 08. augusta 2000. godine.

⁶⁵ Također pogledati član 30 ZKP-a FBiH (1998.).

Drugo sporno pitanje u predmetu “*Mostar 4*” odnosilo se na to šta predstavlja ‘ratni zločin.’ Sud je, naime, utvrdio da je optuženi vojnik držao nož pod vratom oštećene. Sud je ne samo utvrdio da se ta radnja dogodila, nego i da ona predstavlja nečovječno postupanje, te da je počinjena od strane optuženog. Međutim, optuženi je ipak oslobođen odgovornosti, jer je sudija smatrao da jedan takav izoliran incident, počinjen od strane jedne osobe, ne može predstavljati ratni zločin protiv civilnog stanovništva. Svoj zaključak sudija je izveo iz činjenice da “teško kršenje” Ženevskih konvencija podrazumijeva nečovječno postupanje, što mora rezultirati “velikom patnjom ili teškom tjelesnom povredom,” kako bi takva radnja predstavljala krivično djelo iz člana 142 KZ-a SFRJ.⁶⁶⁾ Postupajući sudija je obrazložio kako je ovaj pojedinačni događaj, odnosno radnja, predstavljala prekoračenje ovlasti službene dužnosti. Nije uzeto u obzir da je djelo počinjeno u okolnostima ratne situacije u Mostaru, koja je bila slična opsadi, da je postojalo etničko čišćenje, kao ni činjenica da je istovremeno bila opljačkana imovina žrtve. Vrhovni sud FBiH je, 04. novembra 2004. godine, uvažio žalbu tužioca u ovom predmetu po različitim osnovama i naredio drugo ponovno suđenje.

U slučaju *Tadić* (pogledati pregled predmeta u Dodatku), koji se vodi na Kantonalnom sudu Sarajevo, osnovni navod odbrane odnosio se na to da na području općine Čajniče nije bilo oružanih sukoba u vrijeme kada su počinjena navodna krivična djela. U skladu sa navedenim, odbrana je isticala da ova djela nemaju veze s oružanim sukobom, te da ne mogu biti kvalificirana kao “ratni zločini”. U prvostepenoj presudi Sudskog vijeća ovo pitanje nije uopće bilo razmatrano, iako je tužilac odgovorio na ovakve tvrdnje, pokušavajući dokazati suprotno. Optuženi je oslobođen odgovornosti, a tužilac je uložio žalbu na ovu presudu.

U predmetima koje je pratio OSCE uočeno je da se nepostojanje prakse i iskustva iz međunarodnog humanitarnog prava ponekad odražavalo na kvalifikaciju krivičnih djela, kvalitet navoda u optužnici, kao i sposobnost pravnog argumentiranja.

Kao što se može zaključiti iz nekoliko iznesenih primjera, stranke u postupku, kao ni sudije, uglavnom se nemaju običaj u postupku ili presudama pozivati na međunarodnu sudsku praksu, poput prakse Haškog suda ili sudske prakse drugih država. Na temelju ove sudske prakse, sudije bi se mogle pozvati na određena tumačenja međunarodnog prava. Ovakva situacija može rezultirati nedovoljnim i neodgovarajućim obrazloženjima sudskih odluka. Istina je, ipak, da tužioci i sudije nemaju na svome jeziku objavljene ove izvore sudske prakse, poput stručnih tekstova, izvještaja i komentara (pogledati Dio 5.9).

⁶⁶⁾ Sudija se pozvao na presude Haškog suda u slučajevima *Delalić i ostali* i *Furundžija*.

5.4. Svjedoci – strah, ‘amnezija’, neodazivanje i zaštita

Kao u drugim krivičnim predmetima, tako i kod ratnih zločina, pouzdano i detaljno svjedočenje neophodno je za pravičan i efikasan sudski postupak. Sudsko vijeće Haškog suda sažeto je iznijelo svoj pristup problemima koji su nerazdvojivo vezani za svjedočenja:

“Prilikom ocjenjivanja dokaza koje su dali svjedoci, Vijeće je uzelo u obzir da su se događaji za koje se tereti desili gotovo deset godina prije nego što su svjedoci iznijeli svoje svjedočenje na sudu. Vijeće prihvata da, s obzirom na to da je od terećenih događaja do suđenja proteklo mnogo vremena, nije realno od svjedoka očekivati da se sjete svih pojedinosti, kao što su tačan datum ili sat kad se nešto desilo. Vijeće nadalje napominje da su mnogi od svjedoka optužbe prošli kroz više različitih zatočeničkih objekata, što je za neke od njih moglo biti traumatično iskustvo. Vijeće smatra da se od tih svjedoka ne može očekivati da se prisjete baš svake pojedinosti u vezi s tačnim slijedom događaja. Vijeće nadalje dijeli mišljenje Pretresnog vijeća II da u većini slučajeva usmeno svjedočenje nekog svjedoka neće biti identično onome što je rekao u prethodnoj izjavi. Sasvim je prirodno za krivični postupak da se svjedoku na suđenju mogu postaviti pitanja različita od onih u prethodnim razgovorima i da se on na sudu može sjetiti dodatnih detalja kad ga se o njima konkretno upita... Vijeće zbog toga nije pridalo naročitu važnost manjim nedosljednostima u svjedočenju nekog svjedoka ili značajnim odstupanjima u pogledu sporednih stvari u svjedočenjima raznih svjedoka koji su svjedočili o istim događajima. Vijeće je, međutim, pridalo dokaznu vrijednost svjedočenjima samo onih svjedoka koji su barem suštinu događaja mogli prenijeti dovoljno precizno.”⁽⁶⁷⁾

U kontekstu procesuiranja ratnih zločina na domaćim sudovima u BiH postoji mnoštvo problematičnih pitanja u vezi sa svjedocima. Stalno preseljavanje svjedoka od sukoba do danas izaziva teškoće pri njihovom pronalaženju. Međutim, mnogi tužiocima smatraju da je pronalaženje svjedoka manji problem od toga kako osigurati njihovo pojavljivanje na sudu, posebno kada svjedoci borave u inozemstvu. Poznato je da većina svjedoka više ne živi u sredinama u kojima su prvobitno dali izjave policiji ili tužiocima, odnosno borave u inozemstvu ili sredini u BiH gdje njihova etnička grupa čini “većinu.” Nadalje, većina svjedoka je svoje prvobitne izjave dala odmah nakon kritičnog događaja ili neposredno nakon završetka sukoba, policiji, tužilaštvu ili sudovima koji su bili iste etničke pripadnosti. Svjedoci nisu mogli predvidjeti da će doći vrijeme kada će osumnjičeni ili njegova porodica ponovo postati njihovi susjedi, ili da će živjeti relativno blizu, uz postojanje pune i neograničene slobode kretanja.

Zahvaljujući donošenju i primjeni imovinskih zakona, raseljene osobe i izbjeglice tražili su povrat svoje imovine koju su izgubili u toku rata. Da su domaći organi vlasti ostvarili značajan napredak u primjeni imovinskih zakona govori podatak da je 93% od svih imovinskih zahtjeva rezultiralo vraćanjem imovine (što predstavlja 201,417 imovine vraćene u posjed).⁽⁶⁸⁾ Iako ne postoje konačni podaci, izvještaj

⁽⁶⁷⁾ Tužilaštvo protiv *Mladena Naletilića zvanog Tuta*, i *Vinka Martinovića zvanog Štela*. [2003.] Haški sud 3 (31.03. 2003.) SL.br.IT-98-34-T stav 10.

⁽⁶⁸⁾ Statistika PLIP-a za januar 2005. godine. Vidjeti: <http://www.ohr.int/plip/> i bilten PLISC-a iz januara 2005. godine, Misija OSCE-a u BiH, Odjel za ljudska prava, interni izvještaj.

Komesarijata Ujedinjenih naroda za izbjeglice (UNHCR) navodi da se od aprila 2004. godine, blizu jedan milion ljudi vratilo tamo gdje je živjelo prije sukoba, uključujući 439.000 povratnika iz reda “manjinskih” naroda.⁽⁶⁹⁾ U tom smislu, i veliki broj povratnika bi se mogao naći u ulozi potencijalnih svjedoka.

Podaci do kojih je došao OSCE, pokazuju da svjedoci nerado, zbog straha, svjedoče u predmetima u kojima su počinioci utjecajni političari ili poslovni ljudi. Ovo može biti rezultat stvarnog pritiska i ugroženosti svjedoka ili njegovog subjektivnog osjećaja, što može dovesti do toga da svjedok ‘zaboravi’ iskaz dat u istrazi. U jednom od posmatranih predmeta uočeno je da je svjedok svoju zabrinutost zbog prijetnji i zastrašivanja koje mu upućuju članovi porodice optuženoga, izrazio direktno pred sudijom. Tom prilikom sudija je izrazio svoje razumijevanje za situaciju u kojoj se nalazi svjedok, ali je istakao da je prisilno dovođenje pred sud druga mogućnost.⁽⁷⁰⁾ Značaj svjedočenja došao je do izražaja u predmetu *Konjic 7*. Na Kantonalnom sudu Mostar, u slučaju *Konjic 7*, 28. juna 2004. godine, svih sedam (7) optuženih je oslobođeno optužbi. U toku suđenja određeni broj svjedoka odstupio je od svojih prvobitnih izjava. U slučaju *Dragana Palamete*, na Kantonalnom sudu Mostar, svjedoci optužbe također su znatno odstupali od prvobitnih svjedočenja koja su dali u istrazi. Oslobađajuća presuda donesena je 01. novembra 2004. godine. Predmet *Mostar 4* predstavlja ozbiljan primjer u kojem su svjedoci na glavnom pretresu značajno odstupili od svojih izjava koje su prvobitno dali u istražnom postupku. Prirodu i objektivno postojanje pritisaka i prijetnji na svjedoke mogu ustanoviti specijalno educirani policijski službenici i socijalni radnici. U ovom izvještaju istaknuto je da ova pojava može ometati pravično i efikasno procesuiranje predmeta ratnih zločina.

Teškoće sa kojima se suočavaju svjedoci u krivičnim postupcima su višestruke, tim više što se svjedok dodatno traumatizira samim svjedočenjem i izlaganjem očima javnosti, koja ga preispituje. Ova svjedočenja i u očima javnosti prizivaju bolna sjećanja na događaje od prije jedne decenije. Po novom ZKP-u svjedoka ispituje u toku istrage tužilac ili policija, a na glavnom pretresu su sve njegove izjave predmet direktnog i često iscrpnog unakrsnog ispitivanja u toku postupka koji sada ima obilježja adversarnog postupka.

Dosadašnja praksa u sudovima i tužilaštvima ukazuje na to da se svjedocima i njihovim potrebama, nažalost, ne poklanja dovoljna pažnja. Praksa učestalog odgađanja ročišta na kojima se saslušava mali broj svjedoka i njihovog ponovnog zakazivanja veoma je ustaljena. Ovo je u nemalom broju slučajeva posljedica nedovoljnog planiranja u postupku izvođenja dokaza, koje vrši tužilaštvo. Pored toga, sudovi rijetko izriču sankcije, kako bi osigurali pravilno vođenje postupka, spriječili nepotrebno odugovlačenje glavnih pretresa i izbjegli ponovno pojavljivanje svjedoka pred sudom. U nekim slučajevima glavni pretresi su morali početi iznova, jer je prekid glavnog pretresa trajao predugo, i tada su svjedoci pozivani da svjedoče po drugi put.⁽⁷¹⁾ Dodatni problem je da se neki svjedoci nepotrebno pozivaju na sud, jer njihovo svjedočenje nije bitno za predmet, ili ono ne ide u prilog tvrdnjama neke od strana u postupku, kao što su ‘posredna svjedočenja’ (priče iz druge ruke ili rekla-kazala priče), ili svjedočenja zasnovana na čistim nagađanjima (pogledati slučaj *Torbica*).

⁽⁶⁹⁾ UNHCR – Sažeta statistika, 30.04.2004.godine. Vidjeti: http://www.unhcr.ba/return/Summary_30042004.pdf.

⁽⁷⁰⁾ Žarko Pandurević, Kantonalni sud Sarajevo.

⁽⁷¹⁾ Pogledati *Vlastimir Pušara*, Kantonalni sud Sarajevo i suđenja Dominiku Ilijaševiću, Tomi Mihajloviću i Edinu Hakanoviću na Kantonalnom sudu Zenica.

Umjesto da im se pruži potrebna podrška, svjedoci, koji se nerado odazivaju na poziv suda za svjedočenje, ponekad su suočeni s upozorenjima suda da će ih prinudno dovesti ili kazniti. Iako se ova upozorenja rijetko ostvaruju, ona ne rješavaju problem koji neodlučan svjedok može predstavljati za tužioca ili odbranu. Ovakav način postupanja sa svjedocima ne smatra se zadovoljavajućim iz perspektive međunarodnih standarda u vezi sa svjedocima.⁽⁷²⁾ Neprimjereno postupanje sa svjedocima obuhvata: privođenje, razne prijetnje privođenjem, obraćanje tužioca svjedoku sa riječima: “*Kakvo je to ponašanje? Morate se sjetiti*”; zatim situacije kao što je svjedočenje žrtava silovanja pred optuženim, bez mogućnosti korištenja mjera zaštite svjedoka.

Najčešća posljedica pritisaka na svjedoke je nepodudarnost izjava koju svjedok optužbe daje u istrazi i izjava datih na glavnom pretresu. Promjena izjave naročito je izražena u onim predmetima koji su, nakon protoka dužeg vremenskog perioda, došli do faze glavnog pretresa. Iako su neke razlike u iskazu svjedoka u istrazi i na glavnom pretresu neminovne zbog djelovanja vremena na sjećanje svjedoka, postavlja se pitanje da li svjedoci mijenjaju svoje izjave usljed nehotičnih grešaka, odnosno zbunjenosti, ili iz nekih drugih razloga.

Postoje primjeri gdje su poduzete efikasnije mjere za zaštitu svjedoka uključujući, naprimjer, nedavno krivično gonjenje jedne osobe za pokušaj utjecanja na svjedoke.⁽⁷³⁾ U istom predmetu saslušan je vještak u vezi sa traumatskim posljedicama seksualnog nasilja, odnosno silovanja žrtve u toku oružanog sukoba. U ovom predmetu vještak je dao mišljenje da takvim žrtvama treba osigurati poseban vid zaštite.

Pružanje primjerene zaštite svjedoku mora prerasti u neizostavni element prilikom procesuiranja ratnih zločina u BiH. Organizacija Human Rights Watch naglasila je važnost potpune primjene Zakona o zaštiti svjedoka, ali je ukazano na to da veličina teritorija BiH predstavlja objektivno ograničenje za primjenu ovog Zakona.⁽⁷⁴⁾ Međutim, spomenuti komentar polazi od pretpostavke da postojeći mehanizam za zaštitu svjedoka u okviru Zakona nije dovoljan. Zakon o zaštiti ugroženih svjedoka i svjedoka pod prijetnjom

⁽⁷²⁾ Prava svjedoka mogu biti zaštićena po članu 2 i članu 8 Evropske konvencije (pogledati *Doorson* stav 76 i *Van Mechelen* stavovi 55 i 60) i interesi svjedoka mogu opravdati ograničenja člana 6 (*Van Mechelen* stav 55, *Doorson* para 76, *Birutis* stavovi 29 i 32 *Visser* stavovi 43). Pogledati posebno Deklaraciju UN-a o osnovnim principima pravde za žrtve krivičnih djela i zloupotrebe vlasti (UN Declaration of Basic Principles of Justice for Victims of Crime and Abuse of Power), preporuke Ministarskog odbora Vijeća Evrope: Preporuka R (85) 11 zemljama članicama o položaju žrtve u okviru Krivičnog zakona i krivičnog postupka (to Member States on the Position of the Victim in the Framework of Criminal Law and Procedure), 28. juni 1985. godine; Preporuka R (87) 21 zemljama članicama o pomoći žrtvama i sprečavanju viktimizacije (to Member States on Assistance to Victims and the Prevention of Victimization), 17. septembar 1987. godine; Preporuka R (97) 13 zemljama članicama o zastrašivanju svjedoka i pravu na odbranu (to Member States concerning Intimidation of Witnesses and the Rights of the Defence), 10. septembar 1997. godine. Opće informacije o međunarodnim standardima o zaštiti svjedoka možete pronaći pod naslovom: “Trgovina ljudima, zaštita svjedoka i pravni okvir Moldavije” (“*Trafficking in Persons, Witness Protection and the Legislative Framework of Moldova*”) Kartusch, A. i Thompson, K. OSCE, decembar 2003. godine. Nalazi se na http://www.osce.org/documents/mm/2003/12/3191_en.pdf

⁽⁷³⁾ *Zoran Knežević*, Kantonalni sud Sarajevo.

⁽⁷⁴⁾ Izvještaj HRW-a, pogledati Dodatak 8B.

(“Zakon o zaštiti svjedoka”)⁽⁷⁵⁾, naprimjer, uglavnom je ograničen na pružanje zaštite svjedoka u postupku pred nadležnim sudom. Zakon pruža zaštitu:

- Svjedoku čija je lična sigurnost ili sigurnost njegove porodice ugrožena zbog njegovog učestvovanja u postupku, kao rezultat prijetnji, zastrašivanja ili sličnih radnji koje se odnose na njegovo svjedočenje;
- Svjedoku koji je preživio tešku fizičku ili psihičku traumu u toku izvršenja krivičnog djela;
- Svjedoku koji zbog drugih razloga ima psihičkih poremećaja zbog kojih je izuzetno osjetljiv;
- Djetetu, odnosno maloljetniku.⁽⁷⁶⁾

Odluke o pružanje zaštite svjedoku zasnovane su na slobodnom sudijskom uvjerenju. Tako sud može narediti da se svjedoci ispituju uz upotrebu tehničkih sredstava za prijenos slike i zvuka iz druge prostorije, da se svjedok sasluša bez prisustva optuženog u sudnici, ograničavanjem pristupa dokumentima odbrani koji otkrivaju identitet svjedoka.

Postoji mogućnost da sud primijeni mjeru “Ispitivanje zaštićenog svjedoka,” koja je propisana u članu 14 Zakona o zaštiti svjedoka. Ovom mjerom se osigurava da svjedok da izjavu, a da se njegov identitet zaštiti. Takvo saslušanje pred sudskim vijećem je zatvorenog tipa i odvija se bez prisustva tužioca i branioca.⁽⁷⁷⁾ Ne traži se da svjedok daje podatke koji će otkriti njegov identitet. Svjedoka saslušava drugo vijeće, i taj iskaz svjedoka kasnije se čita na glavnom pretresu. Član 23 Zakona o zaštiti svjedoka propisuje da se presuda ne može zasnovati samo na iskazu ovog svjedoka. Donošenje osuđujuće presude zasnovane na ovom iskazu moglo bi predstavljati povredu člana 6(3)(d) Evropske konvencije koja garantira pravo na unakrsno ispitivanje svjedoka, te presuda ne može biti “u odlučujućoj mjeri” zasnovana na takvom dokazu.⁽⁷⁸⁾

Zaštita,⁽⁷⁹⁾ koja je predviđena u ranoj fazi postupka, tj. pri prvom kontaktu sa tužiocem (ali ne i sa policijom), na početku i u toku istrage, je “*mogućnost dobijanja psihološko-socijalne i profesionalne pomoći.*”⁽⁸⁰⁾ Sud i tužilac obavezni su “*omogućiti dobijanje pomoći*” i “*psihološke podrške tijela odgovornog za socijalnu zaštitu.*” Međutim, nije jasno ko će snositi troškove nastale pružanjem takve pomoći i šta podrazumijeva

⁽⁷⁵⁾ Sl. glasnik BiH, br. 21/03, Izmjene i dopune – Sl.glasnik BiH, br. 61/04

⁽⁷⁶⁾ Član 3 Zakona o zaštiti svjedoka. Termin “maloljetnik” nije definiran u ovom Zakonu, ali se može shvatiti kao osoba ispod 18 godina u skladu sa definicijom iz krivičnih zakona BiH, RS i FBiH.

⁽⁷⁷⁾ “...kada postoji očita opasnost za ličnu sigurnost svjedoka ili njegove porodice, a opasnost je tako ozbiljna da postoje opravdani razlozi za vjerovanje da nije moguće tu opasnost umanjiti nakon što svjedok da svoj iskaz, ili je vjerovatno da će se opasnost zbog davanja iskaza povećati, sud može zaštićenog svjedoka ispitati...”

⁽⁷⁸⁾ Za detaljnu raspravu o ovom pravu, pogledati Holdgaard, M. “Pravo na unakrsno ispitivanje – sudska praksa primjene Evropske konvencije o ljudskim pravima,” Nordijski časopis međunarodnog prava (“The Right to Cross-Examine Witnesses – Case Law under the European Convention on Human Rights” Nordic Journal of International law) 71, 83-106, 2002.

⁽⁷⁹⁾ U *Preporuci Vijeća Evrope R (85) 11* date su određene preporuke za zaštitu svjedoka u istražnoj fazi postupka, kao i u fazi glavnog pretresa. Pogledati Rec R (85) 11 zemljama članicama u vezi sa mjestom žrtve u okviru Krivičnog zakona i krivičnog postupka, 28. juni 1985. godine.

⁽⁸⁰⁾ Član 6 Zakona o zaštiti svjedoka.

ova obaveza. Također je malo vjerovatno da centri za socijalni rad u BiH imaju kapacitete da preuzmu na sebe ovu dužnost, bez specijalističke edukacije i dodatnih materijalnih sredstava. Iako svjedoci imaju pravo na “pravnu pomoć,”⁽⁸¹⁾ ova odredba nije konkretna što se tiče prirode i svrhe ove pomoći. U novim zakonima o krivičnom postupku nema nikavih odredaba o zastupanju svjedoka.

Zakon o zaštiti svjedoka ostavio je dosta praznina u vezi sa realizacijom prava svjedoka na fizičku sigurnost, privatnost, informiranje, pravnu pomoć, obazriv pristup i sprečavanje nastanka ponovne traume, koja su propisana međunarodnim dokumentima. Zakon o programu za zaštitu svjedoka u BiH⁽⁸²⁾ predviđa formiranje Odjela za zaštitu svjedoka u okviru Državne agencije za istraživanje i zaštitu (SIPA). Ovaj Odjel za zaštitu svjedoka bit će zadužen za izradu i realizaciju Programa za zaštitu, koji treba zadovoljiti potrebe svjedoka kojima su neophodne sveobuhvatnije mjere zaštite u toku i nakon krivičnog postupka, kao što je promjena identiteta. Međutim, ovaj program ne obuhvata zaštitu svjedoka u predmetima koji se vode u entitetima, nego samo na nivou BiH.

Anketa provedena u tužilaštvima ukazuje na to da tužioci nisu ubijeđeni u korist od primjene odredaba o zaštiti svjedoka u BiH. Svi tužioci naveli su materijalne i finansijske okolnosti koje onemogućavaju realizaciju zaštite, propisane u ovim zakonima. Mnogi od njih naveli su potrebu za savremenijim programom zaštite svjedoka u entitetima (koji bi riješio probleme sigurnosti preseljavanjem svjedoka, promjenom identiteta, itd). Neki tužioci su naveli teškoće u osiguranju prisustva svjedoka pred sudom, koje proizilaze iz nepostojanja osjećaja za građansku dužnost, nepovjerenja u sudski sistem, kao i želje svjedoka da se “prilagodi” sredini u kojoj živi. Pojavljivanje svjedoka pred sudom može dovesti do društvene osude sredine, što može uključivati društvenu izolaciju i stigmatizaciju svjedoka. Nekada društvena osuda može imati i nasilan karakter. Važno je istaknuti da su mnogi tužioci izjavili kako svjedoci koji su povratnici ne žele ili nerado pristaju da svjedoče, čak i ako su dali izjave u istragama. Ova činjenica ne iznenađuje, jer mnoge porodice možda žive u entitetu ili kantonu ili selu u kome njihova “etnička grupa” predstavlja “manjinu” i gdje je ponovna integracija možda još uvijek u početnoj fazi. Osim toga, osumnjičeni je vjerovatno pripadnik “etničke grupe” koja je u “većini,” što ostavlja prostora za stigmatizaciju, uznemiravanje ili napad na svjedoka. Izuzev poduzimanja aktivnosti koje su doprinijele stvaranju opće sigurnosti od strane SFOR-a (sada EUFOR), odnosno UNMBiH-a (sada EUPM-a), malo toga je učinjeno na rješavanju ovog specifičnog problema. Pitanje stambenog zbrinjavanja svjedoka na Haškom sudu riješeno je upotrebom posebnih donatorskih fondova, ali na sudovima u entitetima ovaj vid osiguranja svjedoka nikada nije poduzet.

Uočeno je da se kontakt između svjedoka i tužilaca ili osoblja sudova rijetko uspostavlja, iako bi takvi kontakti doprinijeli da potencijalni svjedoci razumiju svoju ulogu, eventualne posljedice davanja iskaza i koje vrste zaštite im stoje na raspolaganju. Trenutno, uspostava takvog kontakta ovisi o tome kako tužilac tumači i obavlja svoju funkciju. Ovakav *ad hoc* pristup znači da se uopće nije razmišljalo o zaštiti velikog broja svjedoka. Policija nije vršila, čak ni osnovnu procjenu rizika, odnosno ocjenu “stepena opasnosti,” a nema ni stručnih socijalnih radnika ni u jednoj fazi postupka koji bi dali savjete i pružili podršku svjedocima (čak ni oštećenim stranama), bez obzira na zakonske obaveze u ovom smislu. Samo dva tužioca u anketi spomenula su korist od nevladinih organizacija, koje pružaju utočište svjedocima, i to obično u kontekstu trgovine ženama i žrtava porodičnog nasilja.

⁽⁸¹⁾ Id., član 5(b).

⁽⁸²⁾ Zakon o programu za zaštitu svjedoka u BiH, Sl. novine BiH, br. 29/04.

Organizacija Human Rights Watch⁽⁸³⁾ je zaključila da ovu situaciju može promijeniti samo izgrađivanje općeg povjerenja u pravosudni sistem BiH, kao i strogo krivično gonjenje onih za koje se sumnja da zastrašuju svjedoke. Izgradnja povjerenja u pravosudni sistem je neophodna komponenta pri osiguravanju sigurnosti žrtve-svjedoka, ali ona sama po sebi nije dovoljna.

Postoje različite aktivnosti koje bi se mogle poduzeti u cilju pružanja pomoći svjedocima, kako na sudu, tako i izvan suda, naprimjer: pomoć stručnih socijalnih radnika u razumijevanju sudskog postupka, organizacija prijevoza do mjesta suđenja, socijalna pomoć radi nadoknade izgubljene zarade, naknada za usluge čuvanja djece. Dalje aktivnosti uključuju aktivnosti policije, stručne i osposobljene da procijeni rizik, zatim organiziranje preseljenja, upućivanje na profesionalnu pomoć kada je potrebno i osiguravanje prostorija za svjedoke na sudu, tako da ne moraju čekati u čekaonicama.

Potrebna je dobro finansirana, sveobuhvatna služba pomoći svjedocima, koja će biti u mogućnosti napraviti različite procjene rizika, ali i pružiti neophodnu zaštitu. Ovo uključuje pružanje usluga fizičkog osiguranja tokom suđenja do privremenog smještaja u sigurnu kuću i, ukoliko je potrebno, premještanje, koje provodi policija u najozbiljnijim slučajevima. Ove aktivnosti moraju se vršiti uporedo sa pružanjem efikasne procesne zaštite na sudu, koja treba postojati ne samo u zakonu nego i u praktičnom smislu. Iako je Haški sud izradio modele koji dobro funkcioniraju u praksi, i gdje su sredstva usmjerena u odgovarajuće službe, ova praksa u BiH još je veoma nerazvijena, ako uopće postoji, uprkos činjenici da brojni podaci ukazuju na to da svjedoci ne mogu sigurno svjedočiti.

Preporuke:

- Organi vlasti u BiH trebali bi preispitati Zakon o zaštiti svjedoka pod prijetnjom i ugroženih svjedoka u smislu eventualnih izmjena i dopuna, kako bi se osiguralo da prava svjedoka na privatnost, sigurnost, obaviještenost i pomoć budu u potpunosti poštivana i zaštićena, kako je to propisano međunarodnim standardima.
- Organi vlasti u BiH trebali bi osigurati materijalno-finansijsku pomoć sudovima kako bi mogli uspostaviti ispravno funkcioniranje procesne zaštite na sudu (kao što je videolink).
- Organi vlasti u BiH trebali bi osigurati adekvatno finansiranje sudova, kako bi mogli osigurati isplaćivanje troškova svjedocima.
- Organi vlasti u BiH trebali bi propisati postupak za zaštitu svjedoka izvan suda.
- Organi vlasti u BiH trebali bi uspostaviti i finansirati program, u okviru sudova i tužilaštava u entitetima, kako bi se mogli davati pravni savjeti svim svjedocima i, u slučaju potrebe, omogućio odlazak u službe socijalne zaštite.
- Centri za edukaciju sudija i tužilaca i policijske akademije trebali bi osigurati obuku policije i tužilaca u vezi sa postojećim odredbama o zaštiti svjedoka, uz stavljanje naglaska na povjerljivost i osjetljivost situacije pri radu sa svjedocima.
- Organi vlasti u BiH trebali bi osigurati uvođenje efikasnih specijalističkih timova za ocjenu rizika u okviru jedinice za zaštitu svjedoka u policijama entiteta, koji učestvuju u istragama.
- Organi vlasti u BiH trebali bi uspostaviti i finansirati posebne jedinice u centrima za socijalni rad koje će biti formirane i finansirane sa ciljem da pružaju psihološku podršku svjedocima i da, ovisno o ličnosti svjedoka, daju preporuke sudovima o tome koje su zaštitne mjere potrebne.

⁽⁸³⁾ Izvještaj Organizacije Human Rights Watch

5.5. Pitanja u vezi sa krivičnim postupkom i izvođenjem dokaza

Rješenja novih zakona o krivičnom postupku u RS i FBiH 2003. godine kratko su opisana u gornjem dijelu teksta (pogledati dio 4.3). Odredbe novog ZKP-a u pogledu izvođenja dokaza na glavnom pretresu znatno se razlikuju u odnosu na raniji ZKP. Prema prijelaznim odredbama, određeni broj predmeta ratnih zločina i dalje će se procesuirati u skladu s odredbama ranijih ZKP-ova, ali na većinu predmeta primjenjivat će se novi ZKP.

U pogledu prihvatljivosti ranije prikupljenih dokaza, jedan broj anketiranih tužilaca naveo je kako nije u potpunosti jasno da li dokazi, koje je prikupio istražni sudija u skladu sa ranijim ZKP-om, mogu biti prihvaćeni u predmetima koji se vode po novom ZKP-u. Relevantne odredbe novih ZKP-ova⁽⁸⁴⁾ propisuju da predmeti u kojima optužnica nije bila stupila na pravnu snagu do stupanja na snagu novog Zakona, moraju biti dostavljeni u nadležnost tužioca (od istražnog sudije koji je ranije imao funkciju da provodi istragu). Nema daljih uputstava da li tužilac treba početi istrage iz početka (tj. prikupljanjem istih dokaza, ali ovaj put uz strogo poštivanje odredaba novoga ZKP-a). Ispravnim se čini mišljenje izneseno u 13 tužilaštava⁽⁸⁵⁾ da ne postoje prepreke da se dokazi prikupljeni u skladu sa ranijim ZKP-om prihvate na glavnom pretresu koji se vodi po novom ZKP-u, ukoliko su dokazi prvobitno prikupljeni na zakonit način.

Veće teškoće mogu se očekivati u vezi s izjavama koje su optuženi dali u toku istrage prema odredbama ranijeg ZKP-a, odnosno postavlja se pitanje da li su one prihvatljive kao dokaz na glavnom pretresu koji se vodi po novom ZKP-u. U okviru dokaznog postupka koji se vodi po novom ZKP-u, nije predviđeno ispitivanje optuženoga na glavnom pretresu, osim ako on sam dobrovoljno ne želi svjedočiti. U slučaju *Konjic 7*, optužnica je prvenstveno bila zasnovana na priznanjima koja su optuženi dali u istražnom postupku. Sudija koji je vodio glavni pretres odbio je prijedlog da pozove istražnog sudiju koji je vodio taj dio postupka da svjedoči u vezi sa kvalitetom i zakonitošću istrage u toku koje su optuženi priznali djela, i izjavio je da će prihvatiti ove izjave samo ako na poziv odbrane optuženi svjedoče. U donošenju odluke sudija se pozvao na zakonski princip "*neposredne ocjene dokaza*." Optuženi nisu svjedočili i bili su oslobođeni od optužbi u prvostepenom postupku. Od kada je stupio na snagu novi ZKP, ovo pitanje nije razjašnjeno, jer neke odredbe ZKP-a izričito predviđaju da se izjava data u istrazi smatra prihvatljivom, dok druge odredbe to ne dozvoljavaju.⁽⁸⁶⁾ Sudija je u slučaju *Konjic 7* restriktivno tumačio zakon i odlučio je da ne prihvati izvođenje dokaza iz istrage. Ovo ne bi imalo utjecaj na slobodnu ocjenu dokaza koji princip je propisan ZKP-om. Još uvijek postoje dileme o pitanju koji je cilj ispitivanja osumnjičenih u fazi istrage, ako njihove izjave nisu prihvatljive, osim ako u kasnijem toku postupka odluče svjedočiti (a što nisu obavezni uraditi).

Do sada je bilo veoma malo predmeta da bi se mogao izvući pouzdan zaključak u vezi s utjecajem novog ZKP-a na pripremu predmeta i prihvatljivost dokaza u procesuiranju ratnih zločina. Međutim, to je područje koje zahtijeva detaljnije posmatranje i analizu.

⁽⁸⁴⁾ Član 452 ZKP-a FBiH i član 442 ZKP-a RS.

⁽⁸⁵⁾ Dva tužilaštva su imala drugačije mišljenje.

⁽⁸⁶⁾ Uporediti članove 77 i 78 sa članom 273 ZKP-a BiH.

Značajan izazov koji se postavlja pred domaće pravosuđe jeste procesuiranje predmeta bez nepotrebnih odgađanja. Obaveza BiH da garantira pravo na suđenje u razumnom roku dio je šire obaveze da zaštiti pravo na pravično suđenje (član 6. Evropske konvencije). Kao što je ranije navedeno, čini se da je “odugovlačenje ročišta” postalo preproznatljiva praksa u mnogim predmetima ratnih zločina.⁽⁸⁷⁾ Ovakav način vođenja postupka spomenut je već ranije, u vezi s utjecajem koji odugovlačenje ima na svjedoke, međutim, ovdje se dodatno moraju uzeti u obzir ustavom i zakonom garantirana prava optuženih, posebno pritvorenika.

Uopćeno govoreći, glavna okosnica u pripremi optužnice leži u iskazu očevidaca. Prema novom ZKP-u, na tužiocu leži teret dokazivanja i, u tom smislu, od velikog je značaja da vodi računa kako odugovlačenje ročišta utječe na kvalitet dokaza i sam tok postupka. Pored ovoga, bitno je da sudsko vijeće rukovodi postupkom tako da ne dolazi do odgađanja ročišta, međutim, praksa tužilaca je da redovno zahtijevaju odgađanja glavnog pretresa, kako bi se svjedoci koji nisu pristupili, pojavili na kasnijim ročištima. Ova praksa tužilaca nailazi na odobravanje suda, a dešava se i da tužioci dobro ne planiraju pozivanje svjedoka iz inozemstva. Dodatni problemi u planiranju predmeta uočeni su u pogledu vještačenja, uglavnom vještaka medicinske struke. Primijećeno je da vještaci na ročišta dolaze nepripremljeni, i bez svojih pismenih nalaza i mišljenja.⁽⁸⁸⁾ Jedan od zahtjeva za odgađanje ročišta može predstavljati podnošenje zahtjeva za međunarodnom pravnom pomoći.⁽⁸⁹⁾

Ako je odgađanje trajalo duže od 30 dana zbog odlaganja ročišta, lošeg planiranja i administrativnih procedura, predmet mora krenuti iznova i svi dokazi moraju biti ponovo izvedeni.⁽⁹⁰⁾ Ova odredba često je bila predmet kritike od sudija zbog činjenice da doprinosi odugovlačenju postupka, umjesto da ga sprečava. Praktična solucija za rješavanje ovog problema jeste čitanje izjava bez obaveznog prisustva svjedoka na sudu. Po svojoj prirodi, ovo praktično rješenje nije u duhu odredaba važećih ili ranijih ZKP-a, koje su zamišljene da sprečavaju pojavu odugovlačenja postupka na štetu optuženoga, a ne primjenu prema nahođenju sudije ili tužioca.

U mnogim predmetima koje je OSCE pratio, optužnica se zasniva, u potpunosti ili u znatnoj mjeri, na prepoznavanju optuženog. Svjedocima se često postavlja pitanje da li poznaju optuženoga i od njih se traži da ga pokažu na sudu u postupku prepoznavanja, koji nije potpuno reguliran. Ovakva procedura ostavlja utisak da postupak može biti nepravičan, s obzirom da je potpuno očigledno gdje optuženi sjedi u sudnici, i s obzirom na to koliko su svjedoci podložni sugestiji u tom pogledu. Bez obzira što je propisan, postupak prepoznavanja u novom ZKP-u i način na koji se on izvodi nije dodatno razjašnjen. Radi ilustracije, zabilježen je jedan primjer suđenja na kome se od više prisutnih tražilo da stanu u red s optuženim radi prepoznavanja. U drugom predmetu ročište je odgođeno radi toga što nije bio dovoljan broj osoba kako bi se pravilno izvršio postupak prepoznavanja. Međutim, i dalje postoji nedostatak uputa koje bi optuženom garantirale pravičnost postupka.

⁽⁸⁷⁾ Pogledati, naprimjer, slučajeve *Jovo Torbica*, *Vlastimir Pušara* – Kantonalni sud Sarajevo, *Zvonko Trlin* - Kantonalni sud Mostar.

⁽⁸⁸⁾ *Ostoja Sando* - Kantonalni sud Sarajevo.

⁽⁸⁹⁾ *Dominik Ilijašević* – Kantonalni sud Zenica – predmet u toku.

⁽⁹⁰⁾ Član 300(3) ZKP-a FBiH iz 1998[0]. godine (koji je zamijenjen članom 266(3) ZKP-a iz 2003. godine).

Pitanje prihvatanja dokaza Haškog suda i tužilaštva ostaje neriješeno. U slučaju Ilijašević, na Kantonalnom sudu Zenica, Sud nije prihvatio određenu videokasetu koja je sadržavala snimak iskaza svjedoka datog Haškom istražitelju. Sudija je naveo da “*dokaz nije pribavljen u skladu s odredbama ZKP-a FBiH iz 1998. godine.*”⁽⁹¹⁾ Organizacija Human Rights Watch je također uočila ovaj problem prilikom praćenja suđenja i primijetila da

“prihvatajući izjave koje su date Haškom sudu, sudovi bi izbjegli dugotrajna i skupa ispitivanja stotina svjedoka koji su već svjedočili u sudskim postupcima o istim događajima, tako što bi imali mogućnost da iskoriste ekspertizu i sredstva Haškoga suda u istragama.”⁽⁹²⁾

Prema novom ZKP-u, isti problem očekuje i tužioce. Tužioci su u anketi tužilaštava dali različite odgovore na ovo pitanje. Pet tužilaca smatra da su dokazi koje je prikupio Haški sud prihvatljivi, ili bi bili prihvatljivi na domaćim sudovima, dok dva tužioca smatraju da su dokazi Haškog suda prihvatljivi, ili bi bili prihvatljivi, ukoliko su prikupljeni u skladu sa ZKP-om. Dva tužioca su smatrala da ovi dokazi nisu prihvatljivi, dok je jedan tužilac bio mišljenja da bi prihvatanje dokaza ovisilo o načinu na koji su dokazi prikupljeni (nije konkretno naveo da li misli na poštivanje odredaba ZKP-a, ili na druge standarde). Jedan tužilac je zauzeo stav da izjave svjedoka ne bi bile prihvatljive, dok bi drugi materijalni dokazi bili prihvatljivi. Još jedan tužilac je objasnio da poteškoće više predstavlja način na koji tužioci dolaze do dokaza, nego sama vrijednost dokaza.

Pitanje prihvatljivosti dokaza koje je prikupio Haški sud nedavno je riješeno *Zakonom o ustupanju predmeta od strane Međunarodnog krivičnog suda za bivšu Jugoslaviju Tužilaštvu Bosne i Hercegovine i korištenju dokaza pribavljenih od strane Međunarodnog krivičnog suda za bivšu Jugoslaviju u postupcima pred sudovima u BiH.*⁽⁹³⁾ Opći princip ovog Zakona je da dokazi koji su prikupljeni u skladu sa *Statutom i Pravilima o postupku i dokazima Haškog suda* mogu biti korišteni u postupku na sudovima u BiH. U Zakonu se navodi da će ti dokazi biti prihvatljivi na svim sudovima u BiH. U Zakonu se ne govori o situacijama u kojima su sudovi već odbili dokaze Haškog suda, kao što je slučaj *Ilijašević*, a predmet je još u toku.

Institut sporazuma o priznavanju krivice uvršten je u nove ZKP-ove⁽⁹⁴⁾ i, do trenutka pisanja ovog izvještaja, 3 predmeta su okončana njegovom primjenom. Navedena metoda rješavanja predmeta uzrokovala je brojne polemike nakon što je uvedena u Pravila o postupku i dokazima Haškog suda.⁽⁹⁵⁾ Ovaj institut može izložiti sud kritikama da postupak nije transparentan i da pravda nije zadovoljena. S druge strane, sporazumi o priznavanju krivice ubrzavaju procesuiranje i omogućavaju optuženima da se izjasne krivima i da pruže dokaze protiv drugih počinitelja, a do kojih dokaza se ne bi moglo doći na drugi način. U ovom trenutku, s obzirom na ograničeni broj ovakvih predmeta u BiH, teško je donijeti bilo kakav zaključak u vezi sa pravičnošću ovog instituta, posmatrano iz perspektive optuženih ili oštećenih. U ta 3

⁽⁹¹⁾ Zapisnik sa ročišta, 08. septembar 2003. godine.

⁽⁹²⁾ Izvještaj Organizacije Human Rights Watch.

⁽⁹³⁾ Zakon je stupio na snagu 06.01.2005.godine.

⁽⁹⁴⁾ Član 231 ZKP-a BiH, član 246 ZKP-a FBiH, članovi 238-239 ZKP-a RS.

⁽⁹⁵⁾ Pravilo 62 se nalazi na http://www.un.org/Haški_sud/legaldoc/index.htm. Pogledati radove sa konferencije Univerziteta Teksas, pod naslovom: “Međunarodna suđenja ratnih zločina: Da li je svejedno?” (“International War Crimes Trials: Making a Difference?”), novembar 2003. godine, str. 24-28.

predmeta, koja su do sada na ovaj način riješena, izgleda da izrečene kazne ne odstupaju znatno od kaznene politike u predmetima ratnih zločina u BiH (pogledati pregled predmeta u Dodatku – *Šakrak, Hota, Rodić* – Kantonalni sud Sarajevo). Zbog posebne procedure razmatranja sporazuma o priznavanju krivice, oštećeni i svjedoci mogu imati privid da pravda nije zadovoljena.

Preporuke:

- Tim za ocjenu implementacije krivičnog zakona (CCIAT) trebao bi, pod okriljem Ministarstva pravde BiH, razmotriti da li je potrebno izdati uputstva, komentare, ili razmotriti izmjene i dopune zakona u vezi sa problemima koji su nastali sa donošenjem novih ZKP-ova u vezi sa prihvatljivošću izjava optuženoga, vještaka i svjedoka.
- Organi vlasti u BiH trebali bi izraditi uputstva o prihvatljivosti dokaza, koje je prikupio Haški sud u prijašnjem postupku kategorizacije za predmete koji se vode u entitetima.
- Organi vlasti u BiH trebali bi izraditi uputstva o postupku prepoznavanja ili pravilnik o vršenju ovog postupka, prema pozitivnoj praksi nekih sudova.

5.6. Neovisnost, nepristrasnost i profesionalizam sudstva i tužilaštava

U vezi sa pitanjem neovisnosti sudstva, svojevremeno su stručni konsultanti podnijeli izvještaj OHR-u o budućnosti procesuiranja predmeta ratnih zločina na domaćim sudovima, u kome su konstatirali:

“izgleda da malo ljudi vjeruje da se ti predmeti (predmeti ratnih zločina) mogu suditi nepristrasno, neovisno i slobodno od političkih, kriminalnih ili drugih utjecaja, ili bez etničkih pristrasnosti. Imaju nizak nivo povjerenja da bi sudovi, koje čine pripadnici samo jednog naroda, mogli donositi nepristrasne presude. Tvrdi se da se mnogi svjedoci plaše pristupiti sudu da svjedoče i čak neki pripadnici pravosuđa koji se bave ovim postupcima zabrinuti su za svoju sigurnost zbog stvarnih ili umišljenih prijetnji koje im upućuju oni koji se protive tim postupcima. Do sada je praćenje suđenja koje vrše službenici Ureda visokog predstavnika (OHR) i drugih međunarodnih organizacija, pokazalo da se radi o nejednakom pristupu i nejednakim rezultatima.”⁽⁹⁶⁾

Niz problema u procesuiranju predmeta ratnih zločina, bilo povreda procedure ili primjene materijalnog prava, doprinijelo je postojanju javne predodžbe da pravda nije zadovoljena. Ova predodžba dodatno je naglašena novinskim člancima koji izvještavaju o ishodima suđenja.

Na Kantonalnom sudu Zenica, u predmetu koji se odnosio na 15 Hrvata koji su navodno počinili ratne zločine, odbrana je podnijela zahtjev za izuzeće istražnog sudije na osnovu toga što je bio sudija Vojnog

⁽⁹⁶⁾ Budućnost procesuiranja domaćih predmeta ratnih zločina u *Bosni i Hercegovini*, OHR, maj 2002. godine, u arhivi OSCE-a.

suda Oružanih snaga Republike Bosne i Hercegovine. Dvojica osumnjičenih prigovorili su sastavu Sudskog vijeća, budući da Vijeće u svom sastavu nije imalo ni jednog sudiju hrvatske nacionalnosti. Osumnjičeni su također imali pritužbe vezane za mjesto u kome su se održavala ročišta i tražili su da se predmet prenese na sud za koji su smatrali da je neutralniji u etničkom smislu. Predmet je izazvao porast političkih tenzija. Kada su prigovori u vezi sa pristrasnošću odbačeni, došlo je do demonstracija. Aktivisti su čak formirali organizaciju sa ciljem da brane hrvatske interese i podržavaju osumnjičene u ovom predmetu. Vrhovni sud FBiH je, 25. septembra 2001. godine, odbio zahtjev za izuzeće sudije. Aplikacija, koja je podnesena Domu za ljudska prava, odbačena je kao neprihvatljiva.

Predodžba da se procesuiranjem ratnih zločina manipulira kako bi se spriječio povratak pojačana je zbog osjećaja da organi vlasti imaju diskriminatorski pristup. ‘Selektivna’ primjena krivičnog gonjenja može imati štetan efekt na odluke osoba koje razmišljaju o povratku na područja sa kojih su izbjegle. U slučaju *Jovo Torbica*, (pogledati pregled predmeta u Dodatku) na Kantonalnom sudu Sarajevo, optuženi se tereti za krađu stoke u toku oružanog sukoba. Optuženi, koji je Srbin, i ima 69 godina, proveo je 8 mjeseci u pritvoru prije nego što ga je Kantonalni sud Sarajevo oslobodio optužbe. Spremnost organa gonjenja da sa ažurnošću procesuiraju takve predmete može potaknuti sumnju među pripadnicima “manjinskog” naroda ili povratnicima da nema jednakog tretmana pred zakonom i da je krivično gonjenje usmjereno prema njima, dok se pripadnici “većinskog” naroda ne gone za slična krivična djela.⁽⁹⁷⁾

Mnogobrojna pitanja koja su se ranije javljala u vezi sa neovisnošću sudstva i tužilaštava potiču iz činjenice da domaći organi vlasti i međunarodna zajednica nisu uspjeli riješiti problem koji je nastao imenovanjem sudija i tužilaca u toku rata i poslije rata. Prema statističkim podacima IJC-a koji se odnose na period prije procesa ponovnog imenovanja sudija i tužilaca, 90% sudija je postavljeno na tu funkciju nakon 1992. godine. Veliki broj sudija imenovan je po proceduri koja nije bila zasnovana na ocjeni stručnosti, niti je bila objektivna ili transparentna, već su u njoj bili dominantni etnički ili politički razlozi. Javnost nije pokazivala visoko povjerenje sudijama i tužiocima.⁽⁹⁸⁾ Sudije i tužiocima su bili slabo plaćeni sve do maja 2000. godine, kada je visoki predstavnik nametnuo novi Zakon o sudstvu, u skladu sa kojim su njihove plaće znatno povećane.⁽⁹⁹⁾

Glavni cilj procesa ponovnog imenovanja sudija i tužilaca (pogledati također Dio 4.1) bio je da se omogući istinski sveobuhvatan, sistematski pristup provjeri stručnosti i sposobnosti sudija i tužilaca u BiH. Proces

⁽⁹⁷⁾ Također vidjeti Izvještaj o ratnim zločinima, sačinjen od strane Misije OSCE-a u Hrvatskoj, 2003./2004. godine.

⁽⁹⁸⁾ Jedan od advokata iz RS je izjavio: “U Banjoj Luci ima 50 sudija, ali samo njih 5 ili 6 je u stanju riješiti neki predmet – ostali ih samo prosljeđuju.” Izvještaj USAID-a “Prioriteti i partneri: Razvijanje vladavine zakona u BiH (Priorities and partners: Developing the rule of law in BiH),” juni 2003. godine.

⁽⁹⁹⁾ Do maja 2000. godine ključni problem i u RS i u FBiH bile su niske plaće sudija, kao i činjenica da su one kasnile. U RS, mjesečna plaća se kretala između 300-500 DM. U FBiH su plaće varirale od kantona do kantona. U nekim kantonima su bile tek 600-700 DM. Isplate plaća su često kasnile tri do četiri mjeseca, a ponekad je isplaćivano samo 60-70% mjesečne plaće. Štaviše, plaće i troškovi materijalnog poslovanja sudova nisu dijeljeni na transparentan način, nego su ovisili o sposobnosti predsjednika suda da dobije sredstva dodijeljena njegovom sudu. Plaće sudija sada se kreću od 1.500 do 4.000 KM mjesečno, ovisno o funkciji i drugim faktorima propisanim Zakonom o sudovima.

ponovnog imenovanja sudija i tužilaca je, kao dio sveobuhvatnog procesa reorganizacije sudstva, opisan kao najefikasniji metod da se pravni sistem riješi sudija i tužilaca koji ne zadovoljavaju potrebne standarde. Svi kandidati su morali lično dokazati svoju stručnost i sposobnosti za obavljanje ovih dužnosti. S druge strane, Visoko sudsko i tužilačko vijeće imalo je veliki izbor kandidata, bilo da se radilo o već imenovanim sudijama i tužiocima, ili vanjskim kandidatima. Proces je također viđen kao jedini način da se raščisti sa praksama koje su podrazumijevale favoriziranje Bošnjaka i Hrvata u FBiH i Srba u RS.⁽¹⁰⁰⁾ Zbog potrebe da se određena mjesta popune kandidatima- pripadnicima “manjinskog” naroda, Visoko sudsko i tužilačko vijeće naišlo je na poteškoće u popunjavanju svih upražnjenih pozicija u određenim mjestima.⁽¹⁰¹⁾ Visoka sudska i tužilačka vijeća su, u svom periodičnom izvještaju iz decembra 2003. godine, navela da:

“zahtjevi koji su u Ustavu navedeni u vezi sa proporcionalnom zastupljenošću u nacionalnom sastavu sudova i dalje prouzrokuju poteškoće u procesu ponovnog imenovanja sudija i tužilaca, i sa nekim imenovanjima se kasni, naročito na sudovima i tužilaštvima u Republici Srpskoj zbog nepostojanja odgovarajućih kandidata određene etničke pripadnosti.”⁽¹⁰²⁾

Međutim, proces ponovnog imenovanja sudija i tužilaca rezultirao je poboljšanjem etničke ravnoteže u sudovima i tužilaštvima, što može imati pozitivan utjecaj na procesuiranje ratnih zločina u budućnosti. Etnička struktura na sudovima na kojima procesuiranje ratnih zločina uzima maha pokazuje još veću etničku ravnotežu.

**Tabela o etničkoj pripadnosti
u sastavu sudija i tužilaca na nivou okružnih i kantonalnih sudova u RS i FBiH**

	Bošnjaci		Hrvati		Srbi		Ostali	
	Prije	Poslije	Prije	Poslije	Prije	Poslije	Prije	Poslije
RS – Sudije	1.9%	21.9%	3.8%	7.3%	91.5%	65.1%	2.6%	2.8%
RS – Tužioci	3.2%	23.8%	1.6%	7.9%	95.1%	66.6%	0.0%	1.5%
FBiH – Sudije	65.7%	57.2%	23.1%	21.8%	8.8%	19.4%	2.2%	1.5%
FBiH – Tužioci	65.4%	54.1%	21.2%	22.6%	10.9%	19.8%	2.4%	3.4%

Prije: prije procesa ponovnog imenovanja sudija i tužilaca

Poslije: poslije procesa ponovnog imenovanja sudija i tužilaca

⁽¹⁰⁰⁾ Neovisna sudska komisija (IJC): “Alternativna strategija verificiranja sposobnosti pravosuđa: Proces ponovnog imenovanja”, 18. decembar 2001. godine.

⁽¹⁰¹⁾ Prema podacima Visokog sudskog i tužilačkog vijeća, u decembru 2004. godine, nešto manje od 30 radnih mjesta za sudije i tužioce još uvijek nije bilo popunjeno.

⁽¹⁰²⁾ Periodični izvještaj Visokog sudskog i tužilačkog vijeća br. 5, oktobar – decembar 2003. godine.

**Tabela o etničkoj pripadnosti
sudija kantonalnih sudova koji vode postupke u predmetima ratnih zločina**

	Bošnjaci		Hrvati		Srbi		Ostali	
	Prije	Poslije	Prije	Poslije	Prije	Poslije	Prije	Poslije
Mostar	42.1%	40.0%	36.8%	40.0%	21.0%	13.3%	0.0%	0.0%
Livno	20.0%	50.0%	80.0%	50.0%	0.0%	0.0%	0.0%	0.0%
Sarajevo	75.0%	55.1%	11.1%	10.3%	11.1%	31.0%	2.7%	3.4%
Zenica	69.5%	64.7%	21.7%	17.6%	8.6%	17.6%	0.0%	0.0%

Prije: prije procesa ponovnog imenovanja sudija i tužilaca

Poslije: poslije procesa ponovnog imenovanja sudija i tužilaca

Broj prigovora šire javnosti na račun pristrasnosti sudija po etničkom principu znatno se smanjio posljednjih godina, ali i dalje postoje određeni problemi u međuentitetskoj suradnji tužilaca (kao što je konstatirano u Dijelu 5.1). Ipak, ključna su pitanja sigurnosti i stručnosti sudija i tužilaca.

OHR je nametnuo Zakon o pravnoj pomoći i službenoj suradnji u krivičnim predmetima između Federacije Bosne i Hercegovine, Republike Srpske i Brčko Distrikta Bosne i Hercegovine 2002. godine,⁽¹⁰³⁾ koji omogućava direktnu komunikaciju i podnošenje zahtjeva za pravnu pomoć između policijskih i pravosudnih organa. Anketa u tužilaštvima je, međutim, pokazala da još uvijek postoji dosta kritika koje tužioci u FBiH upućuju na račun kolega iz RS. Ovo je najvjerojatnije rezultat otpora istragama i procesuiranju krivičnih djela ratnih zločina koji postoji u RS, posebno protiv osumnjičenih srpske etničke pripadnosti.

U periodu nakon završetka sukoba bilo je očito da su sudije i tužioci strahovali za svoju sigurnost, kako u vlastitoj sredini, tako i od strane počinitelja.⁽¹⁰⁴⁾ Osjećaj straha i nesigurnosti bio je razumljiva pojava nakon završetka sukoba, međutim, ovo je pitanje na koje tužioci i sada ukazuju u provedenoj anketi. Jedan tužilac iz FBiH naveo je primjer događaja koji se nedavno desio, a u kome je smrtno stradao sudija iz RS u svojoj kući.⁽¹⁰⁵⁾ Drugi anketirani tužioci istakli su svoju zabrinutost jer ne postoji sistem za njihovu zaštitu i zaštitu njihovih porodica. Ovo može dovesti do toga da tužioci uopće ne procesuiraju neriješene predmete, ili da neće biti ažurni u istragama, naročito ako je osumnjičeni poznat po sklonosti nasilničkom ponašanju. U jednom primjeru, anketirani tužilac izrazio je zabrinutost jer se njegova porodica vratila da živi u sredinu iz koje je izbjegla u toku sukoba, a u kojoj sada živi osumnjičeni iz jednog od predmeta koje anketirani tužilac vodi.

⁽¹⁰³⁾ Pogledati Dio 5.1.

⁽¹⁰⁴⁾ U slučaju "Golubović" glavni pretres nije održavan dvije (2) godine zbog straha za sigurnost nakon rata (pogledati pregled predmeta).

⁽¹⁰⁵⁾ Nije utvrđeno da je smrt sudije rezultat ubistva. Međutim, bila je dovoljna da zaplaši ostale sudije i tužioce. Pogledati članak Srpske novinske agencije SRNA "Bosna: Sudija poginuo u eksploziji u Banjoj Luci", Banja Luka, 09. maj 2004. godine.

Osim ranije navedenog, određena zabrinutost postoji kada je u pitanju sposobnost i profesionalnost pojedinih sudija i tužilaca da procesuiraju predmete ratnih zločina. OSCE bi ovom prilikom ukazao na probleme koji se odnose na nedovoljno precizne navode u optužnici, veliko oslanjanje na iskaze svjedoka očevidaca, predlaganja saslušanja svjedoka čija svjedočenja nisu relevantna za predmet, te nepripremljenost u smislu upoznavanja sa spisom predmeta. U nekim predmetima, prilikom praćenja sudskog postupka, OSCE je uočio da način na koji je vršeno direktno ili unakrsno ispitivanje svjedoka nije doprinio razjašnjenju iskaza datih u istrazi. U mnogim predmetima iskazi svjedoka na glavnom pretresu mnogo su neprecizniji u pogledu prepoznavanja optuženog, kao i samih okolnosti na koje se svjedok sasluša, od iskaza istih svjedoka datih u istrazi. Ova odstupanja mogu biti posljedica propusta u istrazi. U svom izvještaju o slučaju *Dominik Ilijašević* na Kantonalnom sudu Zenica, Organizacija Human Rights Watch je konstatala da:

“[i]stražne sudije u Bosni i Hercegovini često vode istrage ratnih zločina na pogrešan način. Suđenje Dominiku Ilijaševiću, kao i još jedno suđenje koje se odvija pred Kantonalnim sudom Zenica, a koje je pratila Organizacija Human Rights Watch (Tomo Mihajlović) pokazalo je da istražne sudije u ovim predmetima, ponekad u zvanične zapisnike o istrazi, unose rečenice koje saslušani svjedoci nisu izgovorili. Razlozi za ovo mogu biti: nesposobnost istražnog sudije, ili pokušaj da se proizvede “jači” dokaz protiv optuženih koji su druge etničke pripadnosti od pripadnosti sudije.”⁽¹⁰⁶⁾

Prije početka rada na predmetu, tužilac bi trebao provjeriti sve prikupljene dokaze. Prema odredbama novoga ZKP-a, tužioci su zaduženi za istragu i pripremu dokaza protiv optuženoga. U nekim slučajevima nepodudarni iskazi koje svjedok da na suđenju ne mogu se predvidjeti. Međutim, evidentno je u mnogim slučajevima da tužioci nisu poduzeli aktivnosti da provjere da li svjedoci ostaju kod svojih ranije datih izjava, tako da pozivaju svjedoke u svakom slučaju i na taj način “*podrivaju kredibilitet svjedoka, kao i optužbe koju je pripremio tužilac.*”⁽¹⁰⁷⁾ Problem sa kojim je suočen tužilac odnosi se na razumijevanje motiva koji su utjecali na svjedoka da promijeni svoj iskaz. Promjena iskaza može biti rezultat toga što prva izjava nije bila uzeta na odgovarajući način, ili zbog toga što svjedoci, zbog straha ili želje za “mirmim životom,” nerado svjedoče na glavnom pretresu. Do sada je procesuiran dovoljan broj predmeta, što je omogućilo da se steknu vještine uočavanja ovog problema i da se poduzmu potrebni koraci da se smanji broj takvih predmeta, naprimjer, izgradnjom odnosa sa svjedocima, razmatranjem i primjenom mjera za zaštitu svjedoka, itd. Tako je anketa tužilaštava pokazala da 14 tužilaca smatra kako je potrebno uspostaviti odnos sa svjedocima optužbe. U ovoj anketi većina je tužilaca spomenula da su upoznati s tim da im odredbe novog ZKP-a dozvoljavaju kontakt sa svojim svjedocima prije suđenja. Četiri tužioca su navela da je takav kontakt veoma koristan i da omogućava izgradnju povjerenja između svjedoka i tužioca. Dva tužioca su istakla da im ovaj kontakt omogućava da svjedoku objasne da će biti unakrsno ispitivan. Nije sasvim sigurno da svi tužioci koriste ovu mogućnost, budući da je jedan tužilac istakao da nema kontakte sa svjedocima prije suđenja.

Praćenje predmeta ratnih zločina koje su vršili službenici OSCE-a ukazuje na to da sudovi nisu ažurni u provedbi postupka protiv osumnjičenih koji su bili na funkcijama u toku rata, a i dalje su utjecajni. Restriktivna tumačenja, kao i propusti da se efikasno i detaljno utvrde sve činjenice, rezultirali su znatnim brojem oslobađajućih presuda. U takvim situacijama, prilikom izricanja oslobađajućih presuda, otvara se pitanje da li se sudija treba na bilo koji način obratiti žrtvama ili njihovim porodicama i pokazati

⁽¹⁰⁶⁾ Organizacija Human Rights Watch, Bilten balkanskog pravosuđa (Balkans Justice Bulletin): Suđenje Dominiku Ilijaševiću (The Trial of Dominik Ilijasevic), januar 2004. godine. Nalazi se na <http://hrv.org/background/eca/balkans0104.htm>. “Izvještaj Organizacije Human Rights Watch” (“HRW Report”).

⁽¹⁰⁷⁾ Pogledati Izvještaj Organizacije Human Rights Watch.

razumijevanje za njihove pretrpljenje patnje. Iako je u 2004. godini izrečen određeni broj osuđujućih presuda na kazne zatvora u višegodišnjem trajanju, optuženi su uglavnom bili nižerangirano vojno osoblje. Dosadašnje praćenje predmeta ratnih zločina od strane OSCE-a ukazuje na to da su predmeti vođeni sa manje efikasnosti i odlučnosti u slučajevima kada su optuženi pripadnici “većinskog” naroda, a svjedoci optužbe pripadnici “manjinskog” naroda u toj sredini.

Uprkos gore navedenim dilemama, jasno je da neki tužioci i sudije procesuiraju predmete ratnih zločina na savjestan, efikasan i pravičan način. Postojanje sudske kontrole prvostepenih odluka u postupcima po pravnim lijekovima, rezultiralo je djelimičnim ili potpunim poništenjem presuda. Budući da je krajem 2003. godine i u prvoj polovini 2004. godine, pravosuđe počelo primjenjivati nove zakone, te da je došlo do reorganizacije tužilaštava i imenovanja sudija i tužilaca, još uvijek je rano govoriti o uspjehu ovih reformi, a posebno njihovom učinku na procesuiranje predmeta ratnih zločina.

Preporuke:

- Organi vlasti trebali bi osigurati adekvatne mjere zaštite za sudije, tužioce i advokate, kako bi im se omogućilo da rade bez straha od osвете, maltretiranja, zastrašivanja i brige za njihovu sigurnost i sigurnost njihovih porodica.
- Visoko sudsko i tužilačko vijeće i disciplinski tužilac trebali bi imati strog pristup pri primjeni etičkih i stručnih standarda na sudije i tužioce.
- Centri za edukaciju sudija i tužilaca trebali bi, u procesu obuke sudija i tužilaca, posebnu pažnju posvetiti pitanjima u vezi sa nepristrasnošću i neovisnošću pravosuđa.

5.7. Međudržavna pravna suradnja

Nakon sukoba, mnogi građani Bosne i Hercegovine su se nastanili u Hrvatskoj ili Srbiji i Crnoj Gori i stekli državljanstvo ovih zemalja, ili su zadržali državljanstvo BiH i uzeli dvojno državljanstvo. Ova pojava odnosi se, kako na svjedoke, tako i na osumnjičene u predmetima ratnih zločina. Pored migracija građana, dešava se da je i odgovarajuća dokumentacija i evidencije na teritoriju druge države, te nisu lako dostupni tužilaštvima i sudovima koji procesuiraju predmete ratnih zločina. Uspješno procesuiranje predmeta ratnih zločina u BiH zbog toga ovisi o suradnji sa drugim državama bivše Jugoslavije (naročito Srbijom i Crnom Gorom i Hrvatskom), kao i o efikasnoj suradnji sa drugim državama u kojima sada žive svjedoci i osumnjičeni, kao što su SAD, Norveška, Francuska i Njemačka.

Propisi ove tri države u regiji predviđaju zabranu izručenja vlastitih državljana drugoj državi. Pitanje pružanja međunarodne pravne pomoći bilo je aktuelno u predmetu *Dominik Ilijašević*, koji se vodi pred Kantonalnim sudom Zenica, u kojem je zahtjev za pružanje pravne pomoći upućen Republici Hrvatskoj, a koji se odnosio na prikupljanje dokaza. Konkretno, zahtjev se odnosio na saslušanje jednog svjedoka, a upućen je 19. maja 2003. godine. Hrvatske vlasti su odgovorile 03. septembra 2003. godine i navele da svjedok ne živi na navedenoj adresi i da ga sud nije mogao pronaći, iako je svjedok prethodno bio predmet

istrage od strane vlasti u Hrvatskoj. U slučaju *Smajlović*, na Kantonalnom sudu Tuzla, glavni pretres je odgođen jer se čekalo da svjedoci dođu iz SAD-a i Švicarske. Učinjeni su i pokušaji da se iskaz svjedoka dobije preko organa vlasti SAD-a, ali je na kraju svjedok pristupio i dao svoj iskaz na Sudu. U drugim predmetima primijećeno je da se izjave koje su svjedoci, koji sada žive u Norveškoj i Kanadi, dali u istrazi, uglavnom čitaju na sudu. U jednom slučaju iz 2001. godine, organi vlasti BiH nisu bili voljni predati predmet Hrvatskoj da ga sudi, iako je optuženi bio uhapšen. Navodno su izjavili kako se hrvatskim vlastima ne može vjerovati da će suđenje voditi nepristrasno.⁽¹⁰⁸⁾ Optuženi je dobio hrvatsko državljanstvo i zbog toga nije mogao biti izručen BiH. U 2001. godini pušten je iz pritvora i trenutno se nalazi na slobodi.

Nastojanja da se međunarodna suradnja pospješi i učini efikasnijom, nisu ostvarila značajnije rezultate. Sporazum između FBiH i Hrvatske o pravnoj pomoći u građanskim i krivičnim predmetima zaključen je 1996. godine, a objavljen je u Službenim novinama FBiH u maju 1996. godine.⁽¹⁰⁹⁾ Međutim, Sporazum se nije odnosio na teritorij RS. Primjena Sporazuma je 17. juna 2002. godine proširena i na teritorij RS dopunom ranije zaključenog Sporazuma, ali nije sigurno da je Sporazum objavljen u Službenom glasniku RS.⁽¹¹⁰⁾ Rezultat ankete u tužilaštvima ukazuje na to da tužioci iz RS nisu upoznati s ovim dokumentom. Organizacija Human Rights Watch također je preporučila doradu postojećih sporazuma o sudskoj suradnji ili zaključivanje novih sporazuma sa drugim državama bivše Jugoslavije, kako bi se spriječilo odugovlačenje ili političko izvrđavanje.

Međutim, treba naglasiti da postojeći Sporazum sa Hrvatskom ne ispunjava standarde predviđene Konvencijama Vijeća Evrope, a koje su organi vlasti BiH obavezni ratificirati nakon što je BiH primljena u Vijeće Evrope.⁽¹¹¹⁾ Ove Konvencije predviđaju zaštitu ličnosti svjedoka, kao i finansijska sredstva za svjedoke koji trebaju svjedočiti u drugoj državi. Također, Konvencije uređuju postupke u vezi s izručenjem ili ustupanjem sudskih postupaka drugoj državi kada izručenje nije moguće. Takve mjere su neophodne i trebaju biti ugrađene i primijenjene u domaćim zakonima što je prije moguće kako bi osigurali efikasnu, brzu i nepristrasnu suradnju čak i u veoma ispolitiziranim predmetima. Ukoliko se ne ratificiraju Konvencije i ne poboljša procedura u domaćim zakonima, zemlje u regiji mogu odugovlačenjem postupka prikriti nedostatak političke volje za procesuiranje predmeta kojeg smatraju osjetljivim u svojoj državi.

Kako ne postoji mogućnost izručenja vlastitih državljana iz država bivše Jugoslavije u druge države, uključujući i BiH, predmet bi trebalo ustupiti na nadležnost drugoj državi. Ovo povećava potrebu za efikasnom, brzom suradnjom i povjerenjem da će se predmet voditi na neovisan i stručan način, bez obzira na državu i etničku pripadnost osumnjičenih i oštećenih strana. Bitno je razlučiti suradnju u fazi istrage koja nije u nadležnosti suda, od suradnje po ostalim pravnim pitanjima o kojima odlučuje sud. Stupanjem na snagu novih ZKP-ova u BiH, krivični postupak nije usuglašen s ostalim državama u regiji, te su i različiti akteri postupka u istrazi (tužilac u BiH, istražni sudija u Hrvatskoj i Srbiji i Crnoj Gori). Međutim,

⁽¹⁰⁸⁾ Pogledati Izvještaj Organizacije Human Rights Watch (HRW Reprt).

⁽¹⁰⁹⁾ Službene novine RBiH, Međunarodni sporazumi # 1/96.

⁽¹¹⁰⁾ Član 7 Dodatka.

⁽¹¹¹⁾ Evropska konvencija o izručenju, ETS br. 24, 13. decembar 1957. godine, Evropska konvencija o nadoknadi za žrtve nasilnih krivičnih djela, ETS br.116, 24. novembar 1983. godine, *Evropska konvencija o međusobnoj pomoći u krivičnim predmetima*, ETS br. 030, 20. juni 1959. godine, Evropska konvencija o transferu osuđenih osoba, ETS 112, 21. mart 1983. godine.

ovo ne bi trebalo predstavljati prepreku efikasnoj suradnji, ukoliko se međunarodne obaveze ispravno ispunjavaju i ukoliko su između dvije države uspostavljeni funkcionalni kanali komunikacije.

Na pitanje OSCE-a o njihovom stavu prema međudržavnoj suradnji u anketi tužilaštava, dobijeni su različiti odgovori. U slučaju kada su osumnjičeni u inozemstvu, sedam tužilaca je izjavilo da bi diplomatskim putem, preko Ministarstva vanjskih poslova BiH, zatražili izručenje počinioca, dok bi šest tužilaca prosljedilo predmet tužiocu BiH, da on postupi po odredbama ZKP-a BiH o međunarodnoj pravnoj pomoći. Pet tužilaca je priznalo da bi mogli razmotriti mogućnost ustupanja postupka u državu u kojoj počinitelj živi. Drugi su rekli da bi tražili pomoć Interpola, ili bi se oslonili na Sporazum o pružanju pravne pomoći između Hrvatske i BiH. Jedan tužilac je istakao svoju raniju praksu direktnog pozivanja počinioca, ali da to više ne radi.

U slučaju kada svjedok živi u inozemstvu, odgovori tužilaca bili su još raznolikiji. Četiri tužioca bi postupala po odredbama ZKP-a BiH o međunarodnoj pravnoj pomoći, četiri tužioca bi koristila diplomatske kanale da stupe u kontakt sa svjedokom, dok bi tri tužioca kontaktirala svjedoka direktno. Dvojica su izjavila da bi se oslonili na Sporazum o pružanju pravne pomoći između Hrvatske i BiH, koji je ograničen samo na zahtjeve između ove dvije države. Dvojica tužilaca bi tražili pomoć organa vlasti države u kojoj svjedok živi. Dvojica tužilaca bi direktno uputila poziv svjedoku da pristupi sudu. Konačno, jedan tužilac bi poslao poziv svjedoku preko ambasade BiH u državi u kojoj svjedok živi, a jedan tužilac je rekao da bi se obratio Ministarstvu pravde BiH, da saslušaju svjedoka.

U vezi sa mogućnošću pribavljanja dokaza u inozemstvu, 13 tužilaca je navelo da bi zamolbenim putem zatražili da pravosudni organ pribavi taj dokaz. Dva tužioca su navela da važeći zakon ne daje mogućnost da takve izjave budu prihvatljive kao dokaz na domaćim sudovima. Mnoge države dozvoljavaju da se ovi postupci provode ukoliko se ne krše prava zagarantirana njihovim vlastitim zakonima o krivičnom postupku.

Generalan stav svih tužilaštava jeste mogućnost da pozovu svjedoka da doputuje iz inozemstva. Dvanaest tužilaca je navelo kako bi oni trebali snositi putne troškove svjedoka, ali je isto tako polovina spomenula probleme u vezi budžeta sudova, u kojima nije osigurano dovoljno sredstava za plaćanje ovakvih troškova. Jedan tužilac je spomenuo da svjedoci najčešće ne traže nadoknadu ovih troškova. Međutim, postavlja se pitanje da li su svjedoci upoznati sa pravom da im se ti troškovi u vezi sa pojavljivanjem nadoknade. Sedam tužilaca je napomenulo da bi oni, ako je potrebno, pružili materijalne i lične garancije svjedoku, a pet tužilaca je objasnilo da ZKP propisuje određene garancije.

Raznovrsni odgovori ne odaju povjerenje u sposobnost organa gonjenja BiH da ove predmete vode na efikasan način. Pružanje međunarodne pravne pomoći u situaciji kada nema bilateralnog sporazuma podrazumijeva upućivanje zahtjeva preko entitetskog Ministarstva pravde, koje se zatim upućuje državnom Ministarstvu pravde. Ovo predstavlja diplomatski put traženja međunarodne pravne pomoći.⁽¹¹²⁾ Sud BiH nadležan je u slučajevima kada se zahtijeva izručenje.⁽¹¹³⁾

U anketi koja je provedena u tužilaštvima, samo četiri tužioca navela su postojanje međudržavnih sporazuma o suradnji u ovoj oblasti (trojica tužilaca su konkretno navela Sporazum sa Hrvatskom), dva tužioca su navela da postoje međunarodni sporazumi o suradnji u ovoj oblasti, dok je jedan tužilac naveo postojanje centra za prikupljanje dokaza, bez naznake o kojem se centru radi. Jedan od anketiranih tužilaca naveo je kako ima saznanje da određene države nezvanično obavještavaju organe BiH kada saznaju da svjedoci žive na njihovom teritoriju.

Projekti za promociju i poboljšanje međudržavne suradnje, kao što je PACO⁽¹¹⁴⁾ projekt Vijeća Evrope, usmjereni su upravo na ovu regiju. Misija OSCE-a je, 29. i 30. novembra 2004. godine, na Palićkom jezeru (Državna zajednica Srbije i Crne Gore) bila domaćin sastanka na ekspertnom nivou o suradnji između tužilaštava i sudova iz Bosne i Hercegovine, Hrvatske i Srbije i Crne Gore. Posebna pažnja poklonjena je pitanju kako doći do svjedoka i saslušati ih, kao ključnog dijela postupka pribavljanja dokaza. Također je planirano da projekt jedne nevladine organizacije za unapređenje regionalne suradnje počne od 2005. godine.⁽¹¹⁵⁾

Državni advokat Republike Hrvatske i glavni tužilac BiH potpisali su, 21. januara 2005. godine, Sporazum o suradnji po pitanjima teških krivičnih djela, uključujući ratne zločine. Sporazum je sklopljen u cilju olakšavanja neposrednih kontakata između tužilaca u istražnim, odnosno predkrivičnim postupcima, poboljšanja razmjene izvještaja, pravnih dokumenata, informacija i podataka, koji mogu pomoći u istrazi i prevenciji krivičnih djela. Javni tužilac i tužilac za pitanja ratnih zločina Srbije i državni advokat Republike Hrvatske potpisali su, 05. februara 2005. godine, sličan Sporazum.

Iako postoji određeni nivo suradnje između država u regiji, OSCE zaključuje da su dosadašnja praksa i postupci neefikasni i nedovoljno definirani. Iskazana spremnost i postojeći mehanizmi za suradnju među državama u regiji i, čak, između entiteta u samoj BiH, ne zadovoljavaju potrebe koje se javljaju pri istragama i suđenjima ratnih zločina i moraju se poboljšati u 2005. godini.

Sada kada je Hrvatska predložena za prijem u EU, i kada su osnovane nove institucije za suđenje ratnih zločina, odnosno Odjel specijaliziran za ratne zločine u BiH, Hrvatskoj i Srbiji i Crnoj Gori, kao i stavljanjem potpisa na skorašnje bilateralne sporazume, može se očekivati da će doći do određenog napretka u međudržavnoj suradnji. Nadati se je da će hapšenje Čosića u maju 2004. godine, na osnovu

⁽¹¹²⁾ Član 429 ZKP-a FBiH iz 2003. godine, član 419 ZKP-a RS iz 2003. godine.

⁽¹¹³⁾ Članovi 428 – 431 ZKP-a BiH iz 2003. godine.

⁽¹¹⁴⁾ Pogledati [http://www.coe.int/T/E/Legal_affairs/Legal_co-operation/Combating_economic_crime/Programme_PACO/PACONetworking\(2002\).asp](http://www.coe.int/T/E/Legal_affairs/Legal_co-operation/Combating_economic_crime/Programme_PACO/PACONetworking(2002).asp). Pogledati PACO Priručnik za suradnju <http://www.coe.int/T/E/Legal5Faffairs/Legal5Fco2Doperation/Combating5Feconomic5Fcrime/Programme5FPACO/P-030-d4-CoopMan21June.pdf>.

⁽¹¹⁵⁾ Centar za istraživanja i dokumentaciju iz Sarajeva, Dokumenta iz Zagreba i Centar za humanitarno pravo iz Beograda zajednički rade na jednom regionalnom projektu u kome skupljaju svjedočenja, dokumente i podatke u vezi sa ratom. Sva tri centra će napraviti kompatibilne baze podataka koje će pomagati tužiocima tih zemalja koji rade na predmetima ratnih zločina, i služiti kao podrška svjedocima. <http://see.oneworld.net/article/view/101154/1/OneWorldSoutheastEurope> 11. januar 2005. godine.

međunarodne potjernice, koji je osumnjičen za ratne zločine protiv civilnog stanovništva u Hrvatskoj, predstavljati dokaz bolje suradnje.⁽¹¹⁶⁾

Preporuke:

- Organi vlasti u BiH trebali bi poboljšati svoju suradnju s organima vlasti u Hrvatskoj i Srbiji i Crnoj Gori u vezi s istragama i gonjenjem ratnih zločina, a naročito po pitanju razmjene informacija, dokaza i druge dokumentacije. Potrebno je osigurati adekvatne mjere zaštite svjedoka, posebno onih koji dolaze iz inozemstva.
- Organi vlasti u BiH trebali bi ratificirati sve konvencije koje se odnose na međudržavnu suradnju, posebno one o međunarodnoj pravnoj pomoći, ustupanju predmeta i izručenju.
- Organi vlasti u BiH trebali bi zaključiti bilateralne sporazume koji će se odnositi na pružanje zaštite svjedocima u postupcima.
- Organi vlasti u BiH trebali bi preuzeti potrebne međunarodne standarde i postupake i uvrstiti ih u domaće zakone. Potrebno je vršiti distribuciju informacija i uputstava organima u entitetima o tome kako da u praksi realiziraju ove postupke.
- Ministarstva pravde trebala bi donositi uputstva za tužilaštva u entitetima o tome kako poduzeti mjere na pronalaženju svjedoka i osumnjičenih u inozemstvu i koji organi im mogu pružiti pomoć u vezi toga.
- Organi vlasti u BiH trebali bi efikasno i objektivno odgovorati na zahtjeve za pružanje međunarodne pravne pomoći u vezi sa ratnim zločinima.
- Organi vlasti u BiH trebali bi poduzeti mjere radi adekvatnog finansiranja sudova, kako bi mogli isplaćivati naknade za troškove svjedoka.
- Međunarodna zajednica trebala bi poduzeti aktivnosti radi pokretanja dijaloga i zaključivanja sporazuma o međudržavnoj pravnoj i sudskoj suradnji.

5.8. Utjecaj zakonodavnih i organizacijskih reformi

Reorganizacijom sudova u 2002. i 2003. godini izvršeno je ukidanje brojnih općinskih i osnovnih sudova, odnosno izvršena je racionalizacija sudskog sistema u BiH. Prilikom provedbe procesa reorganizacije, primijenjena su tri kriterija, i to; “1.) broj neriješenih predmeta, 2.) broj stanovnika na području suda i 3.) geografska lokacija.” Reorganizacija sudova provedena je pod pretpostavkom da rad sudova nije bio efikasan i da je uzrokovao velike troškove.⁽¹¹⁷⁾ Uporedo sa reorganizacijom sudova, izvršena je i reorganizacija tužilaštava, tako što su ukinuta općinska i osnovna tužilaštva. Umjesto njih, formirana su kantonalna i okružna tužilaštva sa nekoliko područnih odjela. Istovremeno je proveden proces ponovnog

⁽¹¹⁶⁾ Posmatrački izvještaj BBC-a (BBC Monitoring Report 11/5/04): “Hrvat iz Bosne osumnjičen za ratne zločine u Ahmićima uhapšen u Hrvatskoj” (“Bosnia Croat suspected of Ahmići war crime arrested in Croatia”).

⁽¹¹⁷⁾ Izvještaj Neovisne komisije (Independent Judicial Commission Report): Reorganizacija sudskog sistema: Izvještaj i prijedlog (“Restructuring of the Court Systems: Report and Proposal”) (Objavljen 21. oktobra 2002. godine).

imenovanja sudija i tužilaca. Broj potrebnih tužilaca se povećao, dok je funkcija istražnog sudije ukinuta u skladu sa novim Zakonom o krivičnom postupku. Cilj ove aktivnosti bio je da

“se centralizira i osnaži pozicija i uvjeti rada tužilaca koji su već na funkciji, da se smanji mogućnost za zastrašivanje i vršenje utjecaja, da se smanje troškovi, da se poveća efikasnost i da se ojača profesionalnost tako što će se omogućiti specijalizacija.”⁽¹¹⁸⁾

Rad tužilaštava organizira se uglavnom od strane glavnog kantonalnog i okružnog tužioca. Step en specijalizacije u konkretnim slučajevima, zbog toga, ovisi o odlukama koje su donesene na tom nivou. Prema rezultatima ankete tužilaštava, OSCE konstatira da ovdje specijalizacija znači da su jedan ili dva tužioca odgovorna za određenu vrstu predmeta, a ne da imaju specijalizirano znanje ili da se stručno usavršavaju u konkretnoj oblasti ili dobijaju pomoć u njoj. Neophodno je da se tužioci upoznaju i prihvate novu ulogu koju su dobili prema novim zakonima o krivičnom postupku iz 2003. godine. Mnogi od njih potpuno su neiskusni u radu sa predmetima ratnih zločina i potrebna im je pomoć. Šest tužilaca je navelo kako imaju poseban tim za ratne zločine, kojeg čine dva do šest tužilaca i da se prosječan broj predmeta po tužiocu kreće od 6 do 100 (a često jedan predmet obuhvata veći broj optuženih). Ostala tužilaštva imaju jednog ili dva tužioca koji rade na ratnim zločinima uporedo s ostalim krivičnim predmetima.

Određeni broj predmeta je u toku procesa ponovnog imenovanja sudija i tužilaca, koje je vršilo Visoko sudsko i tužilačko vijeće, bio odgođen na duži vremenski period, jer su sudije ili tužioci bili razriješeni dužnosti usred suđenja ili istrage.⁽¹¹⁹⁾ Na Kantonalnom sudu Zenica su bili obustavljeni svi važniji predmeti. U slučaju *Dominik Ilijašević*, dvojica sudija i tužilaca nisu bili ponovno imenovani, što je dovelo do prekida glavnog pretresa na neodređeno vrijeme, te je glavni pretres 30. juna 2004. godine započeo iznova. U slučaju *Hakanović*, jedan član Sudskog vijeća nije bio ponovno imenovan, što znači da je suđenje bilo prekinuto duže od 30 dana kako bi se našla njegova zamjena, i moralo je početi iznova. U slučaju *Mihajlović* (“Kuka”), pri kraju dugotrajnog procesa u kome su brojni svjedoci dali iskaze, glavni pretres je prekinut kako bi se preveli dokumenti dobijeni putem službenika za vezu sa Haškim sudom, a koji je nastao tokom istraga koje je vršila Njemačka. U međuvremenu, predsjednik Vijeća i jedan od članova Vijeća, nisu bili ponovno imenovani, što je nalagalo da glavni pretres krene iznova.

Dakle, dok je postojala potreba da se poboljša kvalitet rada sudova i tužilaštava, kao i da se postigne veće povjerenje u pravosudni sistem, ovaj prijelazni proces je imao direktno negativne efekte na procesuiranje nekih predmeta. Čak i u slučajevima kada glavni pretresi nisu prekidani, za novouspostavljene tužioce je, u novoj organizaciji, bio izazov da se upoznaju sa velikim brojem neriješenih predmeta koje su naslijedili od istražnih sudija. Prema riječima šest tužilaca, reorganizacija sudova i tužilaštava je imala negativan utjecaj na procesuiranje predmeta ratnih zločina. Razlozi koji su navedeni za to obuhvataju njihovu preopterećenost poslom, nepoznavanje ove vrste predmeta i to što su ponekad glavni pretresi morali početi iznova. Sa druge strane, pet tužilaca je mišljenja da je ova reforma pozitivna za procesuiranje predmeta ratnih zločina na osnovu toga što su tužici sada mnogo efikasniji, sudstvo je neovisno, a tužilaštva su organizirana na kantonalnom i okružnom nivou. Tri tužioca su smatrala da reforma nema nikakav, ili bar nema značajan utjecaj, a još dva su mislila da je protekao relativno kratak vremenski period od nastalih promjena i da je suviše rano da se komentiraju njihovi efekti.

⁽¹¹⁸⁾ Plan rada Visokog sudskog i tužilačkog vijeća BiH i Neovisne sudske komisije za septembar 2002. - decembar 2003. godine.

⁽¹¹⁹⁾ Pogledati slučajeve Samira Bejtica, Vlastimira Pušare, Zvonke Trlina i Drage Palamete.

Preporuke:

- Organi vlasti u BiH trebali bi razmotriti situaciju u tužilaštvima i utvrditi da li broj osoblja, njihova uža specijalnost i organizacija odgovaraju njihovim potrebama, kako bi mogli procesuirati predmete ratnih zločina efikasno i stručno. Neophodno je također razmotriti situaciju u vezi s osiguravanjem dodatnih materijalno-tehničkih i finansijskih sredstava, gdje se za njima ukaže potreba.

5.9. Prava oštećene stranke (žrtve)

Novi zakoni o krivičnom postupku ne propisuju mogućnost pravnog zastupanja oštećene stranke, odnosno nije propisan način na koji bi se vršila naknada štete nastala izvršenjem krivičnog djela. Formalna obaveza tužioca uglavnom se odnosi na pružanje neophodnih uputstva oštećenoj stranci o njenim pravima na podnošenje imovinskopravnog zahtjeva u krivičnom postupku i prikupljanje informacija koje se odnose na imovinskopravni zahtjev.

Međutim, imovinskopravni zahtjev može se postaviti i u toku krivičnog postupka⁽¹²⁰⁾ i on se odnosi na naknadu materijalne ili nematerijalne štete, kao što je propisano Zakonom o obligacijama, povrat stvari ili poništenje određenog pravnog posla.⁽¹²¹⁾ U skladu sa ranijim ZKP-om sudovi su bili obavezni tražiti izjašnjenje oštećenog ili njegovih srodnika o postavljanju imovinskopravnog zahtjeva. U skladu sa novim ZKP-om, ovo je dužnost tužioca. Međutim, u skladu s oba zakona, obaveza oštećene stranke je da sama odluči o postavljanju imovinskopravnog zahtjeva. Iako je propisana mogućnost da sud može odlučiti o imovinskopravnom zahtjevu u krivičnom postupku, u praksi se najčešće dešava da sud upućuje oštećenu stranku da ostvari svoj imovinskopravni zahtjev u parnici, jer odlučivanje o tom zahtjevu može prouzrokovati odugovlačenje krivičnog postupka. U tom slučaju, oštećena stranka može pokrenuti postupak naknade štete u parničnom postupku.

Osudjujuća presuda u krivičnom postupku predstavlja osnov za utvrđivanje odgovornosti osuđenoga za naknadu štete u parnici. Međutim, parnični postupak u BiH još uvijek je dug, kompliciran i za oštećenu stranku ili njene srodnike skup proces, pogotovo što im vjerovatno neće biti pružena odgovarajuća pravnu pomoć. Također, postoje poteškoće s izvršenjem presuda u parničnom postupku. Neka od ovih pitanja riješena su novim Zakonom o parničnom postupku iz 2003. godine, ali efekte tih rješenja još uvijek je preuranjeno procjenjivati.

U BiH nije uređen sistem kojim bi se isplaćivala naknada štete žrtvi ili njenim srodnicima. Jedina mogućnost za ostvarivanje prava na naknadu štete bila je putem podnošenja aplikacije Domu za ljudska prava. Naprimjer, Dom za ljudska prava dodijelio je odštetu u predmetima u kojima su organi vlasti propustili efikasno istražiti smrt ili nestanak srodnika podnosioca zahtjeva (pogledati slučajeve *Palić*, *Unković* pred Domom za ljudska prava i odluku Doma za ljudska prava u slučaju *Srebrenica*)⁽¹²²⁾. Skoro potpisana

⁽¹²⁰⁾ Članovi 96-107 ZKP-a FBiH iz 1998. godine i članovi 207-218 ZKP-a iz 2003. godine; u RS, članovi 103-114 ZKP-a iz 1993. godine (SFRJ), članovi 103-114 ZKP-a iz 2003. godine.

⁽¹²¹⁾ Članovi 155 i 193-197 Zakona o obligacijama SFRJ 29/78 koji je preuzela Republika BiH 1992. godine i RS 1993. godine.

⁽¹²²⁾ Pogledati slučaj *Palić* pred Domom za ljudska prava, ref CH. 99/3196. U slučaju *Unković* (ref CH 99/2150) otac gospođe Golubović (pogledati pregled slučaja Golubović) je podnio Domu za ljudska prava aplikaciju u kojoj je naveo da to što organi vlasti nisu ispravno i pravovremeno istražili i rasvijetlili sudbinu njegove kćeri, zeta i dvoje unučadi predstavlja nehumano i ponižavajuće ponašanje prema njemu i povredu njegovog prava zaštićenog članom 3. Dom za ljudska prava je prvo utvrdio da se radi o povredi prava iz člana 3. Međutim, ovu odluku je poništio Dom u plenarnom sastavu u svom postupku preispitivanja odluka. Dom za ljudska prava je naglasio činjenicu da 'mada se to desilo nakon mnogo odugovlačenja i opstrukcija, organi vlasti su proveli krivičnu istragu, razjasnili sudbinu žrtava i uspješno sudili i kaznili ljude koji su počinili taj zločin.' Također pogledati odluke Doma za ljudska prava od 07. marta 2003. godine u slučaju *Srebrenica* (49 aplikata), odluke br. CH/01/8365 do CH/02/9596. (07.03.2003.godine)

Evropska konvencija o odšteti žrtvama nasilnih krivičnih djela obavezuje BiH, kao državu potpisnicu, da uspostavi sistem za naknadu štete.

U anketi tužilaštava, 11 tužilaca je smatralo kako nije njihova dužnost da podnesu imovinskopravni zahtjev za oštećenu stranku, dok je pet navelo da shvataju kako je njihova dužnost da prikupe dokaze koji će biti korišteni za utvrđivanje visine imovinskopravnog zahtjeva. Jedan tužilac je izrazio mišljenje po kojem će u postupku zaključivanja sporazuma o priznavanju krivice biti više prostora za razmatranje imovinskopravnog zahtjeva oštećenog. Kako odredbe koje se odnose na sporazume o priznavanju krivice nisu restriktivne naravi, ostaje i mogućnost da stranke postiču dogovor o nekim pitanjima, kao što je imovinskopravni zahtjev. Kako ponuda optuženoga da naknadi štetu oštećenoj stranci može biti izraz pokajanja zbog počinjenog krivičnog djela, ona se može smatrati kao olakšavajuća okolnost i kao takva imati utjecaja na izricanje blaže sankcije.

Krivičnopravni sistem u BiH ne pruža odgovarajuću zaštitu preživjelim žrtvama ili njihovim srodnicima uprkos preuzetim međunarodnim obavezama od strane BiH.⁽¹²³⁾ Žrtve najčešće nemaju pravnog zastupnika, niti su obavještavane o toku i napredovanju postupka. Većina žrtava na sudu svjedoči uz ograničeno korištenje mjera za zaštitu svjedoka. Ne dobijaju nikakvu odštetu, osim ako sami ne pokrenu parnični postupak koji je neefikasan i dugo traje.

Preporuke:

- Organi vlasti u BiH trebali bi u potpunosti primjenjivati međunarodne standarde i konvencije u vezi sa pravima oštećenih stranaka.
- Organi vlasti u BiH trebali bi razmotriti postojeće zakonske odredbe o pravnom zastupanju i savjetovanju i naknaditi štete oštećenim strankama.
- Organi vlasti u BiH trebali bi uspostaviti sistem za zastupanje i savjetovanje oštećenih stranaka.
- Sudovi bi trebali, nakon svake osuđujuće presude u predmetu ratnih zločina, odlučiti o imovinskopravnom zahtjevu oštećenih stranaka, kad god je to moguće.
- Organi vlasti u BiH trebali bi poboljšati efikasnost parničnog postupka i izvršenja presuda, kako bi omogućili da žrtve ratnih zločina budu obeštećene.

5.10. Potrebe za edukacijom sudija i tužilaca i jačanje kapaciteta

Kao dio ankete tužilaštava, OSCE se zanimao za iskustvo i potrebe tužilaca u pogledu njihove edukacije i sredstava.

Centri za edukaciju sudija i tužilaca formirani su u martu 2003. godine,⁽¹²⁴⁾ i u toku je izrada nastavnih planova i programa za početnu i permanentnu edukaciju sudija i tužilaca. Pitanje organizacije i koncipiranja posebne edukacije u oblasti procesuiranja ratnih zločina tek je potrebno razmotriti. Edukacija iz ove tematske oblasti najčešće je zasnovana na *ad hoc* principu i provodi se od strane nevladinih organizacija, kao što su ABA-CEELI ili Helsinški komitet za ljudska prava, u suradnji sa Haškim sudom. Edukacija koja je provedena do sada nije zadovoljila potrebe tužilaca ili sudija u entitetima. Razlog zbog kojih edukacija nije dala potrebne rezultate može biti to što se nije detaljno koncentriralo na zakonske, istražne i organizacijske prepreke sa kojima se suočavaju tužioci i sudije u entitetima.

⁽¹²³⁾ Deklaracija o osnovnim principima pravde za žrtve krivičnih djela i zloupotrebe vlasti (*Declaration of Basic Principles of Justice for Victims of Crime and Abuse of Power*), G.A. 40/34, aneks, 40 U.N. GAOR Dod. (br. 53) na 214. str., U.N. Doc. A/40/53. Usvojila ga Generalna skupština rezolucijom 40/34 od 29. novembra 1985. godine.

⁽¹²⁴⁾ Zakon o centrima za edukaciju sudija i tužilaca u RS i FBiH, Sl. gl. RS 34/02, 77/02 i Sl. nov. FBiH 24/02, 59/02, 21/03.

U skladu sa članom 12 Pravilnika Tužilaštva BiH, u mjesecu decembru 2004. godine stupio je na snagu mehanizam za pružanje pravne pomoći i suradnje sa tužiocima u entitetima, čija formulacija slijedi: “Regionalni tužilački timovi za ratne zločine mogu pružiti neophodnu pravnu pomoć i službeno surađivati sa kantonalnim/okružnim tužilaštvima i javnim tužilaštvima Brčko Distrikta u radu na svim predmetima ratnih zločina i njihovom procesuiranju”. Za sada je prerano vršiti procjenu mehanizma u smislu njegovog obima i efektivnosti. Tužioci u entitetima se trebaju podsticati na razvijanje odgovarajućih pravila koji bi omogućili pristup mehanizmu pravne pomoći.

Dva anketirana tužioca navela su da još nisu imali obuku iz oblasti humanitarnog prava ili istraga u predmetima ratnih zločina. Četrnaest predstavnika tužilaštava prisustvovalo je seminaru koji je organizirao Helsinški komitet, uz učešće Haškog suda, na Bjelašnici, u martu 2004. godine. Dva tužioca su navela da su učestvovala na seminaru o postupku u skladu sa *Pravilima puta* prije nekoliko godina i jedan je spomenuo seminar o Evropskoj konvenciji o ljudskim pravima. Svi tužioci su istakli da postoji potreba za daljom edukacijom u vezi sa ratnim zločinima. Teme koje tužioci predlažu za dalju edukaciju uključuju: institut komandne odgovornosti, pribavljanje dokaza, pružanje zaštite svjedocima, pitanje suradnje između tužilaca iz različitih entiteta, odnos između nadležnosti tužioca BiH i entitetskih tužilaca, pitanje istražnih metoda i kvalifikacije krivičnih djela. Seminari koji su ranije održavani po pitanjima entitetskih zakona i institucija nisu obrađivali navedene teme.

Devet tužilaca je navelo da nemaju mogućnost korištenja pravne biblioteke, dok je sedam navelo da ima, među kojima pet smatra da je njihova biblioteka mala i nedovoljno snabdjevena potrebnom literaturom. Materijali koje primaju od tužilaštava uglavnom su ograničeni na primanje entitetskih službenih novina. Na pitanje šta je tužiocima potrebno kako bi poboljšali svoj rad na predmetima ratnih zločina, tužioci su dali različite i ponekada uopćene i neodređene odgovore o izvještajima i publikacijama koje su im potrebne za procesuiranje predmeta ratnih zločina: naprimjer, komentare na presude (tri tužioca), izvode iz sudske prakse Državnog suda (tri tužioca), izvještaje Haškog suda (tri tužioca), dokumente o Evropskoj konvenciji o ljudskim pravima (tri tužioca), dokumente o međunarodnom humanitarnom pravu (dva tužioca), ili drugu dostupnu literaturu (jedan tužilac). Jedan od anketiranih tužilaca nije izrazio interes za dostavljanje materijala, dok dva tužioca nisu dala odgovor na postavljeno pitanje. Kao razlog su naveli da im nije poznato kakvi materijali u vezi sa ratnim zločinima postoje.

Mogućnost korištenja računara u svom uredu ima 15 tužilaca, dok samo njih 6 ima CD-rom drive. Četiri tužioca imaju pristup Internetu, a 5 tužilaca koristi Internet kod kuće.

Do sada je edukacija branilaca uglavnom provođena od strane advokatskih komora i međunarodnih organizacija, kao što je ABA CEELI. Odjel za pomoć odbrani u krivičnim predmetima (Criminal Defence Support Section -CDSS)⁽¹²⁵⁾ uspostavljen je u okviru Suda BiH i trebao bi pružati pravne savjete i logističku pomoć braniocima koji se pojavljuju pred Odjelom za ratne zločine. U njegovom sastavu će se nalaziti jedna administrativna jedinica, razvojno-obrazovna jedinica i jedinica za pravnu pomoć. CDSS će imati za cilj osigurati efikasnu provjeru advokata, nakon čega bi se trebala sastaviti lista posebno kvalificiranih branilaca. Kako bi se osigurao najveći standard profesionalne etike, bit će formirana disciplinska komisija. Bitna komponenta CDSS-a će biti priprema edukacije, koju će pružati Međunarodna advokatska komora,

⁽¹²⁵⁾ Plan za implementaciju projekta: Izvješće o aktivnostima u svezi Registrara, OHR-ov Projekt za formiranje Odjela za ratne zločine (Project Implementation Plan Registry Progress Report, OHR War Crimes Chamber Project), 20. listopada 2004. godine

Udruženje advokata branilaca sa Haškog suda i druge organizacije. Također postoje planovi da se uspostavi pravna biblioteka na Sudu BiH, sa pravnim časopisima, on-line bazom podataka pravnih materijala i sudskih izvještaja. Iako bi pojedini branioci koji zastupaju klijente na kantonalnim i okružnim sudovima mogli imati koristi od specijalističkih kurseva i svega što osigurava CDSS, trenutno ne postoje nikakvi propisi o tome koji advokati mogu biti postavljeni kao branioci po služenoj dužnosti u predmetima ratnih zločina koji se vode na ovim sudovima, osim da moraju biti članovi advokatske komore. Za razliku od Odjela za ratne zločine BiH, na sudovima u entitetima, za zastupanje klijenata u predmetima ratnih zločina, nije potrebno nikakvo odobrenje nakon provjere ili posebna edukacija, niti je osigurana bilo kakva dodatna tehničko-materijalna pomoć ili sredstva. Iako OSCE smatra da je uspostava CDSS-a jedan pozitivan korak, konkretno, postojanje takvog odjela od 2005. godine prouzrokovat će postojanje dvoslojnog sistema pravne pomoći, jednog na nivou BiH, i drugog u entitetima.

S obzirom da se većina postupaka ratnih zločina i dalje provodi u entitetima, potrebno se više koncentrirati na potrebe za edukacijom koja bi imala za cilj poboljšanje stručnosti sudija, tužilaca i branilaca - advokata koji rade na ovim predmetima.

Preporuke:

- Međunarodne organizacije, donatori i domaći organi vlasti trebali bi se koncentrirati na osiguravanje potrebnih sredstava i izgradnju kapaciteta sudova, sudija, tužilaca i advokata u entitetima, kako bi se predmeti ratnih zločina mogli efikasno procesuirati.
- Centri za edukaciju sudija i tužilaca i advokatske komore, uz podršku međunarodne zajednice, trebali bi osigurati sveobuhvatnu edukaciju sudija, tužilaca i advokata o principima humanitarnog prava i ponašanju prema oštećenim strankama i svjedocima. Ova edukacija trebala bi biti u vezi s posebnim institutima, kao što je komandna odgovornost, pitanjima kvalificiranja ratnih zločina, kao i edukacije i smjernica o postupku međudržavne suradnje, mjerama zaštite svjedoka, te o pitanjima postavljanja imovinskopravnih zahtjeva. Također je potrebno da se organizira i koncipira specijalistička edukacija, uz odgovarajuće smjernice po pitanjima prikupljanja izvora, pisanja optužnice, izbora svjedoka, komunikacije sa svjedocima.
- Organi vlasti u BiH trebali bi uspostaviti sistem kojim će se omogućiti prikupljanje i distribucija sudskih izvještaja između svih kantonalnih i okružnih sudova i Suda BiH, kao i materijala Haškog suda na srpskom, bosanskom i hrvatskom jeziku.
- Organi vlasti u BiH trebali bi osigurati da sudovi u entitetima imaju odgovarajuća finansijska sredstva, kako bi uspostavili snabdjevenu pravnu biblioteku, u kojoj će se nalaziti potrebni tekstovi iz međunarodne jurisprudencije na srpskom, bosanskom i hrvatskom jeziku, kako bi bili dostupni sudijama, tužiocima i advokatima, kao i pristup Internetu u uredima sudija i tužilaca, te obuku o pretraživanju Interneta za sudije, tužioce i branioce.
- Regionalni timovi tužilaca, predviđeni Pravilnikom o pregledu predmeta ratnih zločina, koji je usvojilo Tužilaštvo BiH trebali bi osigurati efikasne mehanizme za podršku i davanje savjeta tužiocima u entitetima.
- Lokalne grupe za praćenje primjene krivičnih zakona, čije članove čine sudije i tužioci, trebali bi, u vidu posebnih tematskih cjelina, rješavati praktične, proceduralne i pravne probleme sa kojima se suočavaju sudije i tužioci u predmetima ratnih zločina

6. “Pravila puta” – Pogled natrag i u budućnost

Rimski sporazum od 18. februara 1996. godine bio je politički sporazum kojeg su potpisali predsjednici tri zemlje – Bosne i Hercegovine, Hrvatske i Savezne Republike Jugoslavije (sadašnje Srbije i Crne Gore). Sporazum, između ostalog, uspostavlja mehanizam pod nazivom “Pravila puta,” koji služi za pregled predmeta ratnih zločina koji se procesuiraju u BiH. Jedinica za primjenu *Pravila puta*, koja je formirana kao dio Međunarodnog suda za zločine počinjene u bivšoj Jugoslaviji u Hagu, u svom sastavu je imala strane i domaće pravnike. Osnovni cilj uspostave ovog mehanizma bio je osiguranje potpune slobode kretanja za povratnike u cijeloj BiH, sprečavanje samovoljnih hapšenja, pritvaranje i maltretiranje pripadnika određene etničke grupe. U posljednjih osam godina, ova Jedinica je vršila pregled svih predmeta koje su joj organi vlasti BiH dostavili i određivala je kategoriju predmeta, u vidu označavanja da li postoji dovoljno dokaza da bi u tim predmetima moglo doći do određivanja pritvora protiv počinioca i do podizanja optužnice. Dom za ljudska prava BiH i Vrhovni sud FBiH izrazili su stav da se postupak pod nazivom *Pravila puta* može primjenjivati kao domaći zakon.

Primjena odredaba *Pravila puta* rezultirala je smanjenjem broja neopravdanih pritvaranja i prijetnji pritvaranjem političarima i funkcionerima, kao i povratnicima, čime se doprinijelo aktivnom učešću raseljenih osoba i kandidata na prvim izborima. Statistički podaci koje je Haški sud dostavio OSCE-u o radu Jedinice za *Pravila puta* pokazuju da je samo 24% osoba, koje su osumnjičene u predmetima koje su joj organi vlasti BiH dostavili, označeno kategorijom “A”, što znači da ima dovoljno dokaza da bi mogli biti uhapšeni i protiv njih bi mogla biti podignuta optužnica, dok je njih 67% (2346) označeno kategorijom “B”, tj. “nedovoljno dokaza.” Ovi statistički podaci mogu ukazivati na to da su, u većini predmeta, organi vlasti BiH bili spremni određivati pritvor protiv počinitelja, iako nije bilo dovoljno dokaza i osnovni međunarodni standardi nisu bili ispunjeni. Ovim je dokazana tvrdnja da su *Pravila puta* bila neophodna i da su ostvarila svoje političke ciljeve. Međutim, ne može se isključiti mogućnost da se ponekad dešavalo da se dostavljaju spisi predmeta koji nisu bili dovoljno istraženi. Intencija koja se može nalaziti iza ovakvih radnji je da pojedini počinioci ustvari izbjegnju krivičnu odgovornost, jer Haški sud zbog nedostatka dokaza ne bi dao potrebno odobrenje za procesuiranje.

Međutim, postoji određen broj otvorenih pitanja u vezi sa primjenom *Pravila puta* koji nisu samo od historijskog značaja, nego su također bitni za buduće mehanizme nadgledanja, koje će usvojiti Tužilaštvo BiH.

Jedan od negativnih faktora bio je da postupak iz *Pravila puta* može znatno usporiti, ili čak obustaviti tok procesuiranja nekih predmeta ratnih zločina. Dok je postupak *Pravila puta* spriječio procesuiranje predmeta u kojima nema dovoljno dokaza, sporo rješavanje drugih predmeta i nesistematsko vraćanje odluka o pregledanim predmetima domaćim organima vlasti rezultiralo je time da se izgubio momentum na terenu. Očito je da je relativno mali broj postupaka na domaćim sudovima doveden do kraja, i osumnjičeni su i dalje na slobodi, dok se spis predmeta pregleda u Haškom sudu.

Status *Pravila puta* nije uvijek bio u potpunosti jasan. U slučaju *Hermas*,⁽¹²⁶⁾ Dom za ljudska prava je utvrdio da se *Pravila puta* primjenjuju kao domaći zakon u FBiH.⁽¹²⁷⁾ Izgleda da je Dom za ljudska prava

⁽¹²⁶⁾ *Samy Hermas v Federacija Bosne i Hercegovine*, Odluka Doma za ljudska prava CH/97/45.

⁽¹²⁷⁾ Isto u para. 46.

došao do ovog zaključka zato što je prihvatio tvrdnju zastupnika FBiH da je ‘Federalno ministarstvo pravde iz Sarajeva prosljedilo tekst ovog Sporazuma na vrijeme svim sudovima u Federaciji Bosne i Hercegovine, kako bi oni postupali po njemu.’⁽¹²⁸⁾ Nejasno je da li je ova distribucija bila tako temeljita. OSCE je upoznat sa slučajem pisma kojeg je uputio istražni sudija iz Mostara u predmetu u kome je navedeno da je Tužilaštvo FBiH prosljedilo *Pravila puta* njenom sudu tek 02. oktobra 1996. godine, na insistiranje sudije. U ovom kontekstu treba napomenuti da *Pravila puta* nikada nisu objavljena u Službenim novinama BiH. Objavljivanje u službenim glasilima je propisan način na koji obaveze iz međunarodnih ugovora (pod pretpostavkom da u ovom kontekstu Rimski sporazum i *Pravila puta* predstavljaju međunarodni sporazum) postaju obaveze koje se moraju ispunjavati u okviru domaćeg pravnog poretka. Odluka koja je donesena u slučaju *Hermas* ne može se primjenjivati na situaciju u RS gdje je nejasno kada i da li su uopće *Pravila puta* distribuirana. Ove nejasnoće u vezi sa pravnim statusom *Pravila puta* i to što ona nisu distribuirana sudovima znači da su pravila i obaveze koje su propisane *Pravilima puta* stvorile nejasnoću među domaćim organima vlasti i međunarodnim organizacijama.

U toku 1997. i 1998. godine, međunarodne organizacije u BiH odgovorno su i pažljivo pratile da li sudovi u entitetima postupaju po *Pravilima puta*. Značajan broj predmeta je pokrenut, pa čak i dovršen, u toku ovog perioda, izvan postupka propisanog *Pravilima puta*. Ovo je često dovodilo do intervencija ili javnih istupa međunarodne zajednice.⁽¹²⁹⁾ Pored toga, optuženi su često tražili pravdu i, kada je bilo moguće, odštetu od države putem Doma za ljudska prava ili kroz žalbeni sistem.⁽¹³⁰⁾ Rezultat nekih slučajeva (slučaj “*Golubović*” – Kantonalni sud Mostar, *Goran Vasić* - Kantonalni sud Sarajevo, *Zuhdija Rizvić* i *Almir Šabančević* – Kantonalni sud Bihać) bio je da je predmet, na insistiranje međunarodne zajednice, poslat Haškom sudu nakon hapšenja ili početka postupka da mu odredi kategoriju, i “Kat. A” je dodijeljena retroaktivno. U nekim slučajevima, pojedinci nisu uopće prošli kroz kategorizaciju u skladu sa *Pravilima puta*; naprimjer, *Samy Hermas* (viši javni tužilac Travnik sa sjedištem u Vitezu) je bio uhapšen i držan u pritvoru bez ovlasti Jedinice za *Pravila puta* i pušten je na slobodu nakon razmjene zatvorenika, ali mu je Dom za ljudska prava kasnije dosudio odštetu.⁽¹³¹⁾ U drugim slučajevima se pojedincima sudilo za krivična djela za koja nije dato odobrenje Haškog suda, nego je data “Kat. A” za neko drugo djelo (naprimjer *Goran Vasić* i *Veselin Čančar* - Kantonalni sud Sarajevo, *Ferid Halilović* – Osnovni sud Modriča/Okružni sud Doboj). Ova suđenja, koja su provedena izvan okvira uspostavljenih *Pravilima puta*, prirodno, bila su razlog za brigu međunarodne zajednice. Jedno rješenje je bilo posredovanje u razmjeni zatvorenika i ranije puštanje s odsluženja zatvorske kazne (naprimjer *Veselin Čančar* – Kantonalni sud Sarajevo⁽¹³²⁾). U jednom od ovih predmeta koji je završen

⁽¹²⁸⁾ Isto u para. 18.

⁽¹²⁹⁾ Pogledati, naprimjer, slučaj *Veselina Čančara*, Kantonalni sud Sarajevo, slučaj “*Golubović*” na Kantonalnom sudu Mostar, slučaj *Ferida Halilovića*, Osnovni sud Modriča, i brojne predmete u Bihaću koji su proistekli iz sukoba između samih Muslimana.

⁽¹³⁰⁾ Slučaj D.B., Vrhovni sud FBiH, 28. maj 1998[0]. godine; Dom za ljudska prava: CH/98/1335, Odluka o meritumu u slučaju *Zuhdije Rizvića*, *Seada Huskića*, *Almira Šabančevića*, *Ahmeta Sefića*, *Ismeta Gračanina*, 08. mart 2002. godine.

⁽¹³¹⁾ *Samy Hermas*, Odluka Doma za ljudska prava CH/97/45.

⁽¹³²⁾ Sarajevo ONASA, 20. januar 1998. godine: Veselin Čančar: UN izrazio zabrinutost zbog sudskog postupka. Visoki predstavnik je rekao da je kazna “direktno u suprotnosti sa Rimskim sporazumom... Takvo protivljenje međunarodnoj zajednici može predstavljati temu za podizanje tiraža dnevnih novina, ali dovodi u pitanje osnovne standarde koji važe za ponašanje u jednom sudskom sistemu...” Dodao je da će biti podnesena žalba Vrhovnom sudu. Saopćenje za štampu OSCE-a od 20. januara 1998. godine: “OSCE je duboko zabrinut što jučerašnja osuda Veselina Čančara na osnovu optužbi za ratne zločine na Kantonalnom sudu Sarajevo predstavlja grešku u provedbi pravde... OSCE s OHR-om razgovara o daljim koracima koje će poduzeti da riješe ovo nečuveno nepoštivanje Mirovnog sporazuma i Pravila puta.” Kazna mu je kasnije potvrđena i u žalbenom postupku, ali je uključen u razmjenu zarobljenika sa RS i ranije pušten s izdržavanja kazne zatvora.

u RS (*Ferid Halilović*, Osnovni sud Modriča/Okružni sud Doboj – (pogledati Pregled predmeta u Dodatku) optuženi je dobio “Kat. A” nakon hapšenja, suđenja i izricanja kazne zatvora od 15 godina, ali je bio “razmijenjen” (poslan na izvršenje kazne zatvora u FBiH) sa FBiH i onda ranije pušten iz zatvora.⁽¹³³⁾ Ovo je bilo, ustvari, prvo, i jedino, suđenje za ratne zločine završeno u RS.

Nejasnoća izazvana različitim tumačenjima odredaba *Pravila puta* očitovale se u slučaju *Goran Vasić*, Kantonalni sud Sarajevo, a postupak je još u toku. Ovaj slučaj je bio kontroverzan od samog početka. Vasić je uhapšen bez odobrenja Jedinice za *Pravila puta* za bilo koje krivično djelo. Njegovo hapšenje prouzrokovalo je organiziranje demonstracija duž međuentitetske linije, u području koje se tada zvalo Srpsko Sarajevo. Slučaj je također jako ispolitiziran jer se radilo o optužbi za ubistvo Hakije Turajlića, 08. januara 1993. godine, koji je bio zamjenik predsjednika Vlade BiH i nalazio se pod zaštitom francuskih mirovnih trupa. Iako je retroaktivno data “Kat. A” za jedno krivično djelo, ubistvo, sve se dodatno iskomplikiralo jer je Vasiću kasnije suđeno za još pet krivičnih djela za koja nije bilo dato odobrenje Jedinice za *Pravila puta*. Nakon izricanja osuđujuće presude po nekim tačkama optužbe 21. decembra 2001. godine, u žalbi je pokrenuto pitanje da li je optužnica za pet krivičnih djela za koja nije bilo dato odobrenje Jedinice za *Pravila puta* bila podignuta na zakonit način. Vrhovni sud FBiH je, nakon značajnog odugovlačenja, poništio ovu presudu i vratio predmet na ponovni postupak, 29. maja 2003. godine. Prije nego što je donio presudu po ovom pitanju, Vrhovni sud FBiH je tražio mišljenje glavnog tužioca Haškoga suda. Glavni tužilac je odgovorio da, kako je cilj *Pravila puta* da spriječe samovoljna hapšenja, kategorizacija optužbi koja je ustvari kasnije izvršena, nije bitna za postizanje ovog cilja. Iz toga slijedi da osoba optužena za krivično djelo za koje je dodijeljena “Kat. A” može biti zakonito uhapšena, bez obzira što ostala krivična djela za koja je optužena nisu bila predmet kategorizacije. Presuda koju je kasnije donio Vrhovni sud vrlo je nejasna, ali su je tužilac i Kantonalni sud Sarajevo shvatili kao naredbu za ponovnim podnošenjem optužnice Haškom sudu da se izvrši kategorizacija u skladu sa *Pravilima puta*, a na osnovu tumačenja da je protuzakonito suditi optuženome na osnovu optužbi koje nije odobrila Jedinica za *Pravila puta*. Zbog toga je predmet ponovno podnesen Haškom sudu na pregled i razmatranje u vezi sa drugim optužbama. Vrhovni sud je takav pristup zasnovao na shvatanju da je Haški sud prije njega ispitao meritum predmeta⁽¹³⁴⁾ i na obrazloženju koje je Dom za ljudska prava dao u svojoj odluci u slučaju *Buzuk*.⁽¹³⁵⁾ Kantonalni sud Sarajevo ponovno je podnio predmet Haškom sudu na kategorizaciju u aprilu 2004. godine, te ostaje da se vidi na koji način će tužilac BiH postupiti u ovom predmetu, imajući u vidu Pravilnik o pregledu predmeta.

Radi neusuglašenosti *Pravila puta* sa domaćim zakonima, nije jasno kakve radnje domaći organi smiju poduzimati u predmetima “Kat. B” (nedovoljno dokaza) u smislu lišavanja slobode i ispitivanja pojedinih osumnjičenika. Tužioci u entitetima obavezni su ponovno podnijeti predmete označene kao “Kat. B” i “Kat. C” Jedinici Haškoga suda za *Pravila puta* prije nego što se odluče neku osobu lišiti slobode. Međutim, u ZKP-ovima BiH postoje odredbe koje reguliraju “lišenje slobode” i “privođenje,” kao i izdavanje potjernica i rješenja za određivanje pritvora. U jednom poznatom slučaju, Husniju Balića je slobode lišio tužilac Okružnog tužilaštva Trebinje, 31. jula 2003. godine, iako je njegov predmet imao oznaku “Kat. B”.⁽¹³⁶⁾ Lišenje slobode bilo je zasnovano na odredbi člana 196(1) ZKP-a RS (“lišenje slobode” – član 196(1) ZKP-a RS), a obrazloženo je ispitivanjem osumnjičenog. U tom smislu, u ovom predmetu se nije radilo o dovođenju (“dovođenje” – član 182 ZKP-a RS), iako nije sasvim jasno da li je osumnjičeni imao slobodu da napusti prostorije u kojima je

⁽¹³³⁾ Pismo Kazneno-popravnog zavoda Sarajevo, 19. maj 2001. godine. Nalazi se u arhivi OSCE-a.

⁽¹³⁴⁾ Odluka Vrhovnog suda po žalbi Gorana Vasića, 29. maj 2003. godine, Kž-106/02.

⁽¹³⁵⁾ Dom za ljudska prava: CH/01/7488, slučaj *Buzuk*, Odluka o prihvatljivosti i meritumu, 05.07.2002.

⁽¹³⁶⁾ Pogledati *Dnevni avaz*, 01. august 2003. godine.

zadržan. Nejasnoća u vezi sa semantičkim i jezičkim razlikama, zbog toga, dozvoljava da se ne poštuje svrha *Pravila puta*, a to je sloboda kretanja. U ovom slučaju, riječ je o Husniji Baliću, osobi bošnjačke etničke pripadnosti, koji je putovao kroz grad Foču, koja se nalazi u RS. Zaustavila ga je policija i odvezla u prilično udaljen grad Trebinje gdje je lišen slobode zbog ispitivanja, iako je njegov predmet imao oznaku “Kat. B.”

Kada im je postavljeno pitanje o tome koje radnje su dozvoljene u predmetima ratnih zločina koji nisu označeni kao “Kat. A”, tri tužioca su bila mišljenja da imaju ovlasti ispitivati, privoditi, hapsiti ili predlagati da se odredi pritvor protiv osumnjičenih. Međutim, pet tužilaca je navelo da nemaju takve ovlasti. Šest tužilaca je mislilo da mogu ispitivati osumnjičenog ako on dobrovoljno dođe nakon što mu je poslat poziv, i sedam tužilaca je izrazilo mišljenje da ne mogu privedi osumnjičenoga. Jedan tužilac je naveo da mu zakon dozvoljava da privede osumnjičenog. Navedena mišljenja dokaz su da postoji očito neslaganje između odredaba ovog međunarodnog sporazuma i shvatanja kako bi se *Pravila puta* trebala provesti u postupku domaćih organa. Prema anketi, dobijeni su podaci da je skoro jedna trećina tužilaca bila mišljenja da su privođenja dozvoljena u predmetima ratnih zločina, koji nisu označeni kao “Kategorija A,” iako još uvijek postoje dileme po ovom pitanju.

U anketi tužilaštava, tužioci su naveli da čekaju čak dvije godine na odgovor iz Haškog suda u vezi s upućenim predmetima. Polovina tužilaca koji su učestvovali u anketi smatra da je postupak iz *Pravila puta* neohodan, kako bi se spriječila samovoljna hapšenja. Međutim, polovina tužilaca je mišljenje da ovaj postupak značajno usporava procesuiranje predmeta, jer Jedinici Haškog suda za *Pravila puta* nekada treba nekoliko godina da kategorizira i vrati predmet koji joj je upućen. Ovo odugovlačenje ima štetne posljedice po mogućnost pribavljanja dokaza, naročito izjava svjedoka. Dva tužioca izrazila su svoje nezadovoljstvo sa postupkom koji, prema njihovim riječima, utječe na neovisnost tužilaca.

Nakon zatvaranja Jedinice Haškog suda za *Pravila puta* 01. oktobra 2004. godine, postupak iz *Pravila puta* prenesen je na Tužilaštvo BiH. U skladu sa članom 6(2) Pravilnika o pregledu predmeta ratnih zločina, entitetski tužioci trebaju podnijeti glavnom tužiocu BiH sve predmete koje nije kategorizirala Jedinica Haškog suda za *Pravila puta*, kao i sve predmete koje je označila drugom kategorijom, a ne kategorijom “A,” te pregledati dokaze koje sadrže.

Prema statističkim podacima Tužilaštva Haškoga suda,⁽¹³⁷⁾ Jedinica Haškog suda za *Pravila puta* još uvijek nije kategorizirala predmete oko 2300 osoba. O ovim nekategoriziranim predmetima obaviješteno je Tužilaštvo BiH. Originalni spisi se nalaze kod domaćih organa vlasti. Pored toga, tu su i drugi spisi koji nikada nisu dostavljeni Jedinici Haškog suda za *Pravila puta*. Sada je Tužilaštvo BiH odgovorno da ocijeni da li su dostavljeni dokazi dovoljni da se uhapsi osumnjičeni, ili da se podigne optužnica. Međutim, ostaje da se vidi da li će Tužilaštvo BiH imati potrebne resurse da pregleda ovako veliki broj spisa na efikasan i pravovremen način. Što se tiče predmeta koje je Jedinica Haškog suda za *Pravila puta* označila kategorijom “B” i “C”, kada bi se pribavilo još dokaza, neki od njih bi se mogli svrstati u kategoriju predmeta u kojima ima dovoljno dokaza da se uhapsi osumnjičeni, ili da se podigne optužnica. Može se postaviti pitanje o pravnim osnovama na kojima glavni tužilac BiH preuzima funkciju Jedinice Haškog tribunala za *Pravila puta*, jer nema zakonskih odredaba u ZKP-u BiH koje bi omogućavale da glavni tužilac BiH preuzme takvu ulogu, niti ima ikakve hijerarhijske veze između glavnog tužioca BiH i tužilaca u entitetima.

⁽¹³⁷⁾ Statistički podaci koje je OSCE dobio od Haškog suda 10. novembra 2004. godine.

7. Zaključak

Nestabilna društvena i politička atmosfera u kojoj se odvijaju suđenja za ratne zločine predstavlja izuzetan izazov i test za 'reformirani' pravni sistem BiH. Uprkos stalnim kritikama domaćih organa vlasti koji se bave predmetima ratnih zločina, OSCE je u ovom izvještaju istakao kako neki sudovi i tužioci, naročito u FBiH, savjesno rade na tome da osobe odgovorne za ratne zločine dovedu pred lice pravde.

Međutim, skoro deceniju nakon završetka sukoba, aktivnosti koje poduzimaju organi vlasti na istraživanju ratnih zločina i krivičnom gonjenju počinitelaca, kao i na obeštećenju žrtava ili njihovih porodica, nisu dovoljne. Dosadašnji neuspjeh organa vlasti da procesuiraju odgovorne za ratne zločine ozbiljno podriva vladavinu prava i negativno utječe na povjerenje javnosti u policiju i pravni sistem uopće, posebno među povratničkom populacijom. Ova ocjena odnosi se naročito na RS.

Postoje brojne prepreke koje je potrebno otkloniti na putu efikasnog procesuiranja ratnih zločina. Ovo se, prije svega, odnosi na političku nezainteresiranost pristrasnih organa vlasti, te prisutan strah kod sudija i tužilaca za njihovu ličnu sigurnost. Osim toga, uočene su i teškoće u pronalaženju i osiguravanju prisustva svjedoka i optuženih na sudu, kao i poteškoće u uspostavi efikasne međudržavne suradnje. U procesuiranju predmeta ratnih zločina, sudovi i tužioci su suočeni sa brojnim poteškoćama koje se odnose na svjedoke. Primijećeno je da se svjedoci veoma često ne odazivaju na poziv suda, da su uplašeni, te da su zaboravili događaje o kojima trebaju svjedočiti. Osim toga, uočeno je da ne postoji adekvatan sistem za zaštitu svjedoka. Sudovi su opterećeni velikim brojem predmeta, a istaknuto je da je pravna literatura, koja može poslužiti kao referenca u procesuiranju ovih predmeta, neadekvatna. Primijećeno je da nije osigurano redovno snabdijevanje sudova biltenima, kao i stručnim tekstovima iz oblasti međunarodnog humanitarnog prava. Edukacija sudija i tužilaca u ovoj oblasti, kao i općenito o pripremi optužnice, načinu unakrsnog ispitivanja i izboru dokaza je nedovoljna. Materijalna sredstva na raspolaganju sudova dostatna su da zadovolje osnovne potrebe, dok se dodatni izdaci, neophodni za efikasno procesuiranje ovih krivičnih dijelova, ne smatraju prioritetnim. Donošenje novih zakona o krivičnom postupku u 2003. godini, kao i uspostava Odjela za ratne zločine na državnom nivou, otvorili su čitav niz pitanja vezanih za postupanje i nadležnost, što je proizvelo određenu neizvjesnost u ovim predmetima. Novonastala situacija predstavlja dodatni izazov za sudove u entitetima.

Ostaje da se vidi da li se, u svjetlu nedavno provedene reforme, procesuiranje ratnih zločina na nivou okružnih i kantonalnih sudova, može voditi efikasnije nego što je to bilo do sada. Utvrditi odgovornost za ratne zločine počinjene u prošlim sukobima ostaje prvenstveno odgovornost vlasti BiH.

Smatra se da će uspostava mješovitog Odjela za ratne zločine BiH, koji je dobio opću podršku, stvoriti pozitivnu atmosferu u 2005. godini za procesuiranje ratnih zločina, što bi moglo imati pozitivnog utjecaja na rad kantonalnih i okružnih sudova. Međutim, dok se sredstva i pažnja usmjeravaju na Odjel za ratne zločine koji će, uglavnom, procesuirati značajne predmete, veoma je bitno skrenuti pažnju vlasti u BiH i međunarodne zajednice na potrebu osiguravanja neophodnih sredstava za sudije, tužioce i advokate na nivou entiteta, kako bi mogli efikasno procesuirati ratne zločine. Također, prioritet u 2005. godini trebaju predstavljati aktivnosti na učvršćivanju i poboljšanju suradnje i mehanizama za pravnu pomoć i suradnju između zemalja u regionu, odnosno između entiteta u BiH, kako bi adekvatno odgovorili potrebama istrage i sudskih postupaka u predmetima ratnih zločina. Konačni uspjeh u procesu krivičnog gonjenja ratnih zločinaca neće samo ovisiti o efikasnosti novog Odjela za ratne zločine nego i o sposobnosti kantonalnih i okružnih sudova da izvrše svoj dio posla u procesuiranju velikog broja predmeta ratnih zločina.

1. Ferid Halilović - Osnovni sud Modriča i Okružni sud Doboj

Optuženi (bošnjačke nacionalnosti) je bio optužen da je počinio ratne zločine protiv civila srpske nacionalnosti, koji su bili zatvoreni u logoru u Odžaku, kojeg je držao HVO (Hrvatsko vijeće odbrane). Ovaj slučaj je, 1997. godine, bio prvi predmet na koji su primijenjena *Pravila puta*, a koji je završen u RS. Prvostepeni sud je utvrdio da je osumnjičeni kriv jer je ustanovljeno da je, kao zatvorski čuvar, učestvovao u batinanju 29 zatvorenika, od kojih su četverica podlegla od zadobijenih povreda. Drugostepeni sud je potvrdio presudu i izrečenu kaznu zatvora od 15 godina. Optuženi je lišen slobode 18. oktobra 1996. godine, bez odobrenja Jedinice Haškog suda za *Pravila puta*. Bio je u pritvoru skoro 7 mjeseci prije nego što je Haški sud predmet označio kategorijom 'A,' 09. maja 1997. godine. Braniocu, advokatu iz Federacije BiH, kojeg je izabrao optuženi, nije bilo dozvoljeno da ga zastupa u prvostepenom postupku, a razlog je to što advokati iz FBiH nisu mogli zastupati optužene na sudovima u RS. Optuženi je pušten iz zatvora prije vremena, nakon što je prebačen u zatvor u FBiH, i nakon što mu je odobren uvjetni otpust prije nego je izdržao jednu trećinu zatvorske kazne od 15 godina.

2. Miralem Mačić, Jusuf Potur i Adem Landžo, u predmetu poznatom kao "slučaj Golubović"

Trojica optuženih, (bošnjačke nacionalnosti), bili su pripadnici Armije BiH i učestvovali su u akcijama u toku rata. Utvrđeno je 25. jula 2000. godine da su krivi za ratne zločine protiv civilnog stanovništva i osuđeni su na 12, 9 i 12 godina. Podnijeli su žalbu protiv presude. Vrhovni sud FBiH je, 08. februara 2001. godine, potvrdio i presudu i kaznu. Optužeba ih je teretila da su 01. jula 1992. godine u Konjic odveli jedan par srpske nacionalnosti iz njihovog stana zajedno sa dva maloljetna sina (5 i 7 godina) i ubili ih iz vatrenog oružja. Pored ovoga, Mačić i Landžo su optuženi da su nožem na smrt izbili jednog čuvara srpske nacionalnosti.

Postupak je počeo u toku rata i nastavljen je u atmosferi političkog naboja u periodu kada su vršeni pokušaji da se objedine dva jednonacionalna viša suda u Mostaru u jedan višenacionalni Kantonalni sud, u skladu s odlukom OHR-a od 03. augusta 1998. godine. Ovaj slučaj je važan jer je to prvi predmet ratnog zločina koji je vodilo višenacionalno Sudsko vijeće Kantonalnog suda Mostar.

Suđenje se održavalo početkom 2000. godine i, 25. jula 2000. godine, izrečene su osuđujuće presude. Otac gospođe Golubović je prije toga, 10. maja 1999. godine, podnio aplikaciju Domu za ljudska prava BiH, u kojoj je naveo, između ostalog, da to što organi vlasti nisu na ispravan način i pravovremeno istražili i razjasnili sudbinu njegove kćerke, zeta i dvoje unučadi, predstavlja nehumano i ponižavajuće ponašanje i povredu njegovih prava, koja su zaštićena članom 3 Evropske konvencije. Dom za ljudska prava je prvo utvrdio da se radi o povredi prava iz člana 3.⁽¹³⁸⁾ Ovu odluku je poništio plenarni saziv Doma, u svom postupku preispitivanja odluka. Dom za ljudska prava naglasio je činjenicu da su organi vlasti, 'mada se to desilo nakon mnogo odugovlačenja i opstrukcija, proveli krivičnu istragu, razjasnili sudbinu žrtava i uspješno sudili i kaznili ljude koji su počinili taj zločin.'⁽¹³⁹⁾

⁽¹³⁸⁾ Odluka Doma za ljudska prava, br.CH 99/2150.

⁽¹³⁹⁾ *Id.*, stav 97.

3. Enes Šakrak i Mustafa Hota - Kantonalni sud Sarajevo

Obe osobe (bošnjačke nacionalnosti) bila su optužene da su, kao pripadnici 9. motorizirane brigade 1. korpusa Armije RBiH, učestvovali u ubistvu 30 civila hrvatske nacionalnosti u selu Grabovica 08. i 09. septembra 1993. godine. One su optužene za ratne zločine protiv civilnog stanovništva iz člana 142 KZ-a SFRJ. Šakrak je ubio trudnicu i njenu kćerku od četiri (4) godine, dok je Hota ubio bračni par. Šakrak je 15. oktobra 2003. godine sklopio sporazum o priznavanju krivice sa Kantonalnim tužilaštvom Sarajevo, u kome je dogovorena kazna od 10 godina zatvora, te da će on svjedočiti u predmetima ratnih zločina koji budu kasnije vođeni. Hota je 01. decembra 2003. godine sklopio sporazum o priznavanju krivice sa Kantonalnim tužilaštvom, u kome je dogovorena kazna od 9 godina zatvora, a koju je kasnije potvrdio Kantonalni sud. Ovo je prvi poznati slučaj sklapanja sporazuma o krivici na domaćim sudovima u predmetima ratnih zločina nakon usvajanja novih ZKP-ova u FBiH.

Presude iz 2004. godine

4. Slučaj “Mostarska četvorka” (Džidić, Poznić, Škutor i Aničić) – Kantonalni sud Mostar

Sva četverica optuženih (hrvatske nacionalnosti) u slučaju “Mostarska četvorka” su, nakon ponovnog suđenja na Kantonalnom sudu Mostar, oslobođeni optužbi 30. januara 2004. godine. Optuženi su da su, kao članovi Hrvatskog vijeća obrane (HVO), učestvovali u ubijanju civila bošnjačke nacionalnosti, kao i ratnih zarobljenika koji su bili zatvoreni na Mašinskom fakultetu u Mostaru u maju i julu 1993. godine. Optužnica navodi da je prvooptuženi bio komandant III brigade Vojne policije HVO-a u Mostaru. Optuženi su prvo oslobođeni svih optužbi u aprilu 2001. godine. Vrhovni sud FBiH je, u junu 2002. godine, naredio ponovno suđenje na osnovu toga što je trebalo izvesti nove dokaze. Ponovno suđenje je počelo 17. februara 2003. godine, i završeno u januaru 2004. godine. Određeni broj svjedoka je promijenio svoje iskaze koje su dali u fazi istrage, a čiji iskazi nisu inkriminirali optužene. Vrhovni sud FBiH je, 04. novembra 2004. godine, uvažio žalbu tužioca iz različitih razloga i naložio drugo ponovno suđenje.

5. Duško Tadić – Kantonalni sud Sarajevo

Kantonalni sud Sarajevo je Duška Tadića (srpske nacionalnosti) oslobodio optužbi 31. marta 2004. godine. Tadić je bio optužen da je nezakonito držao u pritvoru Bošnjake u Čajniču u aprilu 1992. godine kao pripadnik srpskih paravojnih formacija (Ratni zločin protiv civilnog stanovništva iz člana 154 KZ-a FBiH). Tužilac je podnio žalbu 04. maja 2004. godine.

6. Jovo Torbica – Kantonalni sud Sarajevo

Kantonalni sud Sarajevo je Jovu Torbicu (srpske nacionalnosti) oslobodio optužbi 11. marta 2004. godine, na osnovu toga što nije bilo dovoljno dokaza da je kriv za optužbe za ratni zločin kojima je terećen (Ratni zločin protiv civilnog stanovništva iz člana 154 KZ-a FBiH).

Osoba je optužena za djelo ratne pljačke koje je počinio kao pripadnik oružanih snaga srpske vojske nakon napada snaga JNA i srpske vojske na njegovo selo, koje se nalazi u općini Novi Grad - Sarajevo, u junu 1992. godine. Optužen je za krađu stoke i stvari iz kuća Bošnjaka koji su protjerani iz sela Ahatovići. Tužilac je podnio žalbu 29. aprila 2004. godine. Predmet se nalazi na Vrhovnom sudu FBiH od 09. 06. 2004. godine.

7. Vlastimir Pušara – Kantonalni sud Sarajevo

Kantonalni sud Sarajevo je 29. juna 2004. godine utvrdio da je Vlastimir Pušara (srpske nacionalnosti), kao pripadnik vojske RS, kriv po četiri tačke optužbe za ratne zločine protiv civilnog stanovništva, čiji cilj je bilo etničko čišćenje u Općini Hadžići (Ratni zločin protiv civilnog stanovništva iz člana 154(1) KZ FBiH). Osuđen je na deset godina zatvora. Odbrana je uložila žalbu 02. septembra 2004. godine. Vrhovni sud FBiH je 02. septembra 2004. godine preinačio presudu, kojom je kaznu zatvora snizio na sedam godina.

8. Ratko Gašović – Kantonalni sud Sarajevo

Kantonalni sud Sarajevo je 09. februara 2004. godine utvrdio da je Ratko Gašović (srpske nacionalnosti) kriv za ratne zločine protiv civilnog stanovništva (optužbe su: silovanje, prisilni rad i nehumano ponašanje) i osuđen je na deset godina zatvora (Ratni zločin protiv civilnog stanovništva iz člana 154(1) KZ FBiH). Vrhovni sud FBiH je 06. oktobra 2004. godine preinačio presudu, kojom je kaznu zatvora snizio na osam godina.

9. Romeo Blažević – Kantonalni sud Mostar

Kantonalni sud Mostar je, 26. aprila 2004. godine, proglasio optuženog Romea Blaževića (hrvatske nacionalnosti) krivim za ratne zločine protiv ratnih zarobljenika i civilnog stanovništva (članovi 142 i 144 ZK-a SFRJ). Osuđen je na jedinstvenu kaznu od dvije godine zatvora. Kao vojnik Hrvatskog vijeća odbrane (HVO) optužen je da je vršio nečovječna postupanja prema ratnim zarobljenicima pripadnicima Armije BiH, koji su bili zarobljeni u zgradi "Vranice" u Mostaru i nalazili se u Policijskoj stanici HVO-a u Širokom Brijegu. Također mu se optužnicom stavilo na teret da je prema civilu bošnjačke nacionalnosti koja je bila zatvorena u logoru Heliodrom i drugim zatvorenicima vršio nečovječna postupanja i mjere zastrašivanja. Vrhovni sud FBiH je, 16. decembra 2004. godine, preinačio kaznu zatvora od 2 godine u kaznu zatvora od 3 godine.

10. Ivan Baković – Kantonalni sud Livno

General HVO-a, Ivan Baković (hrvatske nacionalnosti), optužen je za „ratne zločine protiv civilnog stanovništva”. Ova optužba odnosi se na ubistvo 9 civila bošnjačke nacionalnosti u augustu 1993. godine u selu Mokronoge (Općina Tomislavgrad). Kantonalni sud Livno je, 07. aprila 2004. godine, utvrdio da je Baković kriv, i osudio ga na 15 godina zatvora. Prije toga Bakovića je osudio Županijski sud Zagreb za ubistvo (u skladu sa Krivičnim zakonom Hrvatske) po istim optužbama. Vrhovni sud Hrvatske je, u žalbenom postupku, poništio presudu i vratio predmet na ponovno suđenje. Baković se nije pojavio na ponovnom suđenju. Uhapšen je u Livnu 2001. godine. Glavni pretres je, na Kantonalnom sudu Livno, počeo u oktobru 2003. godine i završen je 07. aprila 2004. godine. Ovo je prva osuđujuća presuda za ratne zločine protiv civila, koja je izrečena u Kantonu 10. Odbrana je podnijela žalbu Vrhovnom sudu FBiH 13. maja 2004. godine. Vrhovni sud FBiH je presudu potvrdio.

11. Milorad Rodić – Kantonalni sud Sarajevo

Milorad Rodić (srpske nacionalnosti) se, 06. jula 2004. godine, izjasnio krivim za ratne zločine protiv civilnog stanovništva iz člana 142(1) KZ-a SFRJ počinjene u julu 1992. i januaru 1993. godine. Rodić je, 09. jula 2004. godine, nakon sklapanja sporazuma o krivici, osuđen je na pet godina zatvora. Kao pripadnik Vojske RS (kao pripadnik srpskih vojnih formacija), on je 13. jula 1992. godine na Grbavici ušao u jedan stan i stanarki prijetio nožem. Takođe je 13. januara 1993. godine, opet na Grbavici, kao pripadnik srpskih vojnih formacija, ušao u jedan stan i stanarki prijetio pištoljem, a potom je silovao.

12. Mario Matić – Kantonalni sud Mostar

Kantonalni sud Mostar je, 06. jula 2004. godine, izrekao presudu kojom se Mario Matić (hrvatske nacionalnosti) proglašava krivim za ratne zločine protiv civilnog stanovništva koji su počinjeni u aprilu 1993. godine protiv civilnog stanovništva u toku oružanog sukoba između Armije BiH i HVO-a. Osuđen je na šest godina zatvora. Optužnicom mu se stavilo na teret da je u svojstvu pripadnika Vojne policije HVO-a nečovječno postupao prema civilima na način da je prišao koloni nezakonito uhapšenih civila bošnjačke nacionalnosti i vojnika Armije BiH koje su pripadnici Vojne policije HVO-a vodili prema zatvoru “Pločara” u Gornjem Zabrdju, općina Konjic, te da je usmratio zarobljenika – civila bošnjačke nacionalnosti.

13. Slučaj ‘Konjic 7’ – Kantonalni sud Mostar

(Guska, Hujdur, Sarajlić, Sarajlić, Sarajlić, Begluk i Salihović)

Kantonalni sud Mostar je, 28. juna 2004. godine, izrekao presudu kojom je optužene (bošnjačke nacionalnosti) u slučaju “Konjic 7” oslobodio optužbe za nezakonito zatvaranje, mučenje i ubistvo dva stanovnika Konjica srpske nacionalnosti u maju 1992. godine, za vrijeme oružanog sukoba u BiH. Optužnica stavlja na teret optuženom Guski da je, u prvoj polovini maja 1992. godine u Konjicu, ostalim okrivljenima naredio nezakonito hapšenje dva civila srpske nacionalnosti, njihovo nezakonito zatvaranje i mučenje, i zajedno s njima sudjelovao u mučenju. Optužnica dalje navodi da su ostali optuženi, koji su bili pripadnici Teritorijalne odbrane RBiH premlaćivanjem usmrtili ista dva civila srpske nacionalnosti, dok je optuženi Guska, kao njihov nadređeni, znao da ih fizički zlostavljaju i da ih tako mogu usmrtiti, te nije to spriječio, niti poduzeo zakonske mjere za njihovo kažnjavanje. Optuženi Guska bio je načelnik SJB Konjic i član Ratnog predsjedništva Općine Konjic.

14. Zvonko Trlin – Kantonalni sud Mostar

Kantonalni sud Mostar je, 29. juna 2004. godine, izrekao presudu kojom je optuženog Zvonku Trlina (hrvatske nacionalnosti) proglasio krivim za ratne zločine protiv civilnog stanovništva, i to za vršenje mučenja i nečovječno postupanje, nanošenje velikih patnji i povreda tjelesnog integriteta zarobljenim civilima u kasarni HVO-a u Grabovini, općina Čapljina. Trlin je osuđen na 18 mjeseci zatvora za ovo krivično djelo. Sud ga je oslobodio optužbe da je počinio ubistvo.

15. Dragan Bunoza – Kantonalni sud Mostar

Kantonalni sud Mostar je, 12. jula 2004. godine, izrekao presudu kojom je proglasio Dragana Bunoza (hrvatske nacionalnosti) krivim za ratne zločine protiv civilnog stanovništva iz člana 142 Krivičnog zakona SFRJ, jer je izvršio ubistvo i nezakonito zatvarao osobe koje ne učestvuju u neprijateljstvima. Sud je proglasio optuženoga krivim što je u vrijeme sukoba između HVO-a u Armije BiH, u svojstvu pripadnika HVO-a, 30. juna 1993. i 13. jula 1993. godine, pod prijetnjom sile, prilikom nezakonitog zatvaranja, prisilio više civila bošnjačke nacionalnosti, mještana sela Plješivac, općina Stolac, da napuste svoje kuće i imovinu, i tom prilikom usmrtilo civila. Osuđen je na devet godina zatvora.

16. Dragan Palameta – Kantonalni sud Mostar

Kantonalni sud Mostar je optuženog Dragana Palametu (hrvatske nacionalnosti), 29. oktobra 2004. godine, oslobodio optužbi za ratne zločine protiv civilnog stanovništva iz člana 142(1) KZ-a SFRJ, nakon suđenja koje je trajalo skoro 18 mjeseci. Saslušano je oko 20 svjedoka, a glavni pretres je počinjao iz početka nekoliko puta zbog predugih pauza između ročišta, do kojih je dolazilo, djelimično zbog ozbiljnih problema u dovođenju svedoka i njihovog nedolaska pred sud, kao i zbog procesa ponovnog imenovanja sudija i tužilaca.

17. Ostoja Sando - Kantonalni sud Sarajevo

Kantonalni sud Sarajevo je, 22. novembra 2004. godine, utvrdio da Ostoja Sando (srpske nacionalnosti) nije kriv za optužbe da je počinio ratne zločine protiv ranjenih zarobljenika u novembru 1993. godine (Ratni zločin protiv ranjenika i bolesnika iz člana 143 KZ SFRJ). U njima je navedeno da je pucao u ranjene pripadnike Armije BiH, i da ih je ubio. Optužba je izjavila da će podnijeti žalbu Vrhovnom sudu FBiH. Sando je uhapšen 18. septembra 2003. godine, a suđenje je počelo u januaru 2004. godine. U pritvoru je proveo 14 mjeseci.

18. Zoran Knežević - Kantonalni sud Sarajevo

Kantonalni sud Sarajevo je, 08 decembra 2004. godine, proglasio krivim optuženog (srpske nacionalnosti) za ratne zločine protiv civilnog stanovništva i osuđen je na 10 godina zatvora. Optužba je tvrdila da je u toku rata u BiH, na Grbavici, Sarajevo, silovao žene bošnjačke nacionalnosti, zloupotrebljavajući svoj položaj pripadnika Vojske Republike Srpske (Ratni zločin protiv civilnog stanovništva iz člana 142(1) KZ SFRJ).

Presude izrečene u januaru 2005. godine

19. Veselin Čančar – Kantonalni sud Sarajevo

Kantonalni sud Sarajevo je, 12. januara 2005. godine, osudio optuženog na četiri godine i šest mjeseci zatvora. Osoba (srpske nacionalnosti) je optužena za ratne zločine protiv civila (Ratni zločin protiv civilnog stanovništva iz člana 142(1) KZ SFRJ). Za Čančara se tvrdi da je, kao pripadnik srpskih vojnih formacija, učestvovao u zatvaranju civila u koncentracione kampove. Kantonalni sud Sarajevo donio je presudu 1998. godine i osudio ga na jedanaest godina zatvora. Rješavajući žalbu, Vrhovni sud FBiH je donio presudu kojom je smanjio kaznu na devet godina zatvora. Rješavajući aplikaciju optuženoga, Dom za ljudska prava donio je odluku kojom nalaže FBiH da obnovi krivični postupak u slučaju Čančar, a na zahtijev aplikanta. Glavni pretres je počeo 23. novembra 2004. godine.

20. Salem Pinjić – Kantonalni sud Mostar

Kantonalni sud Mostar je, 17. januara 2005. godine, izrekao presudu kojom je optuženog Salema Pinjića (bošnjačke nacionalnosti) proglasio krivim za ratne zločine protiv civilnog stanovništva iz člana 142 KZ SFRJ. Osuđen je na kaznu od sedam godina zatvora. Optužnicom mu se stavilo na teret da je 13. jula 1992. godine, kao pripadnik Armije BiH, u grupi sa više vojnika Armije BiH, izvršio ubistvo civila srpske nacionalnosti – ženskog spola, nakon što je osoba izvedena iz Osnovne škole u selu Bradina, Općina Konjic, gdje je bila protuzakonito zatvorena sa više civila srpske nacionalnosti.

Predmeti koji su još u toku, krajem 2004. godine

21. Novo Rajak – Kantonalni sud Sarajevo

Optuženi (srpske nacionalnosti) se tereti za ratne zločine protiv civilnog stanovništva (Ratni zločin protiv civilnog stanovništva iz člana 142(1) i (2) KZ SFRJ). Optužba tvrdi da je u aprilu, maju i junu 1992. godine, na teritoriju Višegrada, kao policajac Policijske stanice Višegrad, zajedno sa pripadnicima srpskih paravojnih formacija, učestvovao u napadu na sela Crni Vrh i Kabernik, i prijetio, hapsio, mučio i maltretirao Bošnjake i učestvovao u njihovim ubistvima. Glavni pretres se nastavlja, sa dokaznim postupkom (po novom ZKP-u).

22. Boro Krsmanović – Kantonalni sud Sarajevo

Optuženi (srpske nacionalnosti) je optužen u 7 tačaka optužnice za ratne zločine protiv civilnog stanovništva (Ratni zločin protiv civilnog stanovništva iz člana 142(1) KZ SFRJ). Optužba tvrdi da je učestvovao u napadima na sela na teritoriju Hadžića 1992. i 1993. godine kao pripadnik srpskih vojnih formacija, u kojima su kuće opljačkane i spaljene, a civili su pohapšeni, zarobljeni, mučeni i ubijani. Glavni pretres se nastavlja, sa dokaznim postupkom (po novom ZKP-u).

23. Samir Bejtović – Kantonalni sud Sarajevo

Optuženi (bošnjačke nacionalnosti) se tereti za ratne zločine protiv civilnog stanovništva i teško ubistvo (Ratni zločin protiv civilnog stanovništva iz člana 142(1) KZ SFRJ i Ubistvo iz člana 36(2) tačka 1 KZ RBiH, a u vezi sa članom 25 KZ SFRJ). Optužen je da je ova krivična djela počinio kao pripadnik 10. brdske brigade Armije BiH u toku 1992. i 1993. godine. Glavni pretres se nastavlja, sa saslušanjem svjedoka (po starom ZKP-u).

24. Franjo Radić - Kantonalni sud Novi Travnik (suđenje odgođeno na neodređeno vrijeme)

Optuženi (hrvatske nacionalnosti) se tereti za ratne zločine protiv civilnog stanovništva iz 1993. godine, koji obuhvataju i ubistvo dva civila. Glavni pretres je odgođen na neodređeno vrijeme, jer se čeka da Sudsko vijeće Vrhovnog suda donese odluku o zahtjevu odbrane i tužioca u vezi za izuzimanjem dokaza. Postupak je počeo iz početka, 21. decembra 2004. godine.

25. Petar Matić i Ante Krešić – Kantonalni sud Mostar

Optuženi (hrvatske nacionalnosti) se terete za ratne zločine protiv civilnog stanovništva. Optužnica se sastoji od 5 tačaka i podignuta je protiv 3 osobe. Međutim, postupak u ovom predmetu je razdvojen, jer se trećeoptuženi, Dragan Krešić, nalazi u bjekstvu. Tvrdi se da je Petar Matić, kao komandir Vojne policije HVO-a, zajedno s Antom i Draganom Krešićem, koji su bili pripadnici iste jedinice, mučio i vršio nečovječno postupanje prema određenom broju civila bošnjačke nacionalnosti, koji su bili zatvoreni u Bolnici Koštana u Stocu u julu, augustu, septembru i oktobru 1993. godine. Pet civila je podleglo ovim mučenjima. Za Krešića optužnica također navodi da je odgovoran za mučenje jednog civila bošnjačke nacionalnosti, koji je bio zatvoren u zatvoru "Dretelj" kod Čapljine. Glavni pretres je počeo iz početka, 16. novembra 2004. godine na Kantonalnom sudu Mostar, nakon pauze od dvije godine. Novi predsjednik Sudskog vijeća odgodio je glavni pretres 13. decembra 2004. godine na neodređeno vrijeme, uz objašnjenje da predmet treba biti proslijeđen Sudu BiH koji će odlučiti gdje će se voditi postupak.

26. Fikret Boškailo – Okružni sud Trebinje (suđenje odgođeno na neodređeno vrijeme)

Izmijenjena optužnica od 13. septembra 2002. godine tereti Boškaila da je, kršeći pravila međunarodnog prava za vrijeme oružanog sukoba, vršio pljačkanje imovine civilnog stanovništva i protuzakonito samovoljno uništavanje i prisvajanje imovine velikih razmjera na teritoriju Čapljine 1992. godine. Glavni pretres u ovom slučaju bio je zakazan za 17. januar 2005. godine, ali nije održan, jer se optuženi i njegov branilac nisu pojavili pred Sudom. Branilac je za sebe i svog branjenika priložio, putem pošte, medicinsku dokumentaciju kojom pravda izostanke. Glavni pretres odgođen je na neodređeno vrijeme.

27. Čupina i ostali (slučaj 4. osnovne škole Mostar) – Ponovno suđenje na Kantonalnom sudu Mostar

Trinaest optuženih (bošnjačke nacionalnosti) tereti se za ratne zločine protiv ratnih zarobljenika. Optužnica navodi da su, kao pripadnici Armije BiH, tokom oružanog sukoba između Armije BiH i HVO-a na području Mostara, a nakon 30. juna 1993. godine, tokom kojeg je zarobljeno više pripadnika HVO-a, nečovječno postupali prema ratnim zarobljenicima. Trojica optuženih su još uvijek u bjekstvu. Prvostepena presuda je u ovom predmetu donesena 06. jula 2001. godine. Vrhovni sud FBiH je, 11. septembra 2003. godine, ukinuo prvostepenu presudu i vratio predmet na ponovno suđenje. Ponovno suđenje je započelo 29. septembra 2004. godine. Ročišta su bila zakazana za 18., 19., i 20. oktobar 2004. godine, ali je pretres odgođen na neodređeno vrijeme zbog nemogućnosti branioca drugooptuženog da se pojavi pred sudom do januara 2005. godine.

28. Tomo Mihajlović zvani Kuka – Kantonalni sud Zenica

Optuženi (srpske nacionalnosti) se tereti za ratne zločine protiv civilnog stanovništva, kao pripadnik rezervne jedinice Policije u Tesliću (rezervnog sastava MUP-a na prostorima općine Teslić). Optužbe obuhvataju nečovječno postupanje, ubistva, mučenje, nezakonita progonstva, preseljavanja i silovanje. Protiv njega je izdata naredba za izdavanje centralne potjernice 09. novembra 2000. godine, koja nikada nije realizirana, uprkos zahtjevu za pravnu suradnju kojeg su organi vlasti FBiH uputili RS. Međutim, on se dobrovoljno predao 07. marta 2003. godine, nakon čega mu je određen pritvor. Do tada je njegovo suđenje vođeno u odsustvu. On je poslije, nakon 3 mjeseca, pušten na slobodu i redovno pristupa Sudu. Glavni pretres je počeo iznova, 27. jula 2004. godine.

29. Dominik Ilijašević zvani Como – Kantonalni sud Zenica

Optuženi (hrvatske nacionalnosti) se tereti za ratne zločine protiv civilnog stanovništva iz člana 154(1) KZ-a FBiH, koji su počinjeni u općini Vareš, i još tri druge općine u centralnoj Bosni, općine Vareš, Kiseljak i Kreševo. Tvrdi se da je poticao, naređivao ili direktno učestvovao u ubistvima, mučenjima i silovanjima civila. Optuženi je lišen slobode 28. augusta 2000. godine, i pušten je iz pritvora 07. februara 2003. godine. On je podnio aplikaciju Domu za ljudska prava protiv FBiH u vezi sa povredom prava zbog dužine trajanja pritvora, koja je riješena u njegovu korist. Nakon ročišta koje je održano u oktobru 2003. godine, dvojica od sudija iz Sudskog vijeća i tužilac nisu ponovno imenovani, i glavni pretres je morao početi iznova. Glavni pretres je ponovno otvoren 30. juna 2004. godine pred višenacionalnim Sudskim vijećem, i još je u toku.

30. Edin Hakanović - Kantonalni sud Zenica

Optuženi (bošnjačke nacionalnosti) se tereti da je izdavao naredjenja za borbena djelovanja na selo Dusina i zaselak Kegelji, napad na sela Dusina, Višnjica i Lašva u općini Zenica u januaru 1993. godine, da je učestvovao u zatvaranju 40 civila u jednu kuću, formiranju živog štita prema HVO-u, vrijeđanju i maltretiranju, te protjerivanju zarobljenih civila hrvatske nacionalnosti u pravcu sela Lašva. Optuženi se nije nalazio u pritvoru za vrijeme trajanja postupka. Jedno ročište je održano u decembru 2003. godine pred Sudskim vijećem, čija većina članova nije ponovno imenovana. Glavni pretres je održan u novembru 2004. godine, i dalje se nastavlja.

31. Fikret Smajlović zvani Piklić – Kantonalni sud Tuzla

Optuženi (bošnjačke nacionalnosti) se tereti za ratne zločine protiv civilnog stanovništva i ratni zločin protiv ratnih zarobljenika. On je u srpski koncentracioni kamp “Batković” kod Bijeljine došao kao zatvorenik 1992. godine i postao čuvar, za kojeg se tvrdi da je učestvovao u mučenju zatvorenika. Tvrdi se da je odgovoran za smrt najmanje dvojice zatvorenika. Glavni pretres je u toku. Neki svjedoci se nisu pojavili na ročištima koja su održana 14. i 22. decembra 2004. godine.

32. Mato Miletić – Kantonalni sud Novi Travnik

Optuženi (hrvatske nacionalnosti) je optužen za ratne zločine protiv civilnog stanovništva iz člana 142 Krivičnog zakona SFRJ i ratni zločin protiv ratnih zarobljenika iz člana 144 Krivičnog zakona SFRJ. Tvrdi se da je optuženi, kao član jedinice HVO-a u općini Kreševo zatvarao civile u logore, fizički ih maltretirao, nehumano se prema njima ponašao i palio džamije i kuće. Glavni pretres je počeo 20. decembra 2004. godine.

33. Ćazim Behrić – Kantonalni sud Bihać

Optuženi (bošnjačke nacionalnosti) se tereti za ratne zločine protiv civilnog stanovništva iz člana 142 Krivičnog zakona SFRJ. Tvrdi se da je on, 1994. godine, kao čuvar u koncentracionom logoru “Drmaljevo” u Velikoj Kladuši, vršio ubijanje, mučenje, nehumano ponašanje, zastrašivanje, prisilni rad i silovanje civila. Ročišta za izjašnjenje o krivici, koja su bila zakazana za decembar 2004. godine, morala su biti odgođena, jer optuženi živi u Hrvatskoj i nije se pojavljivao na Sudu.

34. Slučaj Matanović - (Ranko Jakovljević i ostalih 10 optuženih) - Okružni sud Banja Luka

Optuženi (srpske nacionalnosti) se terete za ratne zločine protiv civilnog stanovništva. U optužnici od 29. januara 2003. godine, oni su optuženi za ratne zločine protiv civilnog stanovništva iz člana 142 Krivičnog zakona SFRJ. Prema optužnici, optuženi su nezakonito držali u pritvoru katoličkog sveštenika Tomislava Matanovića i njegove roditelje u njihovoj kući, u vremenskom periodu od 14. augusta do 19. septembra 1995. godine. Tijela porodice Matanović su, 05. oktobra 2001. godine, pronađena u jednom bunaru u selu Rizvanovići u općini Prijedor. Peterica optuženih su, 17. maja 2002. godine, uhapšena i stavljena u pritvor. Pušteni su na slobodu 24. jula 2002. godine, uz kauciju. Suđenje je u toku.

35. Abduladhim Maktouf – Sud BiH

Optuženi, porijeklom Iračanin, navodno je izvršio otmicu pet civila u srednjoj Bosni tokom oružanih sukoba u 1993. godini. Glavni pretres je počeo 20. decembra 2004. godine.

- Amnesty International, Bosnia-Herzegovina Shelving Justice - War Crimes Prosecutions in Paralysis, EUR 63/018/2003, 12 Nov. 2003. Available at <http://web.amnesty.org/library/Index/ENGEUR630182003?open&of=ENG-BIH>
- Cassese, A. International Criminal Law, Oxford University Press, 2003.
- Green, L.C. The Contemporary Law of Armed Conflict, Manchester University Press, 2nd Edition, 2000.
- Holdgaard, M., The Right to Cross-Examine Witnesses – Case Law under the European Convention on Human Rights, Nordic Journal of International Law 71, 83-106, 2002.
- Human Rights Watch, Balkans Justice Bulletin: The Trial of Dominik Ilijašević, Jan. 2004. Available at <http://hrw.org/backgrounder/eca/balkans0104.htm>.
- Independent Judicial Commission, Final Report, Nov. 2004. Available at http://www.hjpc.ba/reports/pdf/final_report_eng.PDF.
- International Centre for Transitional Justice, Bosnia and Herzegovina: Selected Developments in Transitional Justice, Nov. 2004.
- International Crisis Group, War Criminals in Bosnia's Republika Srpska: Who are the People in Your Neighbourhood?, Balkans Report No. 103, Nov. 2000. Available at <http://www.crisisweb.org/home/index.cfm?id=1518&l=1>.
- Kartusch, A and Thompson, K. Trafficking in Persons, Witness Protection and the Legislative Framework of Moldova, OSCE, Dec. 2003. Available at http://www.osce.org/documents/mm/2003/12/3191_en.pdf.
- Office of the High Representative, The Future of Domestic War Crimes in Bosnia and Herzegovina, May 2002. On file with OSCE.
- OSCE Mission to Bosnia and Herzegovina, Trial Monitoring Report –‘Implementation of the New Criminal Procedure Code in the Courts of BiH’, Dec. 2004. Available at www.oscebih.org.
- OSCE Mission to Croatia, Background Report: Domestic War Crimes Trials, 2003. Available at www.osce.org/croatia/human_rights/.
- OSCE Mission to Croatia, Background Information on War Crimes Procedures in Croatia and Findings from Trial Monitors, 22 June 2004. Available at www.osce.org/croatia/human_rights/
- Ratner S.R. & Abrams, J.S., Accountability for Human Rights Atrocities in International Law: Beyond the Nuremberg Legacy, Oxford University Press, 2001.
- Ratner, S.R. & Bischoff, J.L. (Eds.), International War Crimes Trials: Making a Difference? Proceedings of an International Conference held at University of Texas School of Law on Nov. 6-7, 2003.
- University of Texas Conference Papers, International War Crimes Trials: Making a Difference?, Nov., 2003, 24-28.
- United States Agency for International Development, Priorities and Partners: Developing the Rule of Law in BiH, June 2003. Available at http://www.usaid.ba/rol_report_english_june2003.doc.

